

Nr 26

Regeringens proposition om riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken m. m.;

beslutad den 27 februari 1975

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

ANNA-GRETA LEIJON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa övergripande mål och riktlinjer för den framtida invandrar- och minoritetspolitiken. Vidare föreslås konkreta åtgärder på skilda samhällsområden samt vissa ändringar i statens invandrarverks organisation.

Invandrar- och minoritetspolitiken bör präglas av en strävan att skapa jämlikhet mellan invandrare och svenskar. Invandrarna och minoriteterna bör ges möjlighet att välja i vilken mån de vill gå upp i en svensk kulturell identitet eller bibehålla och utveckla den ursprungliga identiteten. Politiken bör även inriktas på att skapa samverkan mellan svenskar och invandrare för att öka solidariteten mellan dem liksom möjligheterna för invandrarna och minoriteterna att påverka beslut som rör deras egen situation.

Invandrar- och minoritetsorganisationer, som är att anse som riksorganisationer, föreslås få statsbidrag för sin verksamhet. Vidare föreslås att statsbidrag bör kunna utgå till invandrar- och minoritetsorganisationer, trossamfund och svenska organisationer för avgränsade projekt, som främjar invandrarnas sociala och kulturella situation. Kommuner föreslås kunna få bidrag till projektverksamhet av försökskaraktär. För dessa ändamål föreslås invandrarverket disponera väsentligt ökade medel.

Enligt propositionen bör samhällsinformationen till invandrarna och informationen till allmänheten i invandrapolitiska frågor förbättras och

utvidgas. Mot denna bakgrund föreslås att invandrarverket får betydligt ökade resurser för informationsinsatser.

Eftersom de olika förslagen ställer ökade krav på invandrarverket föreslås att verket tillförs personalförstärkning för främst samordnings- och informationsuppgifter.

Slutligen föreslås i propositionen att regeringen bemyndigas meddela föreskrifter om auktorisation och godkännande av översättare och tolkar.

1 Förslag till

Lag om bemyndigande att meddela föreskrifter om auktorisation och godkännande av översättare och tolkar

Härigenom föreskrives följande.

Regeringen eller förvaltningsmyndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om auktorisation och godkännande av översättare och tolkar. Därvid får föreskrivas avgift för ansökan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1976.

2 Förslag till

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrives att 5 kap. 6 § rättegångsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

6 §¹

Är part, vittne eller annan, som skall höras inför rätten, ej mäktig svenska språket må tolk anlitas att biträda rätten.

Finnes vid rätten allmän tolk för det språk, varom är fråga, skall han anlitas. I annat fall förordne rätten lämplig person att i målet biträda som tolk; *rätten äge ock hos länsstyrelsen påkalla biträde för tolks erhållande.*

Finnes vid rätten allmän tolk för det språk, varom är fråga, skall han anlitas. I annat fall förordne rätten lämplig person att i målet biträda som tolk.

Är den som skall höras allvarligt hörsel- eller talskadad, må ock tolk anlitas att biträda rätten.

Ej må den anlitas som tolk, vilken till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad.

Om anställande av allmän tolk så ock om anlitande av tolk, då den som skall höras är allvarligt hörsel- eller talskadad, meddelas bestämmelser av regeringen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1976.

¹ Senaste lydelse 1974: 573.

Utdrag

ARBETSMARKNADSDEPARTEMENTET PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1975-02-27

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Bengtsson, Norling, Löfberg, Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Zachrisson, Leijon.

Föredragande: statsrådet Leijon

Proposition om riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken m. m.

1 Inledning

I samband med att förslag lades fram för riksdagen (prop. 1968: 142) angående riktlinjer för utlänningspolitiken anmälde chefen för dåvarande inrikesdepartementet att han, med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande i maj samma år, tillkallat sakkunniga med uppgift att kartlägga invandrarernas och minoriteternas situation i Sverige samt att föreslå åtgärder inom skilda samhällsområden för att främja invandrarernas anpassning här.

De sakkunniga, som antog benämningen invandrarutredningen (IU), avlämnade i juni 1971 betänkandet (SOU 1971: 51) Invandrarernas utbildningssituation, Förslag om grundutbildning i svenska för vuxna invandrare. På grundval av utredningens förslag föreslogs i proposition (prop. 1972: 100) lagstiftning om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare som påbörjat sin första anställning efter utgången av år 1972. Sedan riksdagen antagit förslagen i propositionen (InU 1972: 27, rskr 1972: 292) utfärdades lagen (1972: 650) om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare. 1973 års riksdag beslöt (prop. 1973: 43, InU 1973: 15, rskr 1973: 158) att lagen skulle göras tillämplig även på utländsk arbetstagar, som före den 1 januari 1973 tagit anställning här i landet.

Vidare avlämnade utredningen i november 1972 betänkandet (SOU 1972: 83) Tolkservice, Nordisk språkkonvention. På grundval av betänkandet lades förslag fram i proposition (1974: 1 bil. 10 och 13) om utbildning av tolkar och om tolkförmedling.

Härefter har utredningen i september 1974 avlämnat sitt slutbetänkande¹ (SOU 1974: 69) Invandrarna och minoriteterna samt en separat bilagedel (SOU 1974: 70). I betänkandet redovisas resultatet av en kartläggning av invandrarernas och de språkliga minoriteternas situation inom skilda samhällssektorer samt förslag till ett samlat program för den framtida inriktningen och omfattningen av samhällets åtgärder till förmån för invandrarernas sociala och kulturella situation.

Efter remiss har yttrande över betänkandet avgetts av rikspolisstyrelsen (RPS), kriminalvårdsstyrelsen, Svenska institutet, försvarsstaben, socialstyrelsen, riksförsäkringsverket, statskontoret, statistiska centralbyrån (SCB), riksrevisionsverket (RRV), riksskatteverket (RSV), nämnden för samhällsinformation (NSI), riksarkivet, universitetskanslersämbetet (UKÄ), skolöverstyrelsen (SÖ), statens institut för läromedelsinformation, statens kulturråd, Svenska Unescorådet, AMS, arbetarskyddsstyrelsen, statens invandrarverk (SIV), stiftelsen Invandartidningen, bostadsstyrelsen, ärkebiskopen, statens råd för samhällsforskning, institutet för social forskning (SOFI), statens ungdomsråd, länsstyrelserna i Stockholms, Kronobergs, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Västmanlands och Norrbottens län, massmedieutredningen, socialutredningen, hemvistsakkunniga, kommunalekonomiska utredningen, 1972 års pressutredning, sameutredningen, 1974 års lärarutbildningsutredning, ILO-kommittén och boendeutredningen.

Vidare har yttranden avgetts av Botkyrka, Stockholms, Södertälje, Uppsala, Eskilstuna, Jönköpings, Malmö, Göteborgs, Borås, Surahammars, Västerås, Borlänge, Sundsvalls och Umeå kommuner, Stockholms, Malmöhus, Västmanlands och Norrbottens läns landsting, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), TCO, SAF, Svenska Röda korset, Folkbildningsförbundet, Finsk-Svenska utbildningsrådet, Sveriges allmänna biblioteksforening, Svenska bokförläggareföreningen, Föreningen Sveriges läromedelsproducenter, Föreningen Norden, Sveriges Radio AB, Föreningen Sveriges socialchefer, Sveriges Socionomförbund, Riksförbundet Hem och Skola, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Sveriges frikyrkoråd, Katolska biskopsämbetet, Riksförbundet för finskspråkigt församlingsarbete i Sverige, Estniska evangelisk-lutherska kyrkan, De ortodoxa kyrkornas samarbetsråd, Esternas representation i Sverige, Estniska kommittén, Lettiska centralrådet i Sverige, Lettiska Hjälpkommittén, Riksförbundet finska föreningar i Sverige, Finlands-svenskarnas riksförbund i Sverige, Jugoslaviska riksförbundet i Sverige, Italienska riksförbundet i Sverige, Förenade invandrarorganisationer i

¹ Betänkandet har undertecknats av f. d. generaldirektören Bertil Olsson, ordförande, riksdagsledamöterna Hugo Bengtsson, Ingrid Diesen, Bengt Fagerlund, Lennart Mattsson och Rolf Wirtén samt f. d. byråchefen Ove Jönsson.

Sverige (FIOS), Immigrant-institutet och Riksförbundet för personal vid invandrarbyråer (RIB).

Yttranden har även kommit från Nordiska museet, Folkparkernas centralorganisation, Unga örnars riksförbund, Sveriges skolkuratorers förening, Sveriges nationalkommitté av OMEP, Fredrika-Bremer-Förbundet, KFUK-KFUM:s riksförbund, Tvåspråkiga lärares förening, Riksförbundet av internationella föreningar för invandrarkvinnor, Baltiska institutet, Fria Östeuropeiska flyktingars samarbetskommitté, Föreningen Matija Gubec, Lettiska nationella fonden samt från enskilda personer. UKÄ, länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms läns landsting samt vissa kommuner har bifogat yttranden från ett stort antal underlydande myndigheter och organ. LO har bifogat yttranden från Svenska Metallindustriarbetareförbundet, Beklädnadsarbetarnas förbund, Hotell- och Restauranganställdas förbund, Svenska Lantarbetareförbundet och Fastighetsanställdas förbund. Folkbildningsförbundet har bifogat yttranden från Arbetarnas bildningsförbund (ABF) och Studieförbundet Folkuniversitetet.

IU:s förslag om en ändrad kostnadsfördelning mellan stat och kommun i fråga om socialhjälp till utländska medborgare har nära samband med frågor, som behandlas av socialutredningen (S 1969: 29) och kommunalekonomiska utredningen (Fi 1971: 08). Jag förordar därför — i samråd med chefen för socialdepartementet — att dessa frågor behandlas i annat sammanhang.

Förslaget om översyn av reglerna om hemsändning av utländsk medborgare som har fått och som antas varaktigt behöva socialhjälp bör övervägas i anslutning till den prövning av vissa delar av utlänningslagstiftningen, som f. n. pågår inom arbetsmarknadsdepartementet med anledning av bl. a. utlänningsutredningens betänkande (SOU 1972: 84) Flyktingskap.

IU har lagt fram förslag till åtgärder inom kulturpolitikens ram avseende invandrare och språkliga minoriteter. Förslagen har behandlats i prop. 1975: 20 om den statliga kulturpolitiken 2.

Vidare har IU föreslagit vissa ändringar i medborgarskapslagstiftningen, bl. a. en sänkning av kvalifikationstiden för svenskt medborgarskap. Dessa frågor bereds f. n. inom arbetsmarknadsdepartementet. Innan ställning tas till förslagen bör de diskuteras inom ramen för det nordiska samarbetet på området.

I prop. 1975: 1 (bil. 13 s. 137 och 139) har regeringen föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, till Statens invandrarverk för budgetåret 1975/76 beräkna ett förslagsanslag av 16 455 000 kr. och till Anpassningsåtgärder för invandrare för budgetåret 1975/76 beräkna ett reservationsanslag av 4 195 000 kr. Jag anholder att nu få ta upp dessa frågor och i anslutning här till en inom RRV utarbetad revisionsrapport avseende principerna och formerna för SIV:s verksamhet på anpassningsområdet.

1974 års riksdag har i anslutning till prop. 1974: 1 (bil. 13, InU 1974: 6, rskr 1974: 96) om förbättrad tolk- och översättarservice m. m. föreslagit att Kungl. Maj:t skulle ytterligare pröva den i sammanhanget berörda frågan om ett auktorisationssystem för tolkar och översättare. I samband därmed borde frågan om registrering och förmedling av tolkar övervägas på nytt. Med anledning härav har inom arbetsmarknadsdepartementet utarbetats promemorian (Ds A 1974: 9) Auktorisation av tolkar och översättare. Promemorian torde få fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Promemorian har remissbehandlats. Därvid har yttranden avgetts av riksåklagaren (RÅ), Svea hovrätt, kammarrätten i Göteborg, RPS, domstolsväsendets organisationsnämnd (DON), socialstyrelsen, riksför-säkringsverket, statskontoret, UKÄ, SÖ, kommerskollegium, näringsfri-hetsombudsmannen (NO), AMS, arbetarskyddsstyrelsen, SIV och länsstyrelsen i Stockholms län.

Vidare har yttranden avgetts av Svenska kommunförbundet, Lands-tingsförbundet, SAF, LO, TCO, Centralorganisationen SACO-SR, Sveriges advokatsamfund, Föreningen auktoriserade translatorer (FAT), Riks-förbundet för personal vid invandrarbyråer (RIB), Riksförbundet finska föreningar i Sverige, Jugoslaviska riksförbundet i Sverige, Tolkföreningen i Stockholms län och Svenska Annonserers förening.

UKÄ har bifogat yttranden från universitet och högskolor, länsstyrelsen i Stockholms län från Stockholms, Haninge, Nacka och Södertälje kommuner samt kommerskollegium från handelskamrarna i Stock-holm, Göteborg, Malmö, Örebro, Norrköping, Gävle och Visby.

2 Allmän bakgrund

Migrationen i Europa

Antalet personer som har utvandrat till andra länder för att ta arbete har ökat kraftigt under de senaste decennierna. I Europa finns ca 13 miljoner invandrare. Drygt sju miljoner är yrkesverksamma och närmare fem miljoner medföljande familjemedlemmar. Därutöver beräknas en miljon yrkesverksamma vistas illegalt i olika länder i Västeuropa. Till industriländerna i Västeuropa har under de senaste åren cirka en miljon personer invandrat årligen.

Den grundläggande orsaken till denna omfattande migration under de senaste årtiondena är skillnaden i ekonomisk utveckling mellan ut- och invandringsländer. De senare har i allmänhet en avsevärt högre brutto-nationalprodukt per capita än de förra. Av den yrkesverksamma befolkningen i invandrarländerna varierar andelen sysselsatta i jordbruket mellan 3 och 10 % — med undantag för Frankrike där andelen är 13 % — medan motsvarande andel uppgår till mellan 20 och 75 % i ut-

vandrarländerna. Den naturliga befolkningstillväxten är stor i många utvandringsländer. Vidare befinner sig näringslivet i utvandringsländerna i en omfattande omdaning och den snabba industrialiseringen i vissa av länderna minskar det totala antalet arbetstillfällen. Dessa bakgrundsfaktorer, i kombination med de mera industrialiserade ländernas arbetskraftsbrist, har bidragit till den omfattande utvandringen från främst Medelhavsländerna till Västeuropas industriländer.

Med insikt om att en omfattande emigration på längre sikt kan få allvarliga konsekvenser för utvecklingen i det egna landet har flera utvandringsländer under senare år vidtagit olika åtgärder som syftar till att begränsa utvandringen och i viss mån även till att stimulera dem som redan utvandrat att återvända till hemlandet.

Även i invandringsländerna har långtidsaspekterna rönt ökad uppmärksamhet. Olika förhållanden har medverkat till att numera samtliga invandringsländer i Europa sedan några år för en relativt restriktiv invandringspolitik. Den f. n. svaga ekonomiska utvecklingen och den stora arbetslösheten i flertalet industriländer har ytterligare förstärkt denna restriktiva inställning till rekrytering av utländsk arbetskraft. Även om bruttoinvandringen av yrkesverksamma till industriländerna i Västeuropa har minskat under de senaste åren fortsätter det totala antalet invandrare i Europa att öka. Alla prognoser tyder på en fortsättning under den närmaste tioårsperioden. Härtill bidrar bl. a. den ökande invandringen av hela familjer och de många barn till invandrare som föds i invandringsländerna.

Enligt tillgänglig statistik finns i Förbundsrepubliken Tyskland ca 4 milj. utländska arbetare jämte familjemedlemmar, i Frankrike ca 3,8 milj., i Storbritannien ca 2,6 milj., i Schweiz ca 1 milj. och i Belgien ca 0,5 milj. I Österrike arbetar ca 229 000 utlänningar, i Nederländerna ca 214 000, i Luxemburg ca 41 000, i Danmark ca 36 000 (exkl. nordiska medborgare) och i Norge ca 21 000.

Utlänningarnas andel av den totala befolkningen uppgår i Schweiz till ca 17 %, i Belgien och Frankrike till ca 7 %, i Förbundsrepubliken Tyskland till ca 6 % samt i Storbritannien och Österrike till ca 5 %.

De utländska arbetarnas andel av arbetskraften är i Schweiz ca 20 % (exkl. säsong- och gränsarbetare), i Förbundsrepubliken Tyskland ca 12 %, i Frankrike ca 11 %, i Österrike ca 9 %, i Storbritannien ca 6 % och i Belgien och Nederländerna ca 5 %.

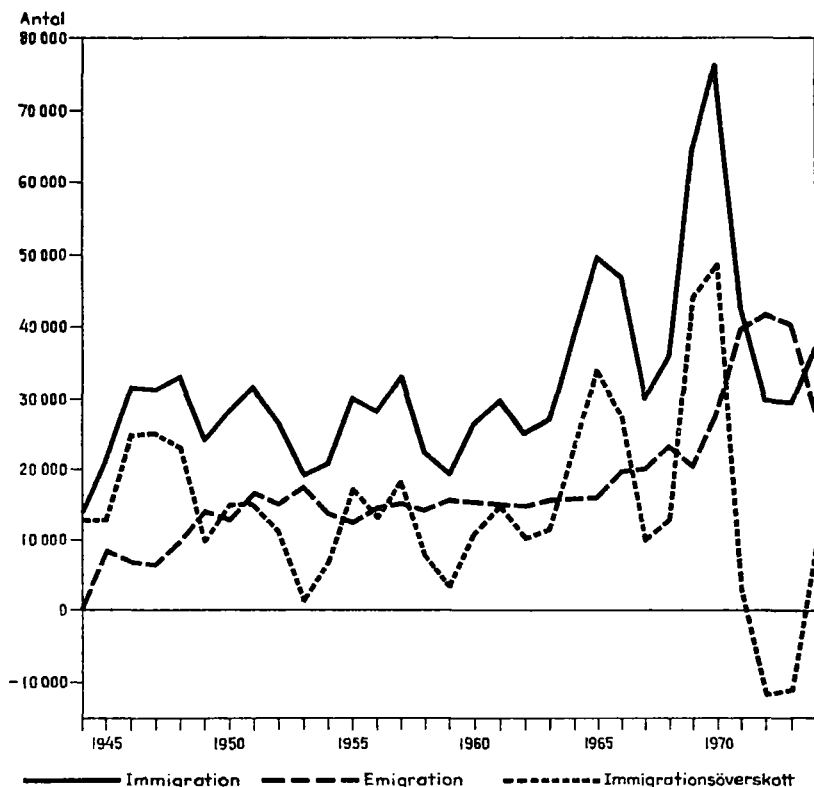
Sammanlagt är ca 1 milj. italienare anställda i olika västeuropeiska industriländer, ca 0,8 milj. jugoslaver, ca 0,7 milj. turkar, ca 0,6 milj. spanjorer, ca 0,6 milj. portugiser, ca 0,5 milj. algerier, ca 0,3 milj. greker, ca 0,2 milj. marockaner och ca 0,1 milj. tunisier. Från övriga länder finns ca 2,9 milj. utlänningar sysselsatta på den västeuropeiska arbetsmarknaden.

Ett stort antal internationella organisationer har tagit upp den interna-

tionella migrationen på sina arbetsprogram i syfte att dels genom internationella överenskommelser stärka utlänningarnas sociala och rättsliga ställning, dels söka få en bättre bild av omfattningen och konsekvenserna av migrationen. Arbete härmed bedrivs inom FN och dess fackorgan, främst ILO, men även UNESCO och WHO, och inom regionala organisationer som OECD och Europarådet. Sverige deltar aktivt i detta internationella arbete för att förbättra invandrarnas ställning.

Invandringen till Sverige

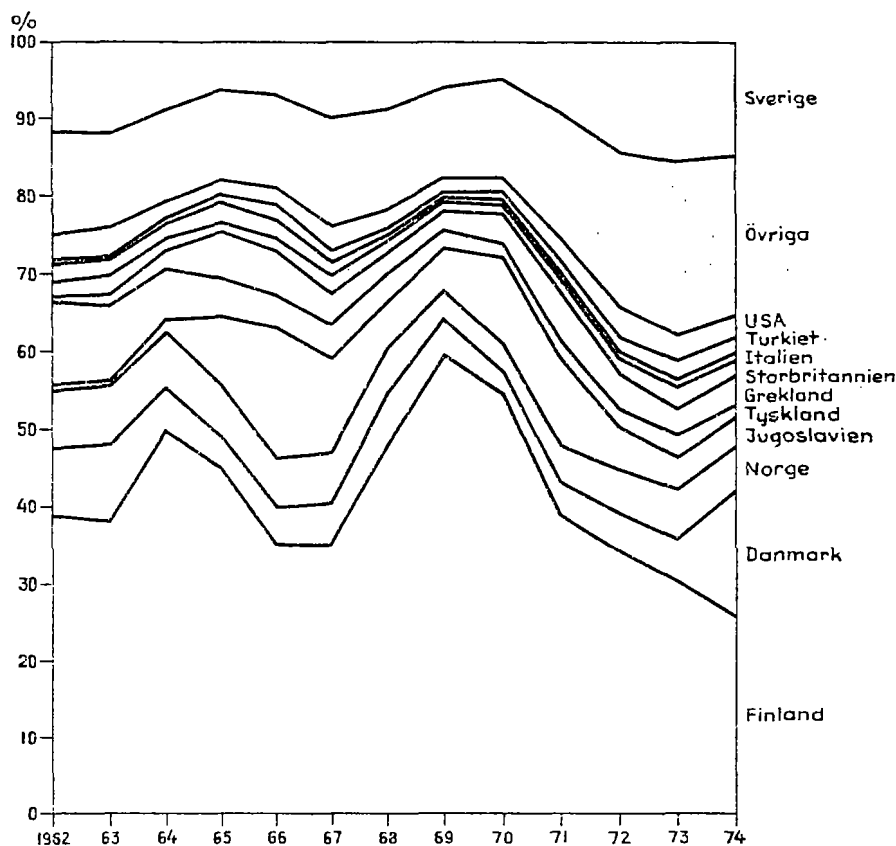
Efter andra världskriget har — med undantag för åren 1972 och 1973 — invandringen till Sverige kraftigt överstigit utvandringen. Under åren 1944—1970 beräknas Sveriges folkmängd ha ökat med ca 650 000 personer som en direkt följd av invandringen och indirekt genom de barn som invandrarna har fött i Sverige. In- och utvandringens omfattning (inkl. svenska medborgare) under åren 1944—1974 framgår av följande figur.

Under efterkrigstiden har invandringen från övriga nordiska länder — främst Finland — dominerat. Invandringen från Sydeuropa var måttlig fram till 1960-talet. Den fick större omfattning först år 1965. Invandringen från utomeuropeiska länder har tidigare uppgått till endast ett fåtal procent per år. Under senare år har denna invandring ökat.

Som kan utläsas av figuren har invandringen i motsats till utvandringen varierat mycket kraftigt under hela efterkrigsperioden beroende på bl. a. det allmänna konjunkturläget.

Fördelningen av invandringen efter olika länder under åren 1962—1974 framgår av följande figur.

Källa: SCB, Befolkningsförändringar (SOS)

Under högkonjunkturen åren 1965—1966 ökade den sydeuropeiska invandringen kraftigt. Trots att arbetskraftsinvandring från utomnordiska länder reglerades åren 1966 och 1967 skedde en uppgång även under högkonjunkturen åren 1969—1970, men i betydligt lägre grad. Den totala invandringen av vuxna män påverkades emellertid inte av att invandringen hade reglerats. Detta berodde på att invandringen från främst Finland i stället ökade kraftigt. Sammanlagt invandrade ca 134 800 personer under de båda åren 1969 och 1970, varav närmare 80 000 från Finland. Under samma tid utvandrade ca 36 100 personer. Nettoinvandringen för dessa år uppgick sålunda till ca 98 700 personer.

Antalet in- och utvandrare exkl. svenskar under åren 1965—1974 framgår av följande tablå.

År	Invandring			Utvandring			Nettoinvandring		
	Totalt	Nordbor ²	Icke-nordbor	Totalt	Nordbor ²	Icke-nordbor	Totalt	Nordbor ²	Icke-nordbor
1965	46 500	27 700	18 800	11 300	7 500	3 900	35 200	20 200	15 000
1966	43 900	21 800	22 100	14 400	10 000	4 500	29 400	11 800	17 700
1967	27 100	14 100	13 000	14 500	9 500	5 100	12 500	4 600	7 900
1968	32 900	21 800	11 000	17 200	10 200	7 000	15 600	11 600	4 000
1969	60 800	44 300	16 500	14 400	9 300	5 100	46 300	35 000	11 300
1970	73 500	48 000	25 600	21 300	15 600	5 700	52 300	32 300	19 900
1971	38 700	20 700	18 000	31 400	23 800	7 600	7 400	-3 000	10 400
1972	25 600	13 600	12 000	32 300	22 200	10 100	-6 700	-8 600	1 900
1973	24 900	12 700	12 200	30 300	20 000	10 200	-5 400	-7 400	2 000
1974 ¹	31 900	18 000	13 900	20 100	13 900	6 300	11 800	4 200	7 600

¹ Preliminära uppgifter.

² För åren 1965—1967 ingår ej islänningar.

Under åren 1972—1973 minskade invandringen samtidigt som utvandringen ökade kraftigt framför allt till Finland, vilket medförde en nettoutvandring.

Under år 1974 fick vi åter en nettoinvandring. Under året invandrade 31 900 personer, medan 20 100 utvandrade. Invandringsöverskottet uppstod genom en kraftigt ökad invandring under årets sista månader. Enbart från Danmark invandrade under fjärde kvartalet ca 4 000 personer. Det kan vidare noteras att invandringen av finländare uppgick till 9 600 och utvandringen till 10 700, dvs. ett utvandringsöverskott om 1 100 personer, vilket främst torde bero på den förbättrade sysselsättningssituationen i Finland.

Vid sidan av arbetskraftsinvandringen, som av naturliga skäl är beroende av bl. a. konjunkturerna i Sverige, sker en betydande invandring som endast i ringa grad är beroende av konjunkturen. Detta gäller t. ex. studerande och stipendiater av skilda slag, personer som har gift sig med svenskar, adoptivbarn etc. Samma sak gäller den omfattande invandringen av flyktingar och familjemedlemmar till invandrare som tidigare har kommit till Sverige.

Största delen av utvandarna från Sverige har under efterkrigstiden varit utländska medborgare som tidigare invandrat och som sålunda har återvänt till hemlandet. Under senare år har återutvandringen av nordiska medborgare efter kort tids vistelse i Sverige varit omfattande. Detta gäller i synnerhet finländare.

Vid årsskiftet 1974/75 var 401 000 utlänningar från ca 130 olika stater bosatta i Sverige. De utgör 4,9 % av den svenska befolkningen. Från flertalet länder är det emellertid fråga endast om ett mindre antal personer. Sedan slutet av 1940-talet har finländarna varit den dominerande gruppen och utgjort ungefär hälften av alla utländska medborgare. Medborgare från de nordiska länderna har utgjort närmare två tredjedelar av samtliga utlänningar. I följande tablå visas de större utlänningsgrupperna vid årsskiftet 1974/75.

Medborgarskapsland	Män	Kvinnor	Samtliga	% av samtliga utlänningar
Danmark	18 440	13 733	32 173	8,0
Finland	89 658	93 523	183 181	45,7
Norge	12 994	13 829	26 823	6,7
Storbritannien	3 727	2 918	6 645	1,7
Grekland	9 783	7 916	17 699	4,4
Italien	4 186	2 345	6 531	1,6
Jugoslavien	21 106	19 337	40 443	10,1
Polen	2 596	4 035	6 631	1,7
Spanien	2 233	1 395	3 628	0,9
Tjeckoslovakien	2 196	1 882	4 078	1,0
Förbundsrep.				
Tyskland	9 921	7 910	17 831	4,4
Ungern	2 802	1 855	4 657	1,2
Österrike	2 702	1 504	4 206	1,1
USA	3 579	2 882	6 461	1,6
Turkiet	3 663	2 654	6 317	1,6
Övriga länder	19 632	14 222	33 854	8,4
Samtliga utlänningar	209 218	191 940	401 158	100,0

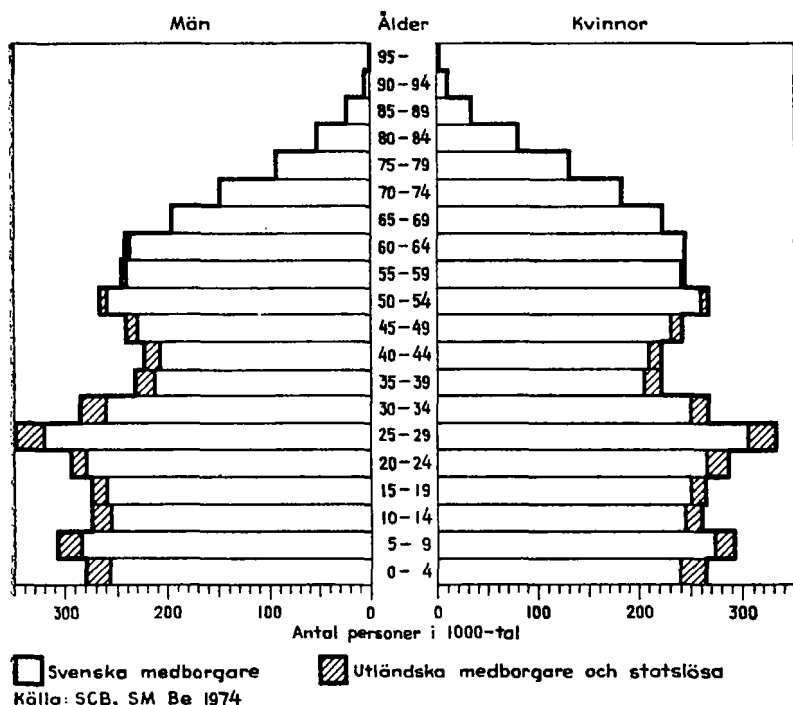
Bland dem som betecknas som invandrare finns ett stort antal barn, som är födda i Sverige. En del av dem har en utländsk far och är därför utländska medborgare. Andra föds som svenska medborgare, men har en utländsk mor eller är födda av naturaliserade svenska medborgare. Vidare bör påpekas att det bor ca 250 000 personer i Sverige som efter ansökan erhållit svenskt medborgarskap. Det finns också ett okänt antal barn och barnbarn till invandrare som har bosatt sig i Sverige under efterkrigstiden, men som inte redovisas som invandrare i den officiella statistiken. Eftersom endast medborgarskap och födelseland redovisas är det inte möjligt att bestämt ange hur många "invandrare", som bor i Sverige.

Som framgår av följande figur (s. 13) är de i Sverige bosatta utländska medborgarna genomsnittligt betydligt yngre än den svenska befolkningen. Ungefär 30 % av invandrarna är barn och ungdomar.

Enligt den senaste folk- och bostadsräkningen (FoB 1970) uppgick antalet förvärvsarbetande utlänningar den 1 november 1970 till 181 700, eller ca 5 % av de förvärvsarbetande i Sverige.

Invandrarna har en mycket hög förvärvsintensitet. Den intervjuundersökning, som år 1969 gjordes av invandrarutredningen och expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor (EFA), visade att förvärvsintensiteten i förhållande till en svensk kontrollgrupp var högre både för män och kvinnor. Främst hade de kvinnliga invandrarna från Finland, Italien och Jugoslavien en väsentligt högre sysselsättningsgrad än svenska kvinnor.

Andelen arbetare har under lång tid varit större bland invandrarna än

hos befolkningen i övrigt. Den omfattande invandringen i slutet av 1960-talet medförde att denna andel ökade. Ca 60 % av invandrarna var enligt FoB 1970 sysselsatta med tillverkningsarbeten. En betydande del av invandrarna har samma eller liknande yrken i Sverige som de hade i hemlandet. De som framför allt har fått byta yrken är de som i hemlandet arbetade som tjänstemän. Invandrarna har en betydligt större rörlighet på arbetsmarknaden än svenskarna. Detta gäller såväl män som kvinnor som olika åldersgrupper.

Det finns inte underlag för en mera preciserad prognos om den framtida in- och utvandringen i Sverige. Konjunkturutvecklingen och politiska beslut såväl i Sverige som i möjliga utvandringsländer kommer liksom hittills att vara bestämmande för invandringens storlek. Även om en begränsning av invandringen är påkallad av sysselsättningspolitiska skäl, finns det likväl anledning att räkna med en fortsatt relativt stor invandring från såväl nordiska som icke-nordiska länder, eftersom — såsom tidigare framhållits — stora delar av invandringen ligger utanför arbetsmarknadsbedömningen. Sverige måste räkna med en fortsatt stor rörlighet över gränserna.

3 Invandrarutredningen

I det följande redovisas IU:s förslag till målsättning för den framtida svenska invandrar- och minoritetspolitiken samt de rekommendationer

och förslag till konkreta åtgärder, som IU lagt fram för att förbättra invandrarnas och de språkliga minoriteternas situation inom skilda samhällssektorer.

Målen

Åtgärder för att underlätta invandrarnas anpassning under tiden närmast efter invandringen och åtgärder till stöd för kulturell och annan egenverksamhet bland språkliga minoriteter avser endast delvis samma personer. De grupper i Sverige som kan betraktas som språkliga eller etniska minoriteter är å andra sidan — bortsett från samer och torne-dalsfinnar — bildade av invandrare och deras barn. Många medlemmar i dessa minoritetsgrupper har passerat de akuta anpassningssvårigheterna i samband med invandringen och är från social synpunkt väl integrerade i det svenska samhället. Däremot upplever de ofta sin kulturella och språkliga miljö som avvikande från den som präglar majoritets-samhället. För många nyligen invandrade personer kan å andra sidan de sociala anpassningsproblemen ha en mycket stor betydelse. Att skilja på invandrarfrågor och minoritetsfrågor skulle därför inte svara mot den faktiska situationen i Sverige. Av denna anledning har IU behandlat invandrar- och minoritetsfrågor som delar av ett och samma problemområde. IU har valt att använda begreppet språkliga minoriteter för såväl nyligen invandrade personer som för etablerade minoriteter.

Följande förutsättningar anges som grund för en invandrar- och minoritetspolitik med sikte på 1970- och 1980-talens svenska samhälle.

Migrationen bedöms fortsätta. Sverige måste därför även framdeles vara berett att ta emot och inskola nyanlända invandrare samt sörja för att deras akuta sociala problem löses.

En stor del av invandrarna kommer troligen att stanna här i landet. Sverige kommer därför att vid sidan av nuvarande språkliga minoriteter få nya grupper, som talar andra språk än svenska och som har en delvis annorlunda identitet, som de vill bevara.

Många invandrare kommer att återutvandra. De nya anpassnings- och omställningsproblem som då uppstår för dem kan bli mindre om de under vistelsen i Sverige har haft möjlighet till aktiv kontakt med det egna språket, den egna kulturen och ursprungslandet.

Liksom hittills bör strävandena vara att invandrarna skall behandlas likvärdigt med svenska medborgare. I ökad utsträckning kommer krav att ställas på ett vidgat kulturutbyte mellan Sverige och invandrarnas ursprungsländer. Internationaliseringen av det svenska samhället kommer att fortsätta.

På denna grund formulerar IU målen för en framtida invandrar- och minoritetspolitik med utgångspunkt i begreppen *jämlikhet*, *valfrihet* och *samverkan*.

J ä m l i k h e t s m å l e t innebär att invandrarna skall få samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter som befolkningen i övrigt. Jämlikhetsmålet som ett övergripande mål i invandringspolitiken har lagts fast av statsmakterna år 1968 (prop. 1968: 142, SU 1968: 196, rskr 1968: 405).

En förutsättning för att jämlikhetsmålet skall kunna nås är att invandringen hela tiden anpassas till samhällets möjligheter att ge invandrarna arbete, bostad, social omvårdnad och utbildning på samma villkor som befolkningen i övrigt. En grundläggande utgångspunkt för svensk invandringspolitik bör därför liksom hittills vara att invandringen inte skall motverka den önskvärda utvecklingen på andra samhällsområden. Vid en arbetsmarknadsmässig bedömning av framtida invandring bör således hänsyn tas till om det finns undersysselsatta grupper i landet som först bör beredas sysselsättning.

IU betonar att målet bl. a. innebär att invandrarna och deras barn genom samhällsinsatser bör ges reella förutsättningar att bibehålla det egna språket, att utöva kulturell egenverksamhet och att upprätthålla kontakt med ursprungslandet.

Minoritetspolitiken bör — för att uppfylla jämlikhetsmålet — syfta till att ge medlemmar av språkliga minoritetsgrupper möjlighet att inom ramen för en intressegemenskap som omfattar hela det svenska samhället upprätthålla och skapa respekt för en egen språklig och kulturell identitet. Jämlikhetsmålet har även en viktig internationell aspekt. En förutsättning för att migrationen skall svara mot krav på internationell solidaritet, på jämlighet och rättvisa för medborgarna i de berörda länderna, är att den inte motverkar den ekonomiska utjämningen mellan länderna. Erfarenheterna av 1960-talets migration visar att den på sikt kan hämma den sociala och ekonomiska utvecklingen i utvandringsländerna. Detta bör motverkas genom ökat ekonomiskt samarbete mellan invandrings- och utvandringsländer för att skapa alternativa sysselsättningsmöjligheter i ursprungslandet för den som eljest nödgas utvandra.

V a l f r i h e t s m å l e t innebär att medlemmar av språkliga minoriteter som är bosatta i Sverige genom samhällsinsatser bör ges möjligheter att själva välja i vilken grad de vill behålla och utveckla sin ursprungliga kulturella och språkliga identitet. Detta förutsätter att de olika invandrargrupperna får ekonomiskt och annat stöd för att utveckla kulturell egenverksamhet samt att det allmänna kulturutbudet i Sverige bättre svarar mot de behov som har uppkommit genom invandringen. Åtgärder för att bevara kontakten med ursprungslandets kultur gör det även lättare för den enskilde invandraren och hans barn att välja mellan att stanna här eller återvända till och reintegreras i ursprungslandet.

S a m v e r k a n s m å l e t innebär att samverkan bör komma till stånd mellan invandrar- och minoritetsgrupperna och majoritetsbefolkningen. Målet inbegriper ömsesidig tolerans och solidaritet mellan in-

vandrare och den inhemska befolkningen. Det förutsätter att de olika minoritetsgrupperna blir — och upplevs som — likvärdiga parter i samhället. Det innebär vidare att invandrarna bör engageras för samhällsfrågor och att det bör bli lättare för dem att aktivt delta i det politiska och fackliga arbetet. Invandrarna och de språkliga minoriteterna måste bli delaktiga i utformningen av de beslut som berör deras situation. Samverkansmålet syftar även till att genom utbildning och information till den egna befolkningen öka förståelsen för människor av annat ursprung och klarlägga intressegemenskapen mellan invandrar- och minoritetsgrupperna och befolkningen i allmänhet. Härigenom borde intressekonflikter på nationella eller språkliga grunder kunna undvikas. Särskilt bör invandringens positiva kulturella effekter uppmärksammas.

Till samverkansmålet anknyter även de internationella aspekter som nämnts under jämlikhetsmålet. Det är ett berättigat intresse hos utvandringslandet att vilja hålla kontakt med de personer som har utvandrat. Invandringslandet bör i största möjliga utsträckning tillmötesgå sådana önskemål så länge dessa inte strider mot grundläggande demokratiska värderingar eller de berörda individernas intressen. Även om en rad långtgående åtgärder redan har vidtagits på invandrapolitikens område krävs fördjupade insatser inom olika samhällsområden för att de tre målen skall kunna uppnås.

Arbetsmarknadsfrågor

Riksdagens beslut år 1968 innebar att invandringen till Sverige t. v. måste kontrolleras för att det skulle vara möjligt att anpassa den till landets resurser och politik inom andra områden samt upprätthålla principen att invandrare skall ha möjlighet att leva på samma standardnivå som den inhemska befolkningen. Enligt beslutet skulle statsmakterna så långt det är praktiskt möjligt ta det direkta ansvaret för utlänningspolitiken genom att ge närmare riktlinjer för förvaltningsmyndigheternas tillståndsprövning, dvs. den generella utlänningskontrollen. De riktlinjer som godkändes av riksdagen innebar bl. a. att den organiserade invandringen av arbetstagare med krav på arbetstillstånd redan före inresan skulle bestå och att utrymmet för invandring borde bedömas i anslutning till prövningen av tillståndsansökningar eller framställningar om kollektiv rekrytering. Bedömningen borde ske främst mot bakgrund av tillgången på arbetskraft inom landet samt möjligheterna att erbjuda lämplig bostad och annan samhällsservice. Arbetsmarknadsparternas inflytande på den arbetsmarknadsbetingade invandringen skulle bestå.

Utredningen anser att denna invandring också i fortsättningen bör vara reglerad. Invandrare från utomnordiska länder måste ha arbete, bostad och arbetstillstånd ordnade före invandringen. Om invandringen skall ske i kollektiva former bör invandrarna få förberedande un-

dervisning i svenska och svensk arbetslivsorientering redan i hemlandet. De fackliga organisationerna bör liksom hittills ha ett väsentligt inflytande över arbetsmarknadsprövningen av invandringen. Invandringen från nordiska länder bör i högre grad än f. n. kanaliseras via arbetsförmedlingarna.

När den svenska invandringspolitiken utformas bör hänsyn tas till effekterna av migrationen på utvandringsländernas arbetsmarknad.

Ytterligare ett motiv för en reglerad invandring är att det därigenom finns förutsättningar att undvika att invandrarna koncentreras till sämre betalda yrkesområden eller till arbetsplatser med dålig arbetsmiljö. Även om det inte finns statistiskt underlag för att generellt påstå att invandrarna är överrepresenterade i låglöneyrken, rekryteras de ofta först till yrken, som av löne- eller miljömässiga skäl är mindre eftertraktade. IU anser att en fortsatt satsning på förbättrad arbetsmiljö är en förutsättning för att även invandrarnas arbetssituation skall kunna förbättras och för att tendensen till koncentration av invandrare till vissa arbeten och arbetsplatser skall kunna motverkas.

På grund av otillräcklig företagsintroduktion och bristande tolkservice är invandrarna utsatta för särskilt stora risker för olycksfall i arbetet. Det är därför angeläget att arbetsmarknadens parter, arbetarskyddsstyrelsen och invandrarverket ökar sin samverkan för att utveckla metoder för arbetarskydd för invandrare och sprida information här om till företagen. Invandrarnas problem bör ägnas särskild uppmärksamhet i den allmänna utbildningen för skyddsombud. Vidare bör utbildning ske av tvåspråkiga skyddsombud.

Invandrarna i Sverige är i stor utsträckning fackligt anslutna. IU har funnit att det behövs särskilda åtgärder för att invandrarna skall kunna öka sin medverkan i det fackliga arbetet för att denna skall stå i bättre proportion till deras medlemsantal.

Bostadsfrågor

1968 års riktlinjer för invandringspolitiken, som innebär att en godtagbar bostad skall vara ordnad före inresan, bör alltså gälla.

I samband med prövningen av arbets- och uppehållstillstånd görs emellertid av olika skäl f. n. ingen kontroll av bostadsvillkoren enligt dessa riktlinjer. Anvisningar för hur bostadsprövningen skall gå till och vilka kriterier som skall gälla saknas. IU föreslår därför att SIV i samråd med AMS och bostadsstyrelsen utfärdar anvisningar för bostadsutredningen i tillståndsärenden.

Invandrarnas bostadssituation kännetecknas av att de i stor utsträckning bor i mindre eftersökta bostäder i de allra nyaste bostadsområdena eller i områden med omoderna och ofta nedslitna bostäder. Allmänt kan hävdas att invandrarnas bostadssituation liknar den som gäller även för

andra grupper i samhället som av olika socio-ekonomiska skäl har ett sämre utgångsläge när det gäller att få rymliga och välutrustade bostäder av god kvalitet till en skälig kostnad. Invandrarnas ojämna fördelning mellan bostadsområdena har i princip samma orsaker som den skiktning på bostadsmarknaden efter ålder, familjetyp och inkomst som gäller svenskar. Denna skiktning beror främst på lägenheternas standard och ålder.

Mot denna bakgrund anser IU att invandrarnas boendesituation kan och bör förbättras endast inom ramen för de generella bostadspolitiska åtgärderna. Det är viktigt att invandrarnas situation ägnas uppmärksamhet i samband med att åtgärder övervägs för olika resurssvaga grupper.

Anpassningen till förhållandena i den nya omgivningen kan särskilt under den första tiden underlättas om invandrare får möjlighet att bo i närheten av sina landsmän. Möjligheten för olika invandrargrupper i Sverige att på längre sikt bygga upp och bevara en social och kulturell gemenskap beror dock mera på andra faktorer än att medlemmar i resp. invandrargrupp får möjligheter att bo i samma bostadsområde.

Beträffande de bostadssociala förmånerna riktar IU uppmärksamheten på det förhållandet att bostadstilläggen enligt reglerna skall utgå fr. o. m. första kvartalet efter inflyttningen till Sverige. Det kan dock dröja en längre tid innan tilläggen beviljats och utbetalats. Under denna tid kan socialhjälp — som sedan återkrävs — erhållas för hyreskostnaden. Det är enligt IU:s mening en olägenhet att socialhjälp måste utgå därför att bostadstillägget inte kan förskottas. Denna fråga bör ägnas särskild uppmärksamhet.

IU understryker vikten av att berörda centrala myndigheter, kommuner, intresseorganisationer och bostadsföretag förbättrar informationen till invandrare om förhållandena på bostadsmarknaden och i bostadssociala frågor.

Sociala frågor

Den svenska socialförsäkringslagstiftningen gör, bortsett från folkpensionen, ringa eller ingen skillnad mellan i riket bosatta utlänningar och svenska medborgare. Inom sjukförsäkringssystemet är utlänningar helt likställda med svenska medborgare. Detsamma gäller yrkesskadeförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen, kontant stöd vid arbetslöshet och i stort sett allmän tilläggspension.

Bidragsförskott utgår till barn under 18 år som endast en av föräldrarna har vårdnaden om eller som står under vårdnad av annan än föräldrarna. Bidraget utgår i princip endast till svenska medborgare och — på grund av konventionsöverenskommelse — till här bosatta nordiska medborgare. Familjepolitiska kommittén har i sitt betänkande (SOU 1972: 34) Familjestöd föreslagit att kravet på svenskt med-

borgarskap för rätt till bidragsförskott skall slopas. Riksförsäkringsverket och statskontoret har lagt fram liknande förslag. IU ansluter sig här till liksom till det av familjepolitiska kommittén framförda förslaget att slopa kraven på mantalsskrivning och sex månaders vistelse i Sverige för rätt till barnbidrag.

Beträffande folkpensioneringen konstaterar IU att genom 1955 års nordiska konvention om social trygghet är nordiska medborgare med avseende på rätten till grundpension helt likställda med bosättningslandets medborgare efter en vistelsetid av i regel tre år. Denna överenskommelse har varit möjlig eftersom pensionssystemen i de nordiska länderna förete stora likheter. Med andra länder har en sådan överenskommelse inte varit möjlig beroende på grundläggande olikheter i pensionssystemen. Genom konventioner och överenskommelser med flera länder har emellertid utlänningar fått rätt att efter viss tids vistelse i Sverige uppbära folkpension vid fortsatt bosättning här. Vissa invandrargrupper — som motsvarar ca 13 % av de utlänningar som bor i Sverige — täcks emellertid varken av konventioner eller av överenskommelser och saknar sålunda helt folkpensionsskydd. IU föreslår därför att samtliga i Sverige bosatta utlänningar tillförsäkras ett lagfäst minimiskydd i form av rätt till folkpension efter viss tids vistelse här i landet.

Vad gäller kommunal socialvård (utom socialhjälp) framhåller IU att all social service i Sverige står öppen för invandrare på samma villkor som för svenskar. De personella och administrativa resurserna svarar dock inte mot de behov som ofta uppkommer i kontakten mellan invandrare och sociala myndigheter. Främst förorsakas svårigheterna av bristfällig kommunikation mellan invandrare och socialarbetare m. fl., men även av skillnader i kulturbakgrund och normsystem. Under senare år har därför den kommunala socialvården anställt socialassistenter, kuratorer och annan personal som behärskar invandrarspråk på tjänster där kontakter med invandrare är särskilt vanliga. Denna utveckling är positiv. IU förutsätter att ytterligare ansträngningar görs för att öka antalet tvåspråkiga socialarbetare i landet. Samarbete med invandrarnas ursprungsländer, i första hand Finland, bör övervägas i fråga om rekrytering och vidareutbildning av tvåspråkiga socialarbetare.

Beträffande barna- och ungdomsvården konstaterar IU att störningar i invandrabarnens och invandrarungdomarnas utveckling har observerats i ökad utsträckning. Störningarna har ofta sin grund i identitetskriser och motsättningar mellan olika kulturmönster. Tendenserna bör ägnas omsorgsfull uppmärksamhet. Beträffande åldringsvården anser utredningen att frågan om särskild service för åldringar bland invandrare bör studeras mot bakgrund av att antalet åldringar bland invandrare kommer att öka. Huvudprincipen bör vara att vården skall ges inom ramen för nuvarande anordningar.

Inom hälso- och sjukvårdsområdet bör frågan om tvåspråkig personal

ägnas ökad uppmärksamhet. Fasta tolktjänster bör övervägas. IU understryker även vikten av att landstingen och socialstyrelsen uppmärksammar invandrarnas behov av information om den svenska sjukvården, särskilt den förebyggande hälso- och sjukvården.

IU har särskilt haft att pröva frågan om hälsokontroll för invandrare. IU anser att det inte behövs någon obligatorisk hälsokontroll av personer som invandrar till Sverige. Ett erbjudande om allmän hälsokontroll bör emellertid ges till alla invandrare, t. ex. i samband med kyrkobokföring eller då vederbörande skrivs in i allmän försäkringskassa.

I samband med behandlingen av olika sociala frågor tar IU upp utlänningarnas situation inom kriminalvården och understryker därvid behovet av bl. a. tvåspråkiga övervakare samt att invandrarfrågor tas upp inom personalutbildningen.

Utbildningsfrågor

IU har i delbetänkandet (SOU 1971:51) Invandrarnas utbildningssituation, Förslag om grundutbildning i svenska för vuxna invandrare tagit upp de vuxna invandrarnas utbildningssituation och i delbetänkandet (SOU 1972: 83) Tolkutbildning, Nordisk språkkonvention utbildning av tolkar och vissa frågor i anslutning härtill. I det följande redovisas IU:s överväganden i fråga om invandrarbarnens utbildningssituation.

Mot bakgrund av forskningsrön om språkutveckling och tvåspråkighet anser IU att målet för utbildningen av invandrarbarn bör vara att främja aktiv tvåspråkighet. Detta bör också gälla inom förskolan, där fortsatt försöksverksamhet med språkträning för invandrarbarn behövs. För att främja aktiv tvåspråkighet är det viktigt att träningen i hemspråket handhas av särskilt utbildade tvåspråkiga förskollärare.

IU föreslår att nu gällande bestämmelser och anvisningar för hemspråksundervisning för invandrarbarn i grundskolan ses över i särskild ordning. En sådan översyn bör utgå från följande riktlinjer. Kommunerna bör vara skyldiga att anordna hemspråksundervisning, men undervisningen bör vara frivillig för eleven. En väsentlig utökning av det nuvarande timantalet (två veckotimmar) för hemspråksundervisning är nödvändig. Hemspråksundervisningen bör utformas som undervisning i ett modersmål. Berättigade att delta i undervisningen bör vara alla barn, vars föräldrar uppger att barnets hemspråk är annat språk än svenska och som önskar undervisning. Vidare bör barn, som själva önskar undervisning i hemspråket, ha rätt att delta. Kommunerna bör få statsbidrag för information till lärare, skolpersonal och föräldrar om modersmålets betydelse för barnets utveckling. Statsbidraget bör utgå i förhållande till antalet undervisningstimmar. Även stödundervisningen för invandrarbarn bör utvidgas. Utökad hemspråksundervisning och stödundervisning bör övervägas för elever i gymnasieskolan.

En grundläggande förutsättning för att förslagen om hemspråksundervisning och stödundervisning skall kunna förverkligas är att lärar- och läromedelssituationen förbättras. Samarbete i lärarutbildningsfrågor bör därför ske med invandrarnas ursprungsländer om så är möjligt. Rekryteringen till utbildningen bör dock i första hand ske i Sverige. Även i läromedelsfrågor bör samarbete kunna ske med invandrarnas ursprungsländer. En förutsättning är därvid att garantier skapas för att läromedlen motsvarar den svenska läroplanens krav på objektivitet och opartiskhet. Produktionsstödet för utgivning av läromedel på invandrarpråk bör vidare ökas väsentligt.

IU tar också upp frågan om högre utbildning och forskning i minoritetsspråk. Utbildningen på universitetsnivå i språk som finska, serbokroatiska, nygrekiska etc. bör ges ökade resurser. IU ansluter sig därvid till ett förslag från UKÄ om omorganisation av utbildningen i s.k. småämnena vid humanistisk fakultet. Med hänsyn till det ökade behovet av ämneslärare i invandrarpråk föreslår IU vidare en översyn av nuvarande kompetensregler för lärare och att särskilda utbildningsvägar skapas beträffande olika minoritetsspråk.

Föreningar och trossamfund

Det är naturligt att olika invandrar- och minoritetsgrupper har organiserat sig. Organisationerna är ett värdefullt inslag i samhället. Samhället bör stödja föreningar som bygger på etnisk eller språklig grupp-tillhörighet, eftersom dessa organisationer tillfredsställer ett behov av etnisk identitetsbildning hos sina medlemmar och är värdefulla kontaktorgan för personer, som nyligen invandrat till Sverige. Det är till gagn för hela det svenska samhället att olika kulturella traditioner kan existera och utvecklas här och bidra till den allmänna samhällsutvecklingen och debatten. Invandrar- och minoritetsorganisationerna i Sverige — som tillsammans har över 75 000 medlemmar — bör betraktas som en del av folkrörelserna i Sverige.

Mot denna bakgrund föreslår IU ett särskilt statsbidrag till invandrar- och minoritetsorganisationer av rikskaraktär. Utredningen anser det naturligt att kommunerna bör svara för stödet till lokala invandrar- och minoritetsorganisationer. Riksorganisationerna bör emellertid vara oförhindrade att helt eller delvis fördela det statliga stödet till lokala medlemsföreningar. Nuvarande generella bidragsmöjligheter, t. ex. bidrag till ungdomsorganisationernas verksamhet, bör också i fortsättningen stå öppna för invandrar- och minoritetsorganisationer, även om de får statsbidrag som invandrarorganisationer.

Statsbidraget till invandrar- och minoritetsorganisationer bör inte förbindas med närmare villkor. IU räknar dock med att stödet främst kommer att användas för att bygga upp organisationernas centrala adminis-

tration. Stödsystemet bör således vara uppbyggt så att organisationerna kan beräkna sina inkomster och utgifter under flera år framåt och anpassa sin verksamhet härfter.

Större och väl etablerade invandrar- och minoritetsorganisationer av rikskaraktär bör få bidrag efter bestämda regler. De bör av regeringen förklaras berättigade till sådant bidrag. En förutsättning härför bör vara att organisationen har minst 3 000 registrerade medlemmar. Vidare bör som villkor för bidrag till större organisationer krävas att de har sin huvudsakliga verksamhet i Sverige och att de är demokratiskt uppbyggda, dvs. de enskilda medlemmarna skall ha det avgörande inflytandet över organisationens verksamhet genom att de utser styrelse m. m. Stödet bör vara av kompletterande karaktär, dvs. organisationerna bör själva stå för en betydande del av kostnaderna för sin verksamhet. Bidrag föreslås med högst 75 % av styrkta kostnader för riksorganisationen inkl. stöd till lokala medlemsföreningar och bör bestå av dels ett grundbidrag, dels ett rörligt bidrag. Grundbidraget bör utgå med lika belopp till varje organisation som förklarats berättigad till bidrag, medan det rörliga bidraget bör fördelas mellan organisationerna efter antalet registrerade medlemmar.

Tröskelorganisationer, dvs. organisationer, som inte har 3 000 medlemmar, men vars verksamhet och syfte i övrigt uppfyller villkoren för bidrag, bör också kunna få bidrag för sin verksamhet. Även en sådan organisation bör ha sin huvudsakliga verksamhet i Sverige och vara demokratiskt uppbyggd. Bidraget till tröskelorganisationer bör bestämmas med hänsyn till antalet medlemmar och organisationens verksamhet. Det bör inte finnas principiella hinder mot att dessa bidrag motsvarar det som ges till dem som av regeringen har förklarats vara bidragsberättigade. Kontinuitet i bidragsgivningen bör eftersträvas. Ansökan om bidrag bör emellertid göras varje år.

Med hänsyn till att SIV redan har stor erfarenhet av bidragsgivning till invandrarorganisationer föreslår IU att SIV skall administrera organisationsstödet. Under budgetåret 1975/76 bör sammanlagt 2,5 milj. kr. anvisas för statsbidrag till invandrar- och minoritetsorganisationer, varav 1,5 milj. kr. bör avse organisationer med mer än 3 000 medlemmar och 1 milj. kr. övriga organisationer.

Försöksverksamhet med bidrag till organisationer och institutioner för anpassningsprojekt för invandrare har pågått sedan budgetåret 1966/67. Sedan sommaren 1969 har SIV svarat för bidragsgivningen. Medel disponeras under anslaget Anpassningsåtgärder för invandrare. Efter samråd med IU har SIV fastställt riktlinjer för den hittillsvarande verksamheten. Av dessa framgår bl.a. att bidrag kan lämnas till konkreta anpassnings- eller informationsprojekt som antingen vänder sig direkt till invandrare eller som syftar till en bredare opinionsbildning och upplysning om invandringen. Möjlighet till bidrag står öppen för

varje organisation eller institution som inte helt finansieras av statsmedel. Vid bedömningen av ansökningar skall företräde ges åt riksorganisationer eller åt sådana organisationer, vars verksamhet inte är lokalt begränsad. Vidare förutsätts att den bidragssökande påtagligt bidrar ekonomiskt och/eller personellt till projektets genomförande.

Av riktlinjerna framgår vidare att invandrarnas organisationer inkl. trossamfund, vid sidan av genomförande och uppföljning av konkreta projekt, kan få bidrag till kostnader som uppkommit i samband med organisationens bildande. Bidrag till administrationskostnader kan i övrigt lämnas endast under förutsättning att dessa är direkt hänförliga till det aktuella projektet.

IU anser, att stimulanseffekten av dessa bidrag har varit stor och att sådan bidragsgivning till anpassningsprojekt bör ingå som ett permanent inslag i SIV:s verksamhet. Bidrag bör kunna utgå till "svenska" organisationer, invandrarorganisationer, trossamfund m.fl. Bidrag bör även under vissa förhållanden kunna utgå för att bilda organisationer inom invandrargrupper, som saknar egna organisationer. Ett syfte med stödet till "svenska" organisationer för anpassningsprojekt bör bl.a. vara att stimulera sådan verksamhet, som har till syfte att åstadkomma kontakter mellan invandrare och svenskar. IU föreslår att 2,5 milj. kr. anvisas för budgetåret 1975/76 för bidrag till projektverksamhet. Bidragsgivningen bör också i fortsättningen skötas av SIV.

Genom invandringen har den religiösa situationen förändrats i Sverige. Detta förhållande bör återspeglas i samhällets inställning till de olika samfundet. Målet bör vara att ge invandrare möjligheter till religiös service enligt det egna samfundets ordning. IU anser det vara mycket positivt att det år 1971 införda statsbidraget till fria kristna samfund har vidgats till att omfatta även andra samfund inom såväl kristna som icke kristna religioner.

Ett betydande antal trossamfund med ett stort antal invandrare betjänar emellertid inte så många som 3 000 personer, vilket är ett villkor för att få bidrag från anslaget Bidrag till trossamfund under åttonde huvudtiteln. IU föreslår därför att SIV även i fortsättningen skall ha möjlighet att stödja religiös service bland invandrare. Stödet behöver inte begränsas till att avse endast trossamfund med mindre än 3 000 medlemmar, men det bör vara av projektkaraktär och utgå ur SIV:s anslag för bidrag till avgränsade projekt.

Medinflytandefrågor

IU har behandlat vissa frågor om invandrarnas rättsliga ställning och om deras möjligheter till medinflytande i samhällsutvecklingen. Därvid har IU konstaterat, att invandrarna i huvudsak är likställda med svenskar i fråga om rättslig ställning. På vissa områden finns dock vissa

begränsningar t.ex. krav på svenskt medborgarskap eller särskilt tillstånd.

Största möjliga jämlikhet bör eftersträvas mellan de bestämmelser som gäller för i Sverige bosatta utländska medborgare och svenska medborgare. De bestämmelser, som begränsar utlännings rätt att arbeta, driva näring eller på annat sätt vara verksam i Sverige bör ses över i varje enskilt fall i syfte att utröna om bestämmelsen alltfjämt är motiverad. Alla utlännningar i Sverige bör vidare i princip ha samma rättigheter oberoende av medborgarskap. Det är önskvärt att fackliga och politiska organisationer i högre grad rekryterar invandrare till olika förtroendeposter och eftersträvar flerspråkig verksamhet inom organisationernas ram. Invandrarna bör få inflytande över sådan samhällsservice, som avser dem själva. Kommunal rösträtt och valbarhet utreds i särskild ordning.

Informationsfrågor

Sverige har kommit att framstå som ett lockande mål för många, som av politiska, ekonomiska eller andra skäl vill lämna sina hemländer. En orealistisk bild av Sverige och överdrivna förväntningar om levnadsbetingelserna här kan för den enskilde innebära svåra besvikelser. Den presumptive emigranten bör därför genom information ges det faktaunderlag han behöver för ett realistiskt beslut om han skall utvandra till Sverige eller inte.

Vad gäller information till invandrare före utvandringen förordar IU aktivt samarbete med massmedia i utvandringsländerna. Efter som invandrare här i landet synes vara en av de viktigaste informationskällorna för presumtiva invandrare bör lämpligt informationsmaterial tas fram och ställas till förfogande för invandrarna här i landet för att de skall kunna vidarebefordra korrekta uppgifter till kontakter i hemlandet. Vidare bör informationsberedskapen ökas vid de svenska utlandsmyndigheterna. Vid flyttning mellan Finland och Sverige bör arbetsförmedlingarna kunna spela en viktig roll när det gäller att lämna information direkt till den enskilde, som är intresserad av att utvandra.

I fråga om information till invandrare efter invandringen menar IU att de informationsansvariga myndigheterna bör verka för en utjämning av informationsinsatserna för olika språkgrupper i landet. Hittills har större språkgrupper prioriterats framför mindre, som därför kommit att bli underförsörjda med grundläggande information om Sverige på det egna språket. IU anser att det främst bör ankomma på SIV och NSI att klarlägga och analysera invandrarnas informationsbehov för att en lämplig målgruppsanpassning skall kunna ske av insatserna på området. IU förordar vidare ökade informationsinsatser av kommunerna genom bl.a. en utbyggnad av invandrarbyråernas verk-

samhet, av fackliga och ideella organisationer och av den svenska dagspressen. Anslaget för SIV:s informationsverksamhet — som bör avse såväl invandrare som allmänheten — bör för budgetåret 1975/76 beräknas till 3 milj. kr.

Stiftelsen Invandrartidningen, som bildades år 1968, har enligt IU stor betydelse för information till invandrarna. Tidningen utkommer f. n. på fem språk med 46 nummer om året. En mindre prenumerationsavgift tas ut.

Som komplement till de fem språkversionerna ger stiftelsen vidare ut en bulletin på ytterligare sex språk. Bulletinen ges ut varje månad utan kostnad för mottagarna.

I samarbete med skilda myndigheter utkommer tidningen några gånger per år som s.k. stornummer eller temanummer med ett ökat sidantal och innehåller då särskild samhällsinformation avseende ett eller flera samhällsområden. Tidningen når vid dessa tillfällen närmare 200 000 invandrarhushåll.

Verksamheten bör fortsätta enligt i huvudsak nuvarande riktlinjer, anser IU. Principerna för sammansättningen av stiftelsens styrelse bör ändras. Företrädare för SIV och NSI bör ingå i styrelsen tillsammans med företrädare för invandrarintressen och för personalen vid tidningen. Vidare bör styrelsen få ett breddat parlamentariskt inslag. Det är vidare angeläget, att tidningens verksamhet vidgas till ytterligare språkgrupper. IU föreslår att statsbidraget till tidningens verksamhet utgår med 1,5 milj. kr. under budgetåret 1975/76.

IU tar även upp frågan om stöd till tidningar och tidskrifter för språkliga minoriteter i Sverige. Starka principiella skäl talar för att de möjligheter till press- och tidskriftsstöd, som gäller generellt, bör vara tillämpliga även på tidningar och tidskrifter på andra språk än svenska, som utges i Sverige. Vidare bör tidningar och tidskrifter på andra språk än svenska, som utges inom invandrar- och minoritetsgrupper i Sverige och som inte uppfyller generella regler för press- och tidskriftsstöd, kunna få projektbidrag från i första hand SIV, men i viss mån även från statens kulturråd. Dessutom föreslår IU att NSI får i uppdrag att dra upp riktlinjer för hur annonser av samhällsinformerande karaktär skall spridas i tidningar och tidskrifter på minoritetsspråk. IU berör i sammanhanget 5 kap. 1 och 2 §§ tryckfrihetsförordningen (TF) som stadgar att endast svensk juridisk eller fysisk person får vara ägare till periodisk skrift samt att endast svensk medborgare som är bosatt i Sverige får vara utgivare. IU anser att stadgandena är otillfredsställande, men avstår från att föreslå någon ändring, eftersom den år 1970 tillsatta massmedieutredningen (JU 1970: 59) kommer att pröva frågan.

IU framhåller att syftet med informationen till invandrare är att förmedla sådana fakta som invandrarna bör känna till för att fungera i den nya omgivningen. När det däremot gäller information till

s v e n s k a r om invandringen och invandrare är syftet att påverka den allmänna opinionen och skapa ökad förståelse för människor med värderingar, traditioner, seder och beteendemönster, som skiljer sig från svenskarnas. IU förordar att information till svenskar ökas avsevärt. Formerna härför kan diskuteras. IU är tveksam till annonskampanjer eller dylikt. Opinionsbildning på lång sikt — som det här är fråga om — sker bäst genom ökade insatser inom utbildningsväsendet och åtgärder som leder till ökade kontakter mellan olika befolkningsgrupper. Framför allt bör man satsa på förskolan, grundskolan och gymnasieskolan för att lägga grunden för en framtida ömsesidig tolerans och förståelse.

SIV bör, enligt IU, svara för samordning och initiativ när det gäller information och opinionsbildning på invandrarområdet. Denna arbetsuppgift bör skrivas in i SIV:s instruktion.

Ansvarsfördelningen mellan myndigheterna

År 1968 fastslog statsmakterna i anslutning till riktlinjerna för invandringsspolitiken principen att den fackmyndighet, som har ansvar för viss verksamhet i förhållande till svenska medborgare, skall ha motsvarande ansvar i förhållande till utlänningar, som är bosatta i Sverige. IU anser att denna princip bör gälla även framdeles. Erfarenheterna visar emellertid att det krävs särskilda åtgärder för att stimulera fackorganen inom olika samhällsområden att vidta åtgärder för att invandrare på samma villkor som övriga invånare skall få del av information om bl.a. rättigheter och skyldigheter. Det krävs även åtgärder av samordnande och initiativtagande karaktär på såväl central som lokal nivå. På central nivå bör SIV svara härför.

I många fall kan det vara ändamålsenligt att berörda myndigheter har samråd i mera institutionaliserade former. Detta är särskilt viktigt när ansvaret och resurserna är fördelade på ett flertal myndigheter, t. ex. i fråga om åtgärder för flyktingar.

Från olika håll har önskemål uttalats om att en katalog borde sammanställas i vilken statsmakterna anger varje myndighets arbetsuppgifter när det gäller särskilda åtgärder för invandrare. Enligt IU:s mening är detta olämpligt. Katalogen måste bli allmän i sina formuleringar och kan därmed inte täcka alla aktuella situationer, varför myndigheterna ändå kommer att sakna ledning i många enskilda fall. En sådan katalog blir också snabbt föråldrad. Utredningen föreslår därför att centrala direktiv utfärdas till statsmyndigheterna i vilka dessa erinras om skyldigheten att i resp. verksamhet genomföra de särskilda åtgärder för invandrare som är nödvändiga. I direktiven bör även föreskrivas att varje myndighet skall upprätta ett program för sina särskilda åtgärder för invandrare och begära medel härför. De båda kommunförbunden bör utfärda motsvarande rekommendationer till kommunerna.

Statens invandrarverk

IU har i samband med frågan om ansvarsfördelning och samordning av samhällets åtgärder för invandrarnas anpassning tagit upp frågan om SIV:s organisation.

SIV:s nuvarande organisation framgår av tablån på s. 91.

SIV:s styrelse består av ordförande och sex ledamöter, som är lek-män. Generaldirektören är ordförande. En av ledamöterna representerar invandrarintressena.

Till verket är knuten en *rådgivande expertgrupp*, vars sammansättning är beroende av de skilda intressen, som vid olika tidpunkter har sådan betydelse för utlännings- och invandringspolitiken att de bör vara företrädna. F.n. är följande intressen representerade, nämligen utrikesdepartementet, RPS, försvarsstaben, socialstyrelsen, SÖ, AMS och Svenska kommunförbundet. Vidare ingår i expertgruppen en tidigare ledamot av SIV:s styrelse, som har erfarenhet av svensk arbetsmarknad och kommunernas åtgärder för invandrare.

Vidare är till verket knuten *utlänningsnämnden med kansli*.

SIV består av fyra byråer och en registerenhet, nämligen *tillståndsbyrån*, som främst handlägger ärenden enligt utlänningslagstiftningen, dvs. tillståndsärenden och ärenden om utlännings avlägsnande från riket, *medborgarskapsbyrån*, som handlägger ärenden enligt medborgarskapslagstiftningen, *administrativa byrån*, som inom sina fem sektioner handhar ärenden av allmän natur, personalärenden, ekonomiadministrativa uppgifter, kontorsdriften och SIV:s översättningsverksamhet samt *registerenheten*, som handhar SIV:s ADB-system för tillstånds- och medborgarskapsfrågor m.m.

På *anpassningsbyrån* ligger verkets uppgifter att fortlöpande bevaka behovet av åtgärder för att främja invandrarnas anpassning i Sverige samt efter samråd med berörda myndigheter föreslå behövliga åtgärder och verka för samordning av åtgärderna, svara för information till invandrarna i frågor av särskild betydelse för dem samt vara kontaktorgan mellan samhället och invandrarna och deras sammanslutningar.

Byråns arbetsuppgifter och arbetssätt har lett till en intern indelning i enheter, som fått namn efter vissa större verksamhetsområden. Förutom byråledning och byråstab finns följande enheter, nämligen kommunenheten, arbetsmarknadsenheten, organisationsenheten, utbildningsenheten, myndighetsenheten och konsulentenheten. För informationsuppgifterna svarar en informationsenhet.

För anpassnings- och informationsuppgifter finns 18 tjänster, varav två för information. Härutöver finns 21 arvodes- eller extratjänster, varav 6 för information, som avlönas från anslaget Anpassningsåtgärder för invandrare.

Utredningen framhåller inledningsvis att den inte funnit anledning att

föreslå någon ändring av statsmakternas beslut år 1968 att handläggningen av såväl frågor enligt utlännings- och medborgarskapslagstiftningen som samordningen av åtgärder för invandrarnas anpassning m. m. bör ankomma på SIV. Sammanföringen av dessa två slag av arbetsuppgifter har, enligt IU, visat sig ändamålsenlig.

SIV bör enligt IU ha följande arbetsuppgifter, nämligen

att fullgöra de uppgifter som enligt utlännings- och medborgarskapslagstiftningen eller annan författning ankommer på den centrala utlänningsmyndighet, som avses i 3 § utlänningslagen,

att föra register och statistik över utlännningar i Sverige i den utsträckning det behövs för verksamheten,

att svara för samordning av åtgärder för invandrare i Sverige samt efter samråd med berörda myndigheter och organisationer vidta eller föreslå åtgärder,

att verka för att institutioner och organisationer utanför myndighetsområdet vidtar behövliga åtgärder,

att fördela anslag till kommuner, invandrar- och minoritetsorganisationer, övriga organisationer och institutioner m.m. för invandraråtgärder,

att i samråd med NSI svara för samordning av samhällsinformation till invandrare och ta initiativ till informationsåtgärder,

att svara för samhällsinformation till invandrare i de fall ingen annan myndighet är ansvarig,

att svara för information till allmänheten i invandringsspolitiska frågor,

att svara för utredning och dokumentation i frågor om invandrarnas sociala och kulturella situation

samt att vara kontaktorgan mellan samhället och invandrar- och minoritetsorganisationer.

Utredningen föreslår att verket också i fortsättningen skall ledas av en lekmannastyrelse med sju ledamöter. Vidare bör ett invandrarråd knytas till SIV för att öka inflytandet från invandrar- och minoritetsgrupper på de frågor som handläggs inom verket. Rådet föreslås få 15 ledamöter, som företräder invandrar- och minoritetsorganisationer eller invandrar- och minoritetsintressen i övrigt. Ledamöterna bör utses av regeringen på förslag från nämnda organisationer. Rådet bör främst behandla frågor rörande invandrarnas och minoriteternas sociala och kulturella situation, riktlinjer för SIV:s bidragsgivning samt förslag till SIV:s årliga anslagsframställning. Den expertgrupp, som sedan verkets tillkomst är knuten till verket, bör ersättas med ett system där formerna för samarbete med experter inom ett eller flera områden bedöms från fall till fall.

Den nuvarande byrån för anpassningsfrågor bör ersättas med två nya enheter, nämligen en enhet för utrednings- och samordningsverksamhet och en informationsenhet. Enheten för utrednings- och sam-

ordningsverksamhet bör svara för samordning av åtgärder till förmån för invandrare. I samordningsuppgiften bör bl.a. ingå långtidsplanering, utredningsverksamhet, internationella frågor, metodutveckling, bidragsgivning, frågor om avgränsning av berörda myndigheters och andra organs ansvarsområden när det gäller åtgärder för invandrare, utarbetande av råd och anvisningar samt insatser av allmänt initiativtagande och pådrivande karaktär.

Informationsenheten bör främst svara för informationsplanering i samråd med NSI och övriga berörda myndigheter samt informationsproduktion och information. Inom denna ram bör enheten bl.a. ge kontinuerlig information till massmedia i såväl Sverige som utlandet, ge informationsteknisk service till andra myndigheter och organ som kommer i kontakt med invandrarfrågor, producera och distribuera trycksaker m. m., medverka i och anordna kurser m. m. i invandrarfrågor, svara för SIV:s biblioteks- och informationsverksamhet m.m.

IU uttalar sig inte närmare om behovet av personal på de båda enheterna utan föreslår att personalbehovet prövas av en särskild organisationskommitté, som bör få i uppdrag att ytterligare konkretisera utredningens förslag beträffande SIV:s organisation.

IU föreslår vidare att medel anvisas under ett sakanslag för de tidigare nämnda statsbidragen till invandartidningen, invandrar- och minoritetsorganisationerna och avgränsade projekt. Vidare bör medel tas upp för SIV:s informationsverksamhet samt bidrag till kommuner för informationsverksamhet för invandrare och sådan statistik- och forskningsverksamhet, som beskrivs i det följande. Anslaget bör budgetåret 1975/76 tas upp med 16,5 milj. kr.

Kommunerna och invandrarna

IU framhåller vikten av att kommunerna i förväg känner till och kan påverka inflyttningen till kommunen av stora grupper utlänningar, som kan medföra krav på särskilda insatser från kommunens sida. IU erinrar om att kommunförbundet väckt tanken att låta kommunerna bli remissinstanser i samband med rekrytering av arbetskraft från utomnordiska länder. Huvuddelen av invandringen kommer emellertid från de nordiska länderna. I det fallet kan remissförfarande inte användas. Enligt kommunförbundet är det därför angeläget att de informationsproblem som härvid uppstår ägnas särskild uppmärksamhet.

IU framhåller att även om ett remissförfarande införs, kan kommunerna ändå inte påverka omflyttningen mellan kommuner av invandrare och svenskar. Ett remissförfarande vid rekrytering av utomnordisk arbetskraft skulle inte nämnvärt förbättra kommunernas underlag för den långsiktiga planeringen.

IU erinrar om att kommunerna från länsstyrelsernas dataregister kan

beställa registeruppgifter om i kommunen bosatta utländska medborgare eller under viss period inflyttade utlänningar. IU föreslår därför inte något generellt system för avisering till kommunerna om inflyttning av utländska medborgare.

Kommunförbundet har i ett cirkulär år 1971 framhållit betydelsen av att speciella organ bildas i kommunerna för att möta behovet av samordning och informationsutbyte mellan kommunen och andra som har ansvar för eller kommer i kontakt med invandrarfrågor. För ändamålet har hittills ett 45-tal invandrarbyråer eller motsvarande inrättats i kommunerna. I cirkuläret anges bl.a. att byråerna skall tjäna som kontaktpunkt för invandrarna. Byråernas främsta uppgifter anges vara att bistå invandrare med råd och upplysningar, att förmedla och etablera kontakt mellan invandraren och expertorgan, föreningar m. fl., att lämna råd och hjälp till myndigheter, organisationer och institutioner i frågor som rör utländska medborgare, att svara för tolkservice, att verka för en större förståelse mellan utländska och svenska medborgare, att ansvara för fortlöpande information till invandrarna och att ge information till allmänheten om invandrarna och deras problem.

Flertalet av de nuvarande byråerna har kommunalt huvudmannaskap. I ett fåtal fall sköts verksamheten av studieförbund.

IU anser det angeläget att kommunerna bygger ut särskilda invandrarfunktioner i enlighet med kommunförbundets cirkulär. Det är av värde om byråerna i stort sett kan ge samma service på olika orter så att begreppet invandrarbyrå kan få en mera enhetlig innebörd. Detta torde vara en fråga som ligger inom ramen för SIV:s verksamhet beträffande kommunernas insatser för invandrare. Vidare bör kommunerna mera systematiskt än f. n. kunna repliera på SIV i fråga om metodutveckling, planering, dokumentation m. m.

Byråerna bör enligt IU ges ett huvudansvar för registrering och förmedling av tolkar på lokal och regional nivå.

Vissa merkostnader kan uppstå för kommunerna vid inflyttning av personer som inte behärskar svenska språket, oberoende av om denna inflyttning sker från annan kommun eller direkt från utlandet. Kommunerna belastas därvid ojämnt beroende på att invandrarna koncentreras till vissa regioner. Den ojämna belastningen motiverar enligt IU att staten tar på sig en stor del av dessa merkostnader. Ett särskilt statsbidragssystem för kommunernas informationsverksamhet för invandrare bör därför införas. Det kan också leda till en mera likartad utveckling i kommunerna, när det gäller åtgärder för invandrare. Som statsbidragsberättigade kostnader bör räknas dels kostnader för personal som är anställd vid kommunal invandrarbyrå eller för särskilt avgränsad kommunal invandrarfunktion, dels övriga kostnader för drift av invandrarbyrå eller invandrarfunktion. Vidare bör som statsbidragsberättigade kostnader räknas sådana merkostnader som uppkommit till följd av sär-

skild information till invandrare eller särskild uppsökande verksamhet bland invandrare samt kostnader för uttag av uppgifter om invandrare ur länsstyrelsernas dataregister. Kommunens kostnader för tolkarvoden bör däremot inte vara statsbidragsgrundande.

IU föreslår att statsbidraget för kommunernas informationsverksamhet för invandrare bör utgå med 50 % av godkända kostnader. För ändamålet bör 5 milj. kr. anvisas under budgetåret 1975/76. SIV bör svara för bidragsgivningen.

Statistik och forskning

IU framhåller att det är önskvärt att det internationella samarbetet på migrationsforskningens område utvecklas. Vidare bör samnordiska insatser övervägas, t.ex. i form av ett nordiskt migrationsforskningsinstitut.

Samhällets behov av statistik rörande invandrare och etniska minoriteter bör i princip handhas av SCB. Detta innebär att den statistikproduktion som ligger på SIV bör föras över till SCB. SIV producerar f.n. statistik över arbetsanmälda utlänningar, resande till och från det nordiska passkontrollområdet, medborgarskapsärenden m.m. SCB:s grundmaterial för statistikproduktion tillåter omfattande bearbetningar utöver vad som f.n. bedöms vara av allmänt intresse. I samråd med SCB bör SIV genomföra en behovsanalys av vilken statistik verket fortlöpande behöver för sin verksamhet och vilka specialbearbetningar som kan komma att behövas. Medelsbehovet beräknas till 300 000 kr. Verket bör vidare förfoga över statistisk expertis för bl.a. de angivna uppgifterna. IU pekar på vissa brister i utlänningsstatistiken, bl.a. i 1970 års folk- och bostadsräkning, SIV:s statistik över arbetsanmälda utlänningar samt uppgifter om befolkningen i Sverige efter modersmål.

Vidare föreslår IU att en basorganisation för migrationsforskning inrättas. Denna bör svara för samordning av, dokumentation om och ekonomiskt stöd till sådan forskning. Basorganisationen bör samverka med universitetsinstitutioner och institutet för social forskning (SOFI). Basorganisationen kan organisatoriskt vara fristående eller ingå i SOFI. Till basorganisationen bör knytas en arbetsgrupp med företrädare för myndigheter och organisationer som kommer i kontakt med invandrarfrågor med uppgift att dra upp riktlinjerna för forskningen på området. Sammanlagt bör 1,5 milj. kr. anslås för forsknings- och statistikverksamhet under budgetåret 1975/76.

Reservation

Till IU:s betänkande har fogats en reservation av ledamoten Diesen ifråga om dels IU:s överväganden om hemspråksundervisning dels ock

förslagen om sammansättningen av SIV:s styrelse och slopandet av den rådgivande expertgruppen.

I fråga om undervisning av barn tillhörande språkliga minoriteter anføres i reservationen att övervägande pedagogiska och psykologiska skäl talar för att sådana barn får särundervisning i modersmålet. Samhällsstöd bör därför utgå till minoritetsskolor.

I fråga om sammansättningen av SIV:s styrelse förordas att — utöver IU:s förslag om en styrelse av lekmannakarakter med parlamentarisk förankring — representanter för arbetsmarknadens parter, i första hand SAF och LO, bör ingå antingen som ledamöter av styrelsen eller som särskilda sakkunniga.

Reservanten avvisar IU:s förslag om slopande av den till SIV knutna expertgruppen. En viss omorganisation av expertgruppen kan emellertid vara fördelaktig. Företrädare bör i första hand utses för AMS, RPS, socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet och Röda korset. Om arbetsmarknadens parter inte blir representerade i styrelsen, bör de istället infogas i expertgruppen.

4 Statens invandrarverks och stiftelsen Invandratidningens anslagsframställningar för budgetåret 1975/76 m. m.

Statens invandrarverk har i sin anslagsframställning för budgetåret 1975/76 utgått från 1968 års riktlinjer för utlänningspolitiken och nuvarande organisation. I fråga om anslagen Statens invandrarverk och Anpassningsåtgärder för invandrare anför verket följande.

Statens invandrarverk

Yrkandena i anslagsframställningen låter sig väl förena med invandrarutredningens förslag i slutbetänkandet. Verket har emellertid utformat sina yrkanden om nya tjänster främst med hänsyn till flyttningen till Norrköping, som skall äga rum i slutet av budgetåret 1975/76. Det framstår då som mest angeläget att så många som möjligt av de anställda följer med. Ett stort antal av dem som nu arbetar med verkets anpassnings- och informationsuppgifter är extra- eller arvodesanställda. En förutsättning för att de skall följa verket till Norrköping är att de får fast anställning. Därutöver yrkar verket endast mindre personalförstärkningar. Sannolikt skulle det bli svårt för verket att samtidigt flytta och väsentligt öka personalstyrkan. Skulle invandrarutredningens förslag leda till beslut om större operativa medel för anpassningsåtgärder och information redan från den 1 juli 1975, är det fullt möjligt för verket att effektivt använda sålunda ökade resurser. En utbyggnad av organisationen kan då anstå till åren efter flyttningen.

Även för verkets övriga enheter har omlokaliseringen spelat en avgörande roll vid utformningen av anslagsyrkandena. Det är sålunda ange-

läget att flytta med endast ett minimum av tillstånds-, avlägsnande- och medborgarskapsärenden i balans. Därutöver är det angeläget att kraftigt minska handläggningstiden för sådana ärenden.

Mot den angivna bakgrunden m. m. yrkar verket följande personalförändringar för nästa budgetår, nämligen

verksledningen en byrådirektör (arbetsbiträde) för att biträda generaldirektören med vissa arbetsuppgifter,

tillståndsbyrån en byrådirektör för att minska handläggningstiderna, tre biträden, varav ett kvalificerat, för utskrifter av specialprotokoll, främlingspass och resedokument samt medel för tillfällig förstärkning av den handläggande personalen för avarbetning av balanser,

medborgarskapsbyrån tre byrådirektörer, fem assistenter och två biträden för att bl. a. nedbringa handläggningstiderna för medborgarskapsärenden, varvid nu anvisade medel för tillfällig förstärkning av byråns personal bör utgå,

anpassningsbyrån två byrådirektörer och två byråsekreterare för att följa behovet av och föreslå åtgärder för invandrarnas anpassning inom kommunernas verksamhetsområden, en byråsekreterare för arbetsmarknadsfrågor, två byråsekreterare för stöd åt och kontakter med främst invandrarnas organisationer, två byråsekreterare för utbildningsfrågor inom och utom den obligatoriska skolans ram, en byrådirektör för information m. m. om tolkfrågor, en byrådirektör för samordning och initiativ inom skilda ämnesområden, en byråsekreterare för barn- ungdoms- och familjefrågor rörande invandrare, en konsulent för rådgivning m. m. i enskilda ärenden samt fyra biträden, varav ett kvalificerat — av de begärda 17 tjänsterna motsvaras tolv av sådana funktioner, som f. n. utförs av extra- eller arvodesanställd personal, som avlönas med medel från anslaget Anpassningsåtgärder för invandrare,

administrativa byrån en avdelningsdirektör för att avlasta byråchefen vissa ärendegrupper, varvid nuvarande tjänst som avdelningsdirektör på allmänna sektionen kan dras in, ett biträde och två expeditivsvakter samt medel för tillfällig förstärkning av verkets arkivpersonal för uppgifter i samband med omlokaliseringen av verket,

registerenheten åtta kvalificerade biträden samt medel för manuell registrering av medborgarskapsärenden i avvaktan på omlokaliseringen av verket.

Vidare behöver verkets personalresurser för informationsåtgärder kraftigt förstärkas. Följande tjänster begärs, nämligen en byrådirektör, två byråsekreterare och ett kvalificerat biträde för publikationsproduktion m. m. inkl. distribution, en byråsekreterare för massmedia-kontakter, två assistenter för seminarier m. m., en byrådirektör och ett kvalificerat biträde för arbetet med verkets facktidsskrift *Ny i Sverige*, en byråsekreterare för utgivning av en personaltidsskrift, en byrådirektör

och ett kvalificerat biträde för dokumentationsuppgifter samt ett kvalificerat biträde. Av de begärda 13 tjänsterna motsvaras tio av sådana funktioner, som f. n. utförs av extra- eller arvodesanställd personal, som avlönas med medel från anslaget Anpassningsåtgärder för invandrare.

På grundval av en enkätundersökning om flyttningsbenägenheten hos verkets tjänstemän uppskattar verket behovet av dubbleringar av vissa tjänster till 19 handläggartjänster och 46 biträdestjänster.

I sin anslagsframställning begär verket vidare bl. a. ökade medel för att täcka kostnader i samband med verkets utlokalisering.

Verkets förslag innebär en uppräknings av anslaget Statens invandrarverk med 12 834 000 kr., varav 2 489 000 kr. för löne- och prisomräkning samt 256 000 kr. för förhöjt lönekostnadspålägg avseende befintlig personal. Av ökningen hänför sig vidare 6 146 000 kr. till kostnader i samband med verkets utlokalisering, varav 3 557 000 kr. för dubblering av vissa tjänster.

I särskild skrivelse har SIV redovisat resultatet av en uppföljning av ADB-verksamheten vid verket och därvid anfört ytterligare skäl för en förstärkning av registerenhetens personalresurser. Genomförandet av omläggningen till ADB-rutiner för tillstånds- och medborgarskapsärenden har tagit längre tid än planerat beroende bl. a. på utbildningsproblem och tekniska svårigheter m. m.

Remissyttranden

Statskontoret samt samarbetsorganet för rättsväsendets informationssystem (RI) har avgivit yttranden över skrivelsen och anfört bl. a. att slutlig ställning till registerenhetens personalbehov inte kan tas före SIV:s flyttning till Norrköping.

Anpassningsåtgärder för invandrare

Den internationella uppmärksamheten kring migrationen, dess verkningar och konsekvenser har kraftigt ökat under 1970-talet. Utvandrarländernas krav gentemot invandrarländerna har höjts och tar bl. a. sikte på ökad respekt för invandrarernas sociala och kulturella behov samt på bilateralt och multilateralt samarbete mellan sändande och mottagande länder. Detta kräver medverkan och åtgärder från verkets sida.

Trots att uppgifterna på anpassningsområdet inte kan lösas med nuvarande resurser är det verkets önskan att snarare konsolidera än utvidga verksamheten under budgetåret 1975/76 med tanke på verkets omlokalisering.

Verket utgår i sina yrkanden från att de extra- och arvodestjänster som nu bekostas från anslaget förs över till anslaget Statens invandrarverk. För budgetåret 1975/76 beräknas därvid följande förändringar av nuvarande anslagsposter.

P u b l i k a t i o n s t r y c k. Medelsbehovet beräknas till 850 000

kr., vilket innebär en reell ökning om 450 000 kr. inkl. prisomräkning sedan nuvarande lönekostnader räknats bort. För information till invandrare beräknas 450 000 kr., varav 360 000 kr. för samordningsprojektet Invandrapaketet, som produceras tillsammans med och i samråd med vissa andra myndigheter samt för information till svenskar om invandrarfrågor 360 000 kr., varav 175 000 för verkets facktidskrift Ny i Sverige.

Bidrag till organisationer m. fl. för anpassningsåtgärder. Liksom hittills bör organisationer och invandrarnas religiösa samfund få stöd för sin verksamhet. Medelsbehovet beräknas till 1 milj. kr., vilket innebär en reell ökning om 75 000 kr. inkl. prisomräkning.

Av medlen beräknas bidrag till invandrarorganisationer om 275 000 kr., bidrag till svenska organisationer m. m. om 400 000 kr., vilket inkluderar 200 000 kr. för Röda korsets flyktingbyrå samt bidrag till religiösa samfund om 225 000 kr.

För informations- och kontaktverksamhet begärs 350 000 kr., vilket innebär en reell ökning om 250 000 kr. inkl. prisomräkning. För seminarier och konferenser för olika grupper i samhället, vilka kommer i kontakt med invandrarfrågor, beräknas 110 000 kr. För annan informations- och kontaktverksamhet beräknas 230 000 kr.

Från anslagsposten har sedan några år bidrag lämnats för barnpassning i samband med en begränsad försöksverksamhet med kontaktkurser för invandrarkvinnor som bedrivs via SÖ. Verket upprepar sitt yrkande om att SÖ i fortsättningen bör ges resurser för att ta över verksamheten. Om så inte sker måste verket få medel för en utökad bidragsgivning för ändamålet.

Kurativ verksamhet för särskilda grupper. Kurativa åtgärder behövs för vissa grupper med speciella svårigheter t. ex. flyktingar från Chile, flyktingar med kvalificerad utbildning, vissa grupper av utomnordiska invandrare från andra kulturmiljöer och finska zigenare. En kartläggning av gruppernas problem bör ske. Försöksverksamheter bör inledas och sedan överföras till resp. fackmyndighet. Medelsbehovet beräknas till 100 000 kr.

Andra anpassningsåtgärder. Medel bör anvisas för information, seminarier, informationsdagar m. m. i tolkfrågor samt för projekt som inte ryms inom ramen för övriga anslagsposter under anpassningsanslaget. Det sammanlagda medelsbehovet beräknas till 185 000 kr., vilket innebär en reell ökning om 185 000 kr.

Stiftelsen Invandartidningen

Stiftelsen begär för budgetåret 1975/76 bidrag med 2 153 000 kr. för tidningsdriften och anför härvid följande.

Invandartidningen spelar för många invandrare en betydande roll i

deras anpassningssträvanden. Tidningens behandling av aktuella och för invandrarna betydelsefulla frågor upplevs mycket positivt. Särskilt stort är intresset för tidningens frågespalt. Varje år får tidningen ca 2 500 brev från läsekretsen. Brevfrågorna handläggs i regel av invandrarverket som har förklarat att de är en viktig upplysningskälla beträffande invandrarernas aktuella problem.

Budgetåret 1973/74 har befast tidningens betydelse som ett medium för samhällsinformation. Tidningen har i ökande omfattning medverkat till att sprida viktig upplysning. Därvid har samverkan skett i olika former med de för resp. informationsområde ansvariga myndigheterna, som också medverkat med ekonomiskt stöd för att täcka merkostnaderna för ett utökat sidantal och/eller de ökade distributionskostnaderna. Under budgetåret 1973/74 utgavs sålunda åtta temanummer med särskild samhällsinformation, vilka distribuerades till mellan 160 000 och 210 000 invandrarhushåll.

Tidningen ges f. n. ut på fem språk och utkommer med 46 nummer per år. Antalet prenumeranter var vid budgetårets utgång drygt 26 000. En ökning förutses till följd av den åter ökande invandringen.

Som komplement till Invandrantidningen ger stiftelsen som försöksverksamhet ut en månadsbulletin på högst sex språk som inte täcks av den övriga tidningsverksamheten. Bulletinen ges ut gratis inom ramen för tillgängliga medel och distribueras f. n. till 6 500 mottagare.

Vidare ger stiftelsen som försöksverksamhet ut en särskild edition "På lätt svenska", som främst används inom verksamheten med undervisning i svenska språket för invandrare. Editionen — som är självfinansierande — hade vid budgetårets början ca 11 500 prenumeranter.

För nästa budgetår föreslår stiftelsen en utvidgning av tidningsverksamheten med två språkversioner, vilka har kostnadsberäknats till 381 000 kr. Vidare föreslås att medel anvisas för fortsatt utgivning av månadsbulletinen. Kostnaderna beräknas till 146 000 kr.

Riksrevisionsverkets revisionsrapport

Riksrevisionsverket (RRV) har i skrivelse till Kungl. Maj: t redovisat vissa förslag och synpunkter rörande principerna och formerna för SIV:s verksamhet på anpassningsområdet. Underlaget för skrivelsen är en revisionsrapport, dagtecknad i maj 1974. RRV har i skrivelsen utgått från att rapporten kunde komma att utgöra ett komplement till förslagen och övervägandena i IU:s slutbetänkande. I det följande redovisas sammanfattningsvis innehållet i rapporten.

I avvaktan på statsmakternas ställningstagande till IU:s förslag har arbetet vid anpassningsbyrån i stor utsträckning bedrivits som en försöksverksamhet. RRV har främst granskat organisations- och arbetsformerna härför. Vidare har RRV undersökt de institutionellt/organisatoriska förutsättningarna för SIV:s roll på anpassningsområdet.

Inledningsvis anförts i rapporten att huvudintrycket är att verksamheten har bedrivits med stor intensitet samt med stort engagemang och intresse. SIV förefaller på väsentliga punkter ha förmått förverkliga intentionerna bakom beslutet om verkets inrättande trots de svårigheter som verksamhetens karaktär av försöksverksamhet har inneburit i fråga om bl. a. möjligheten att välja medel och fördela resurser enligt en långsiktig och fast plan. Försökskaraktären har vidare begränsat möjligheterna för SIV att vinna gehör för sådana förslag om förändringar i verksamheten, som är av långsiktig natur och som inte kan genomföras utan personella eller organisatoriska förändringar. RRV:s synpunkter bör ses mot bakgrund av bl. a. dessa omständigheter.

Vissa krav som måste ställas på en verksamhet av den typ som SIV bedriver på anpassningsområdet har emellertid visat sig i viss mån eftergäta. Detta gäller främst behoven av en samlad ekonomi-administrativ planering och styrning, uppföljning och dokumentation. Anpassningsverksamheten har i alltför liten utsträckning varit föremål för en medveten mål/medel-, tid- och kostnadsplanering. En mer utvecklad verksamhetsplanering och internbudgetering saknas. Vidare saknas en planering och uppföljning i projekttermer av den del av verksamheten som är av projektkaraktär.

Vidare har insatserna i fråga om övrig uppföljning och dokumentation varit otillräckliga. Detta gäller bl. a. systematisk dokumentation och bearbetning av de erfarenheter av invandrarnas problem och behov av åtgärder som vinnas genom SIV:s konsulentverksamhet, fältverksamheten och de kommunala invandrarbyråernas arbete.

De konstaterade förhållandena kan delvis förklaras av resursknapphet och att verksamheten har befunnit sig i ett intensivt uppbyggnadsskede, varvid fältarbetet prioriterats framför basarbetet. Planerings-, uppföljnings- och dokumentationsarbetet bör dock på sikt ses inte som aktiviteter som konkurrerar med fältarbetet utan som insatser som bygger under och möjliggör styrning av detta.

RRV tar vidare upp frågan om SIV:s uppgift enligt verkets instruktion att påverka, initiera och samordna de av andra myndigheter eller organ bedrivna verksamheterna till förmån för invandrarna. RRV konstaterar därvid att SIV inte har direktivrätt eller finansiellt ansvar i förhållande till de organ som verket samarbetar med och som i stor utsträckning bär ansvaret för att konkreta åtgärder genomförs på anpassningsområdet. Denna omständighet är särskilt besvärande i verkets förhållande till kommunala organ. RRV menar att problemen delvis beror på att statsmakterna ännu inte utformat ett samlat mål/medelprogram för invandrapolitiken. Det är angeläget att ett handlingsprogram utarbetas som så konkret som möjligt fixerar det ansvar som vilar på vart och ett av de på anpassningsområdet verksamma organen. Vidare skulle enligt RRV en större finansiell rörlighet för SIV möjligen undanröja en

del av problemen. SIV borde därvid ha möjlighet att under löpande budgetår finansiera sådan försöksverksamhet, utredningsinsatser m. m. hos samarbetande myndigheter och organ, som inte förutsatts i dessas årsbudgetar.

I anslutning till frågan om SIV:s finansiella rörlighet tar RRV upp frågan om en regional organisation för anpassningspolitiken. Enligt RRV:s uppfattning är verksamhetens regionala förankring central för resultaten av den förda politiken. RRV menar att indikationer har framkommit på vissa brister i samarbetet mellan SIV och invandrarbyråerna.

De nuvarande svårigheterna bör enligt RRV inte tas till intäkt för en strävan att bygga upp en regionaliserad statlig organisation på invandrarområdet vid sidan av de kommunala invandrarbyråerna. Ett rimligare mål bör vara att skapa förbättrade förutsättningar för samarbete. En modell härför kunde vara att SIV genom avtal mellan staten och kommunerna fick mera vidsträckta befogenheter att använda invandrarbyråerna som ett verktyg i invandrapolitiken.

Avslutningsvis diskuterar RRV den roll som SIV:s styrelse och den till verket knutna rådgivande expertgruppen spelar för utformningen av anpassningspolitiken.

Principerna för sammansättningen av SIV:s styrelse lades fast i 1968 års riksdagsbeslut om inrättande av verket. SIV:s uppgifter, särskilt inom anpassningsområdet, ansågs därvid kräva en bred medborgerlig förankring samtidigt som de särskilda intressen som inverkar på avgörandet av de frågor som verket handlägger ansågs böra företrädas genom att rådgivande experter knöts till verket.

RRV konstaterar att arbetsmarknadens organisationer inte är formellt representerade i styrelsen. Företrädare för organisationerna har understrukit den roll som invandrarnas anpassning i det svenska arbetslivet spelar för framgången i den samlade invandrapolitiken. Enligt RRV:s uppfattning är SIV:s pådrivande och initiativtagande arbete i anpassningspolitiken av sådan natur att verket i hög grad är beroende av kontinuerliga och goda förbindelser med arbetsmarknadens organisationer. Det finns skäl att överväga om inte huvudorganisationerna borde beredas tillfälle till insyn och medverkan i utformningen av politiken på anpassningsområdet utöver de dagliga kontakterna med SIV på tjänstemannaplanet. Detta skulle exempelvis kunna ske genom att den till verket knutna rådgivande expertgruppen som nu består uteslutande av myndighetsrepresentanter kompletteras med företrädare för huvudorganisationerna. Dessa skulle då kunna fylla en aktiv funktion inte bara när det gäller att yttra sig i enskilda frågor utan även få en formaliserad möjlighet att komma med allmänna synpunkter på den bedrivna och planerade verksamheten. De skulle också kunna öka SIV:s inre beredskap för förändring och anpassning till väntade framtida krav.

Enligt vad RRV erfarit har emellertid experterna hittills splat en re-

lativt begränsad roll som påverkare av verkets policy. RRV finner det angeläget att de nuvarande arbetsformerna för de rådgivande experterna omprövas.

Lika väsentligt som det är för verket att ha goda kommunikationskanaler med arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna är att verket redan på planeringsstadiet har förankrat sin verksamhet hos invandrarna. I SIV:s nuvarande styrelse torde en ledamot kunna ses som representant för invandrargrupperna. Särskild invandrarrepresentation i styrelsen har inte föreskrivits i statsmaktsbesluten vid verkets inrättande.

En bredare och mer direkt kommunikationsform mellan SIV:s ledning och invandrargrupperna är inte bara värdefull när det gäller att fånga upp invandrarnas och deras organisationers önskemål om åtgärder och deras synpunkter på verksamheten, utan skapar också hos dem en större förståelse för problemen i verksamheten samtidigt som den underlättar förankringen av väckta förslag. En sådan förankring av den statliga invandrapolitiken hos invandrarna själva framstår som angelägen.

Sammanfattningsvis föreslår RRV att Kungl. Maj:t och SIV dels överväger frågan om och formerna för arbetsmarknadsorganisationernas deltagande i SIV:s policyutformande och planerande arbete, dels prövar ändamålsenligheten i nuvarande arbetsformer för verkets rådgivande experter, dels undersöker formerna för en vidgad invandrarrepresentation i verkets ledning dels ock prövar frågan om SIV:s finansiella ansvar och handlingsutrymme gentemot samarbetande myndigheter och organ.

5 Remissyttrandena

Målen

De av IU uppställda övergripande målen för invandrar- och minoritetspolitiken har vunnit mycket stor anslutning bland remissinstanserna. SIV, Riksförbundet finska föreningar och Jugoslaviska riksförbundet har funnit anledning att närmare redogöra för sin positiva inställning. Sålunda anser SIV att IU har formulerat en väl genomtänkt invandrar- och minoritetspolitik. Målen sammanfaller väsentligen med dem som redan fastslagits av statsmakterna men är mera preciserade och konkretiserade. Detta gäller enligt SIV särskilt samverkansmålet. Riksförbundet finska föreningar anför att målen i hög grad svarar mot invandrarnas egna liksom deras organisationers mål för samhälls- och kulturpolitiken i de delar som rör invandrarnas intressen. Jugoslaviska riksförbundet anser att målen inger förvisning om att än radikalare insatser för invandrarna i Sverige är att vänta i framtiden. LO, AMS och UKÄ, vilka också ansluter sig, påpekar dock att de föreslagna målen kan komma i konflikt med varandra i den praktiska tillämpningen. Länsstyrelsen i Stockholms län

menar att det kommer att krävas mycket stora resurser om målen skall kunna genomföras inom överskådlig tid. Liknande synpunkter framförs av bl. a. SIV, SÖ, länsstyrelsen i Norrbottens län och Riksförbundet finska föreningar. Förbundet framhåller att förberedelserna för de åtgärder som dessa mål förutsätter och deras genomförande i tillräcklig omfattning kan komma att ta rätt lång tid samt att det i många avseenden krävs en påtaglig förändring i attityder och en mognad i värderingar. RRV finner det vara positivt att IU strävat efter att förankra sina förslag i en definierad målstruktur, men anser att IU inte har förmått fullfölja sin mål- och medelanalys på ett tillfredsställande sätt. Framför allt brister IU i vissa avseenden när det gäller att i tillräcklig utsträckning operationalisera målbilden.

Ingen remissinstans har något att erinra mot att utredningen har behandlat invandrar- och minoritetsfrågor som delar av ett och samma problemområde. SCB vill inte ifrågasätta denna uppläggning men konstaterar att vissa etablerade minoritetsgrupper, t. ex. tornedalsfinnar och zigenare inte alls eller endast marginellt har behandlats av utredningen.

Arbetsmarknadsfrågor

Remissinstanserna ansluter sig i allt väsentligt till IU:s överväganden om formerna för invandringen av arbetskraft och om invandrarnas situation på arbetsmarknaden. Vissa insatser, bl. a. TCO och RIB, anser att IU har behandlat arbetsmarknadsfrågorna alltför knapphändigt. TCO menar att IU, med hänsyn till arbetsmarknadsfrågornas stora vikt, borde ha presenterat konkreta förslag och inte endast allmänna rekommendationer.

Samtliga instanser som har yttrat sig häröver ansluter sig till IU:s uppfattning att strävandena att reglera arbetskraftsinvandringen bör fortsätta. AMS framhåller att om de föreslagna målen för invandrarpolitiken skall kunna förverkligas måste invandringen till Sverige ske i ordnade former. Vidare bör invandringen av arbetskraft ske i nära samarbete med arbetsmarknadens parter. Överenskommelsen om en gemensam nordisk arbetsmarknad förutsätter att arbetskraften i största möjliga omfattning förmedlas genom den offentliga arbetsförmedlingen. AMS anser slutligen, att arbetsförmedlingssamarbetet mellan de nordiska länderna bör underlättas på olika sätt med hänsyn till hur förhållandena på arbetsmarknaden har utvecklats under senare tid. Även LO anser att målet bör vara att invandring med arbetsmarknadsanknytning sker genom arbetsförmedlingarna och att fortsatta bi- och multilaterala ansträngningar är nödvändiga för att detta mål skall förverkligas. Svenska Metallindustriarbetareförbundet anför liknande synpunkter. TCO framhåller vad gäller arbetskraftsrörelserna på den nordiska arbetsmarknaden, att krav på obligatorisk arbetsförmedling kan ställas endast om kontakten med arbetsförmedlingen kan ske utan större

olägenhet för den sökande och arbetsförmedlingarna i länderna har tillräcklig information om lediga platser i resp. länder.

I anslutning till IU:s uttalande att de fackliga organisationerna liksom hittills bör ha ett väsentligt inflytande över arbetsmarknadsprövningen av invandringen betonar *TCO* att den mest representativa organisationen alltid bör tillfrågas vid arbetsmarknadsprövningen. *SAF* framhåller att de fackliga organisationernas ståndpunkt givetvis är av stor vikt vid den samlade bedömning som skall göras av myndigheterna men att det är lika uppenbart att en viss facklig organisations synpunkt inte ensam kan få vara helt utslagsgivande. *SAF* understryker att myndigheterna inte utan närmare prövning bör acceptera partssynpunkter, oavsett om de kommer från arbetstagare eller arbetsgivare. Föreningen utgår från att *IU* inte avsett att göra ett avsteg från principen att myndigheterna i olika arbetstillståndsärenden skall ta hänsyn till båda parternas synpunkter. *IU*:s uppfattning att *företagsintroduktionen* för invandrare är otillräcklig delas av flera instanser. *SIV*, *LO* och *Svenska metallindustriarbetareförbundet* anser att introduktionen bör ske på arbetstid och att den inte får medföra inkomstbortfall. *LO* förordar, liksom *TCO*, att frågan bör regleras via arbetarskyddslagstiftningen. I anslutning till *IU*:s uttalande att arbetarskyddet för invandrare bör förbättras framhåller *arbetarskyddsstyrelsen* att den sociala situationen är en större riskfaktor i arbetslivet för invandrare än för svenskar. Styrelsen understryker vikten av ett ändamålsenligt introduktionsförfarande.

LO och *TCO* föreslår att utredningen om obligatorisk arbetslöshetsförsäkring bör få i uppdrag att pröva invandrarnas särskilda problem vad gäller arbetslöshetsförsäkringsfrågor. *LO* anför bl.a. att kvalifikationsreglerna för erhållande av det kontanta arbetsmarknadsstödet bör ändras så att invandrare som har blivit arbetslösa i Sverige efter att ha haft fast anställning här, får tillgodoräkna sig anställningstid i hemlandet. *Riksförbundet finska föreningar* framhåller att vissa finländare som arbetar långa tider i Sverige kan bli utestängda från arbetslöshetsförsäkringens förmåner eftersom de inte betraktas som stadigvarande bosatta i Sverige.

Bostadsfrågor

IU:s överväganden och förslag om åtgärder inom bostadspolitiken till förmån för invandrare biträds av alla de remissinstanser som har uttalat sig i dessa frågor. *TCO* anser dock att *IU* har behandlat bostadsfrågorna alltför knapphändigt.

Förslaget att *SIV* i samråd med *AMS* och bostadsstyrelsen bör utfärda anvisningar för bostadsutredning i ärenden om uppehålls- och arbetstillstånd tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. *AMS* framhåller emellertid att styrelsen redan har utfärdat noggranna anvisningar härom till länsarbetsnämnderna. Om er-

bjuden bostad inte uppfyller fordringarna avstyrker AMS bifall till ansökan om arbetstillstånd. Med hänsyn till frågans vikt ansluter sig emellertid AMS till IU:s förslag och anser att ytterligare anvisningar bör utfärdas. *SIV* framhåller att verket avser att ta upp frågan om särskilda riktlinjer för bostadsprövningen i tillståndsärenden med AMS och bostadsstyrelsen. Även *bostadsstyrelsen*, *boendeutredningen*, *LO* och *RIB* instämmer i förslaget om bättre anvisningar för bostadsprövningen. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att frågan om bostad före inresa bör tillmätas större vikt även vid den nordiska invandringen. Genom 1973 års avtal om kanalisering av arbetskraften via arbetsförmedlingarna borde sålunda förutsättningar finnas att låta bostadsfrågan få en central plats i arbetsmarknadsplaneringen.

IU:s förslag att bostadstillägg bör utgå tidigare för nyinflyttade invandrare än f.n. tillstyrks av bl.a. *bostadsstyrelsen*, *länsstyrelserna i Kronobergs och Stockholms län*, *socialutredningen*, *boendeutredningen*, *Svenska kommunförbundet* och *LO*. Flertalet övriga instanser har ingen erinran mot förslaget. Bostadsstyrelsen framhåller att även från kommunalt håll har påtalats olägenheten av att bostadstilläggen utbetalas första kvartalet efter det att inflyttning skett. För hushåll som befinner sig i nödsituation, antingen det gäller invandrare eller svenska hushåll, får därför socialnämnden förskottera medel som sedan återkrävs när bostadstillägget utbetalas. Med hänsyn till detta förhållande finner styrelsen det vara motiverat att ändra i kungörelsen om statliga bostadstillägg till barnfamiljer så att innebörden blir att bostadstillägg kan utgå månaden efter den då rätt till sådant tillägg uppkommit. Boendeutredningen framhåller att den i sitt arbete kommer att uppmärksamma denna fråga i samband med behandlingen av frågor om individuellt bostadsstöd. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* ifrågasätter om det är möjligt att med nuvarande administration av bostadstilläggen utbetala tillägg i sådan tid att beloppet kan vara disponibelt för invandrare till förskottsbetalning av hyra redan när han kommer in i landet. Länsstyrelsen anser att problemet med den första tidens hyra bör lösas genom någon form av startlån eller annan ekonomisk hjälp i likhet med vad som sker beträffande flyktingar och därmed jämställda. *LO* och *TCO* föreslår att invandrare ges möjlighet att erhålla bostättningslån redan vid bosättningen i Sverige, dvs. att nuvarande regel om en väntetid på två år slopas eller mjukas upp avsevärt. Även *Immigrant-institutet* föreslår en sådan reform.

Sociala frågor

Samtliga instanser tillstyrker eller lämnar utan erinran IU:s förslag att samtliga i Sverige bosatta utlänningar bör tillförsäkras ett lagfäst minimiskydd i form av rätt till folkpension efter viss tids vistelse i Sverige. *SIV* anser att målet bör vara att alla invandrargrupper ges ett

pensionsskydd som i så hög grad som möjligt följer den nordiska trygghetskonventionen, vilket innebär krav på tre års bosättning omedelbart före ansökan om pension. *LO* anser att som villkor bör gälla en kvalifikationstid på tio år. *ILO-kommittén* och *SAF* anför att ett genomförande av *IU:s* förslag inte torde möjliggöra ratifikation av i sammanhanget aktuella *ILO*-konventioner. *ILO-kommittén* förordar att en förutsättningslös utredning görs beträffande möjligheterna att bättre anpassa svensk lagstiftning till föreliggande *ILO*-konventioner för att därigenom undanröja ratifikationshinder för Sveriges del. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* noterar att *IU:s* förslag innebär att Sverige frångår det krav på reciprocitet som annars är vanligt i pensionssammanhang. *Socialutredningen* ansluter sig i princip till förslaget, men anser att en samlad bedömning av brister i de socialpolitiska bidragssystemen bör göras när den socialpolitiska bidragsutredningen har slutfört sitt arbete.

Flera instanser beklagar att *IU* inte har tagit upp frågan om invandrararnas möjligheter att behålla svensk folkpension vid ett eventuellt återvändande till ursprungslandet. *SIV* anser att det är angeläget att denna fråga utreds med tanke på de många invandrare som under lång tid arbetar i Sverige och som vid pensionsålderns inträde återvänder till hemlandet. En kvalifikationstid på exempelvis tio år skulle kunna övervägas. *LO* föreslår att frågan om export av svensk folkpension på grundval av ett system med delpensioner utreds. Möjligheterna att exportera delar av folkpensionen skulle stå öppna för såväl svenska som utländska medborgare. Även *TCO* anser att frågan om export av folkpension bör utredas men anför att eftersom lika rättigheter mellan utländska och svenska medborgare bör gälla även på detta område bör de samhälls-ekonomiska konsekvenserna av en generell rätt till export av folkpension undersökas. *LO* anför i detta sammanhang att sjukförsäkringsförmåner och andra socialförmåner i princip inte bör kunna exporteras. *Jugoslaviska och italienska riksförbunden* har en motsatt uppfattning. De föreslår bl.a. att barnbidrag bör utgå även för barn som är kvar i ursprungslandet.

De flesta remissinstanserna har inga invändningar mot *IU:s* synpunkter på invandrararnas situation vad gäller den kommunala socialvården. Många instanser understryker vikten av att ytterligare ansträngningar görs för att rekrytera tvåspråkig personal. *SIV* framhåller sålunda att vid inträdesansökningar till t.ex. socialhögskola och den spärrade socionomutbildningen bör tvåspråkighet och kunskaper om invandrargruppernas bakgrund tillmätas särskild vikt. *RIB* vill gå längre och menar att det måste ske en medveten kvotering av elevplatserna inom hela utbildningsväsendet för att tillgången på tvåspråkig personal inom vårdsektorn skall förbättras. Även *Svenska kommunförbundet* berör frågan om rekrytering av tvåspråkig personal inom socialvården och framhåller att behovet av sådan personal måste bedömas med ut-

gångspunkt i de lokala förhållandena. Det måste betraktas som en fördel om en i övrigt för en befattning kompetent person också behärskar ett eller flera invandrarspråk. *Sveriges socionomförbund* anser att en ytterligare satsning bör ske på utbyte av socialarbetare mellan Finland och Sverige.

IU:s överväganden om insatser inom hälso- och sjukvården har fått ett positivt bemötande av remissinstanserna. *Socialstyrelsen*, *SIV*, *socialutredningen* och *LO* ansluter sig till IU:s synpunkt att frågan om tvåspråkig personal inom sjukvården bör ägnas ökad uppmärksamhet och understryker att behovet av tvåspråkig personal är särskilt stort inom den psykiatriska vården. *Riksförbundet finska föreningar* framhåller att det särskilt inom psykiatrin råder en mycket stor brist på tvåspråkig service som i en del fall kan leda till upprörande olyckor. På det psykiatriska området kan samarbete mellan Sverige och invandrarnas ursprungsländer övervägas. Liknande synpunkter framförs även av *SIV* och *LO*.

IU:s överväganden i fråga om h ä l s o k o n t r o l l för invandrare biträds eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser, bl. a. *socialstyrelsen*, *SIV*, *LO*, *SAF*, *TCO*, *landstingen i Malmöhus* och *Norrbottnens län* och *länsstyrelserna i Älvsborgs* och *Norrbottnens län*. *Svenska kommunförbundet* delar IU:s uppfattning att såväl hälsokontroll som hälso-befrämjande åtgärder för invandrare skall bedrivas inom ramen för generella satsningar på förbättrad företagshälsovård, mödravård och barnavård. Särskild målgruppsanpassad information till invandrare om värdet av en kontinuerlig hälsokontroll blir därmed av största betydelse. *SIV* framhåller att en viss uppsökande verksamhet torde vara nödvändig för att få till stånd ett allmänt deltagande i en frivillig hälsoundersökning från alla invandrargrupper. *RSV* och *länsstyrelsen i Älvsborgs län* förordar att erbjudandet om allmän hälsoundersökning bör komma från allmänna försäkringskassan, medan *länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att sociala centralnämnden bör svara för informationen i samband med hälsoundersökningar för invandrare. *Hälsovårdsnämnden i Göteborg* anser att hälsoundersökning för invandrare bör bli aktuell i och med att en invandrare blir medlem i allmänna försäkringskassan. Nämnden anser att ett system med hälsoundersökningar för invandrare måste ges en mera bindande utformning än vad IU föreslår. *Arbetskyddsstyrelsen*, *länsstyrelsen i Västmanlands län*, *Landstingsförbundet* och *Västmanlands läns landsting* anser sig inte definitivt kunna ta ställning till förslaget eftersom det inte är tillräckligt konkret utformat.

IU:s synpunkter om insatser för utlännningar inom kriminalvården kommenteras av flera remissinstanser. Ingen instans har några invändningar av principiell art mot IU:s överväganden, men några instanser tar upp frågan om i vilken utsträckning utlännningar som tillhör

samma språkgrupp bör placeras på samma anstalt. *Kriminalvårdsstyrelsen* och *SIV* anser att skäl talar både för och emot en ökad kategorisering. *SIV* framhåller att avgörandet om var en utlännings inom anstalt skall placeras endast kan ske efter bedömning i varje enskilt fall. *Kriminalvårdsstyrelsen*, *SIV*, *Riksförbundet finska föreningar* och *Svenska Röda korset* framhåller vikten av att ytterligare samarbete etableras mellan kriminalvården och invandrarorganisationerna. *Kriminalvårdsstyrelsen* uppger vidare att en särskild utbildning av finstalande övervakare har påbörjats och att en speciell rekrytering av i första hand finstalande övervakare pågår.

Utbildningsfrågor

Merparten av remissinstanserna tillstyrker i princip IU:s förslag om utökade insatser för invandrarbarn inom förskolan, grundskolan och gymnasieskolan.

IU:s förslag att målet även för *f ö r s k o l a n* bör vara att bibringa invandrarbarn aktiv tvåspråkighet tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. Flera instanser, bl.a. *socialstyrelsen* och *TCO* anser att utredningen har behandlat invandrarbarnens situation i förskolan på ett alltför knapphändigt sätt. *Socialstyrelsen* anför bl.a. att IU:s överväganden inte innebär något egentligt ställningstagande inför framtiden i fråga om vare sig resursbehov eller metodisk inriktning för förskola med invandrarbarn.

Förslagen om insatser för invandrarbarn i grundskolan har tillstyrkts i princip eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. Några instanser har betonat vikten av att IU:s förslag i denna del prioriteras i den fortsatta behandlingen. IU:s uppfattning att hemspråksundervisningen kraftigt bör utökas inom grundskolan tillstyrks sålunda eller lämnas utan erinran. *Svenska kommunförbundet* är i princip positivt till tanken på att antalet lektionstimmar för hemspråksundervisning utvidgas, men tveksamt till att förlägga hemspråksundervisningen till annan tid än schemabunden tid. Frågan rymmer många tekniska problem, som är dåligt utredda. Utredningens förslag förutsätter att staten tar på sig ett betydligt större ekonomiskt ansvar för utbildningen av invandrarbarn än f.n. Frågan om invandrarbarnens utbildningssituation bör därför utredas ytterligare.

IU:s förslag att kommunerna bör vara skyldiga att anordna hemspråksundervisning tillstyrks av ett stort antal remissinstanser, bl.a. *SÖ*, *SIV*, *LO*, *TCO*, *Riksförbundet Hem och skola* och samtliga kommuner som yttrat sig över utredningens förslag i denna del. *Svenska Unesco-rådet* framhåller att mot bakgrund av Unescokonventionen om förbud mot diskriminering inom undervisningen är utredningens förslag rörande hemspråksundervisning för invandrarbarn väsentliga. Vissa instanser bl. a. *Jugoslaviska riksförbundet* och *RIB* vill gå längre än IU och anser

att hemspråksundervisningen även bör vara obligatorisk för den enskilde invandrareleven. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* och *TCO* anser att frågan om obligatorium för eleven bör ägnas ytterligare uppmärksamhet.

Ärkebiskopen, Katolska biskopsämbetet, Estniska evangelisk-lutherska kyrkan, Finlandssvenskarnas riksförbund och Svenska Röda korset anser att utredningen borde ha utrett minoritetsskolornas situation. Svenska Röda korset ansluter sig därvid till ledamoten Diesens reservation i denna fråga.

IU:s förslag att kommunerna bör få statsbidrag för information till lärare, skolpersonal och föräldrar om hemspråkets betydelse tillstyrks av flertalet remissinstanser. Förslaget att bidraget bör utgå i proportion till antalet undervisningstimmar avstyrks av *SIV, LO, TCO* m.fl. som anser att statsbidraget i stället bör utgå i förhållande till antalet invandrarelever i kommunen.

IU:s överväganden om förbättringar vad gäller lärar- och läromedels-situationen tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. Sålunda ansluter sig *TCO* och 1974 års *läraryrkesutbildningskommitté* till utredningens uppfattning att särskilda insatser krävs för utbildningen av lärare i hemspråksundervisning och stödundervisning. *Statens institut för läromedelsinformation* och *Föreningen Sveriges läromedelsproducenter* tillstyrker IU:s förslag om ökade resurser för stödet till läromedelsproduktion för invandrarelever.

IU:s förslag att ökade resurser för utbildningen vid universiteten i språk som talas av minoriteter i Sverige samt att särskilda utbildningsvägar tillskapas för olika minoritetsspråk har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. *UKÄ* tillstyrker IU:s förslag i dessa avseenden och framhåller att om den av IU föreslagna resursförstärkningen inte skulle kunna fås, skulle den enda lösningen av resursfrågan vara att koncentrera nu befintliga resurser för undervisning och forskning i minoritetsspråk.

Flera remissinstanser anser att IU åter borde ha behandlat frågan om de vuxna invandrarnas utbildningssituation och anför synpunkter på den nuvarande svenskundervisningen för invandrare. *SÖ* anför bl.a. att målet måste vara att ge alla invandrare tillfälle att delta i undervisning i svenska språket. Det är dock väsentligt att studieförbunden får ökade resurser för att kunna erbjuda olika minoritetsgrupper denna undervisning. Vissa av dessa grupper är svåra att nå. Detta gäller t.ex. hemarbetande invandrare. *SÖ* understryker därför vikten av att det förslag om premier till icke anställda invandrare, vilket IU presenterade i sitt första delbetänkande, snarast förverkligas.

Atskilliga remissinstanser bl.a. *SÖ, SIV* och *Sveriges Socionomförbund* berör också frågan om alfabetiseringsundervisning. *SIV* menar att det är synnerligen angeläget att lösa frågan om undervisning för vuxna analfabeter och erinrar därvid om att det förslag IU framförde i sitt första delbetänkande ännu inte har lett till något resultat.

Föreningar och trossamfund

IU:s förslag om att ett särskilt bidragssystem skall inrättas för stöd till invandrar- och minoritetsorganisationer i Sverige tillstyrks eller lämnas utan erinran av så gott som alla remissinstanser. Endast *statens ungdomsråd* och *socialstyrelsen* avstyrker förslaget och menar att bidrag till organisationer av detta slag bör utgå från redan existerande generella bidragssystem.

Några instanser har uttalat sig i frågan om kommunerna bör svara för det ekonomiska stödet till lokala invandrarorganisationer. *Svenska kommunförbundet* anför att när det gäller kommunernas stöd till invandrarorganisationernas lokala ungdomsverksamhet bör detta bedömas enligt samma grunder som gäller för kommunala bidrag till andra organisationer. Stöd till invandrarorganisationer som motiveras av andra skäl får bedömas utifrån lokala förhållanden. *Jugoslaviska riksförbundet* anser att kommunerna bör åläggas att ge stöd åt lokala invandrarorganisationer. *TCO* påpekar att landstingen bör stödja invandrarorganisationer som verkar regionalt.

Vad gäller bidragssystemets utformning redovisas ett stort antal synpunkter av remissinstanserna. IU:s bidragsmodell tillstyrks i princip av bl.a. *SIV*, *Riksförbundet finska föreningar* och *Jugoslaviska riksförbundet*. Vissa instanser bl.a. *länsstyrelsen i Kronobergs län*, *Förenade invandrarorganisationer i Sverige*, *RIB* samt *flera kommuner*, anser emellertid att bidrag bör utgå inte endast till organisationer av rikskaraktär utan även till lokala organisationer.

IU:s förslag att antalet registrerade medlemmar skall vara bidragsgrundande avstyrks av bl.a. *Esternas representation* som anser att grunden för bidraget i stället bör vara antalet personer som omfattas av organisationens verksamhet.

Merparten av remissinstanserna tillstyrker eller lämnar utan erinran IU:s förslag att organisationer med mer än 3 000 registrerade medlemmar bör få bidrag enligt generella bidragsregler. Till de instanser som tillstyrker hör bl.a. *SIV*, *Riksförbundet finska föreningar* och *Jugoslaviska riksförbundet*. *Esternas representation* och *Estoniska kommittén*, *FIOS*, *RIB* samt *Stockholms*, *Västerås* och *Borås kommuner* avstyrker förslaget och anser att kravet på 3 000 medlemmar är för högt. *SÖ*, *statens ungdomsråd*, *sameutredningen* och *Immigrant-institutet* ställer sig tveksamma till den angivna gränsen på 3 000. Några insanser bl. a. *SIV*, *Svenska Unescorådet*, *länsstyrelsen i Älvsborgs län* och *Lettiska centralrådet* betonar vikten av att s. k. tröskelorganisationer bedöms generöst så att även de kan få del av bidrag i samma omfattning som mera etablerade och större organisationer.

IU:s förslag att *SIV* skall svara för verksamheten med bidrag till invandrar- och minoritetsorganisationer tillstyrks eller lämnas utan erinran av merparten av remissinstanserna. *Baltiska institutet*, *Estoniska*

evangelisk-lutherska kyrkan, Esternas representation i Sverige och Immigrant-institutet avstyrker emellertid förslaget och anser att bidragen bör administreras av statens kulturråd. *Statens kulturråd, SIV* och *länsstyrelsen i Kronobergs län* framhåller vikten av att SIV och statens kulturråd bedriver ett nära samråd i alla frågor som gäller invandrarnas och minoriteternas kulturella situation.

Samtliga remissinstanser tillstyrker IU:s förslag att SIV bör förfoga över särskilda medel för *bidrag till avgränsade projekt* till organisationer och institutioner av skilda slag. *SIV* framhåller att verksamheten för invandrare är resurskrävande för svenska organisationer och att det fordras att väsentliga resurser anslås för att stimulera denna verksamhet. *Svenska Röda korset* framför liknande synpunkter.

RIB anser att projektbidrag i första hand bör utgå för lokal verksamhet.

LO och *TCO* föreslår i detta sammanhang att särskilda bidrag bör utgå till de fackliga organisationerna för deras invandrarverksamhet. *LO* framhåller — med stöd av uttalanden av *Beklädnadsarbetarnas förbund, Fastighetsanställdas förbund, Hotell- och restauranganställdas förbund* och *Svenska Metallindustriarbetareförbundet* — att de fackliga organisationerna gör stora ansträngningar för att skapa så goda relationer som möjligt mellan invandrade och svenska medlemmar samt att aktivera invandrarna i fackligt avseende och hjälpa dem att tillvarata inte enbart fackliga utan även samhälleliga rättigheter. Denna verksamhet är emellertid mycket kostnadskrävande och statligt stöd bör därför utgå för kostnader i samband med tolkning, översättningar, införande av flerspråkigt material i fackförbundspressen, konferensverksamhet m.m. *TCO* och *Beklädnadsarbetarnas förbund* föreslår att ett sådant statligt stöd utgår i förhållande till antalet eller andelen invandrade medlemmar inom resp. förbund. *TCO* framhåller vidare att dessa bidrag inte bör inkräkta på utrymmet för bidrag till invandrarnas egna organisationer.

IU:s förslag att *trossamfund* bör kunna få bidrag för avgränsade projekt även om samfundet i fråga kan få bidrag från anslaget *Bidrag till trossamfund* tillstyrks av bl.a. *SIV, ärkebiskopen, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Sveriges frikyrkoråd, Katolska biskopsämbetet, Riksförbundet för finskspråkigt församlingsarbete* och *De ortodoxa kyrkornas samarbetsråd*. Ärkebiskopen framhåller att utredningens förslag om projektbidrag till trossamfund präglas av en önskvärd flexibilitet men att det under en övergångsperiod borde vara möjligt att tona ned projektbidragens karaktär av engångsbidrag. *De ortodoxa kyrkornas samarbetsråd* framför liknande synpunkter. *SIV* anser att syftet med projektbidrag till trossamfund ytterst bör vara att göra det möjligt för samfundet att kvalificera sig för stöd från anslaget *Bidrag till trossamfund*. Ett överförande i etapper till denna bidragsform bör vara målet för alla trossamfund oavsett deras storlek. *LO* är tveksam

till förslaget och anser att trossamfundens huvudsakliga verksamhet bör finansieras med medel från anslaget Bidrag till trossamfund.

RSV och SIV delar IU:s uppfattning att offentlig registrering av samfundstillhörighet inte bör införas. Information om befintliga samfund bör i stället ges i samband med kyrkobokföringen. SÖ, ärkebiskopen, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund, Katolska biskops-ämbetet och De ortodoxa kyrkornas samarbetsråd föreslår att en frivillig offentlig registrering av samfundstillhörighet införs.

Riksförbundet finska föreningar och Riksförbundet för finskspråkigt församlingsarbete tar upp frågan om svenska kyrkans finskspråkiga service. De anser att det inte är en rimlig proportion mellan kyrkans finskspråkiga service och den kyrkoskatt som de finskspråkiga medlemmarna betalar. Riksförbundet för finskspråkigt församlingsarbete anser dessutom att utbildningen av tvåspråkiga funktionärer inom svenska kyrkan bör ökas.

Medinflytandefrågor

Remissinstanserna instämmer i IU:s uttalande att största möjliga likhet bör eftersträvas mellan bestämmelser som gäller för i Sverige bosatta utländska medborgare och svenska medborgare. SIV anför att verket har inlett en kartläggning av de bestämmelser som gäller för utlänningar. Även praxis kommer att granskas. Kartläggningen skall ligga till grund för initiativ till att i möjligaste mån undanröja särbestämmelser. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län kan emellertid inte acceptera att alla utlänningar i Sverige ges samma rättigheter utan hänsyn till medborgarskapsland. Länsstyrelsen anser det vara befogat att Sverige håller fast vid principen om bilaterala överenskommelser bl.a. för att kunna göra det möjligt att tillvarata motsvarande svenska intressen utomlands. ILO-kommittén framhåller att utredningens uttalande om samma rättigheter för utländska och svenska medborgare står i överensstämmelse med principer som återfinns i internationella instrument som är under utarbetande inom ILO.

IU:s synpunkter på insatser i syfte att vidga invandrarnas medinflytande i facklig och politisk verksamhet lämnas utan erinran av remissinstanserna. Ett flertal instanser, bl.a. SIV, Riksförbundet finska föreningar, LO och TCO, hänvisar i detta sammanhang med tillfredsställelse till utredningen rörande kommunal rösträtt och valbarhet för invandrare. Riksförbundet finska föreningar betonar därvid vikten av att en omfattande informations- och studieverksamhet på invandrar-språk kommer till stånd inom de politiska partierna. Det är nödvändigt att samla alla ansträngningar i sådan riktning att invandrarnas politiska vilja och aktivitet finner sin väg inom redan existerande politiska partier. LO föreslår att även frågan om rätt för utländska medborgare att delta i riksdagsval bör utredas.

Informationsfrågor

IU:s förslag till riktlinjer för information till invandrare före och efter invandringen tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. Ett flertal instanser, bl.a. *Svenska institutet*, *AMS*, *SIV* och *LO* har utvecklat synpunkterna på frågan om information före utvandringen. *AMS* och *LO* hänvisar till arbetsförmedlingssamarbetet mellan Finland och Sverige och föreslår att verksamheten med utbyte av förmedlingstjänstemän utvidgas till att omfatta även Danmark och Norge. *AMS* framhåller beträffande den utomnordiska invandringen att erfarenheterna av verksamheten vid det svenska informationskontoret i Belgrad och de tidigare inrättade kontoren i Ankara, Aten och Rom varit goda. Möjligheterna för *AMS* att vid behov inrätta informationskontor i utlandet bör därför bestå. *LO* ansluter sig till denna uppfattning och föreslår att informationskontor åter bör inrättas i länder varifrån större utvandring har skett till Sverige. Som ett alternativ till sådana informationskontor bör man överväga att inrätta arbetsattachétjänster.

NSI, *SÖ*, *SIV*, *stiftelsen Invandartidningen*, *LO*, *TCO*, *Riksförbundet finska föreningar* och *Jugoslaviska riksförbundet* m.fl. tillstyrker att verksamheten vid stiftelsen *Invandartidningen* utvidgas med bl.a. ytterligare språk. Stiftelsen *Invandartidningen* framhåller att det är viktigt att tidningen ges vidgade möjligheter att göra omDispositioneringar i verksamheten. På grund av bestämmelserna för verksamheten kunde tidningen t.ex. inte ge information på engelska resp. spanska när invandringen av flyktingar från Uganda och Chile inleddes. *Stockholms kommun* anser att verksamheten vid *Invandartidningen* bör göras till föremål för en total översyn. *Immigrant-institutet* avstyrker förslaget om ökade resurser till *Invandartidningen* och ifrågasätter tidningens verksamhet i dess helhet.

Förslaget att styrelsen för stiftelsen *Invandartidningen* bör få ett breddat parlamentariskt inslag och att företrädare för *SIV*, *NSI* samt för invandrarintressen och för personalen vid tidningen bör ingå i styrelsen tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. *Stiftelsen Invandartidningen* framhåller särskilt vikten av att *NSI* och *SIV* är företrädare i styrelsen. Även *SÖ* bör eventuellt vara representerad i styrelsen med hänsyn till att tidningen framställer material som används i svenskundervisningen för invandrare. *NSI* ifrågasätter om nämnden bör vara representerad i styrelsen med hänsyn till nämndens funktion som rådgivningsorgan i mediafrågor. *Riksförbundet finska föreningar* och *Jugoslaviska riksförbundet* understryker vikten av att berörda invandrarorganisationer är representerade i styrelsen.

IU:s förslag till riktlinjer för informationsåtgärder och opinionsbildande verksamhet med sikte på den inhemska befolkningen i syfte att skapa ökad förståelse för invandrarna tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. Några remissinstanser, bl.a. *Uppsala kommun*,

anser emellertid att IU borde ha kommit med mera konkreta förslag i detta avseende. *NSI* och *SIV* ansluter sig till IU:s uppfattning att informationsåtgärder och opinionsbildande verksamhet avseende den svenska befolkningen bör läggas upp på lång sikt och att *SIV* bör svara för samordningen av sådan verksamhet. *Riksförbundet finska föreningar* framhåller i detta sammanhang att ett ökat samförstånd mellan invandrarna och majoriteten av befolkningen, spridandet av kunskap om invandrarernas förhållanden och bakgrund bland den ursprungliga befolkningen och eliminerandet av negativa attityder är av avgörande betydelse för i vilken omfattning och inom vilken tid IU:s mål för invandrar- och minoritetspolitiken skall kunna förverkligas.

Även IU:s förslag om olika åtgärder i syfte att förbättra utgivningen av tidningar och tidskrifter på minoritetsspråk har bemötts positivt av remissinstanserna. Flertalet instanser bl.a. *statens kulturråd*, *SIV*, *Riksförbundet finska föreningar*, *Esternas representation* och *Estniska kommittén* tillstyrker sålunda IU:s förslag om att de generella reglerna för presstödd även bör vara tillämpliga på tidningar och tidskrifter som utkommer på annat språk än svenska. *Riksförbundet finska föreningar* framhåller att man bör beakta resp. språkgrupps spridning i landet och gruppens speciella kultur- och nyhetsbehov. *Esternas representation* anser att det är ett oeftergivligt rättvisekrav att de tidningar på andra språk än svenska som uppfyller de generella villkoren för produktionsbidrag också får detta bidrag. *NSI* och *pressutredningen* avstyrker IU:s förslag med motiveringen att stödet till tidningar avsedda för invandrargrupper bör utformas efter andra kriterier än produktionsbidragen till tidningar på svenska och anser att den bidragsförmedlande myndigheten bör vara en annan än presstödsnämnden. *NSI* föreslår vidare att *SIV* ges ansvar för presstödd till tidningar på andra språk än svenska. *Massmedieutredningen* framhåller, mot bakgrund av IU:s uttalande om kravet på svenskt medborgarskap för att få vara ansvarig utgivare för tidning, att bestämmelser som jämställer utlänning med svensk i detta avseende kan införas genom följdlagstiftning till den nya grundlagen. Utredningen anför vidare att den avser att lägga fram förslag om en sådan lagändring.

Ansvarsfördelning mellan myndigheterna

Statskontoret, *SIV*, *länsstyrelserna i Norrbottens och Älvsborgs län*, *SAF*, *LO*, *Landstingsförbundet* och *Riksförbundet finska föreningar* tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget att centrala direktiv skall utfärdas till statsmyndigheterna, vari dessa erinras om sin skyldighet att i resp. verksamhet genomföra de särskilda åtgärder för invandrare som är nödvändiga samt att de båda kommunförbunden utfärdar motsvarande rekommendationer till kommunerna.

Enligt *statskontorets* mening vore det en olämplig lösning att sam-

manställa en katalog i vilken statsmakterna anger varje myndighets arbetsuppgifter i fråga om särskilda åtgärder för invandrare. Man kan inte vid utformningen av en sådan katalog förutse alla aktuella situationer och man markerar på ett onödigt sätt gränserna mellan olika myndigheters ansvarsområden, vilket kan hämma viljan att ta initiativ och att etablera kontakt myndigheter emellan. Mot denna bakgrund är förslaget om centrala direktiv, genom vilka varje myndighet uppmanas att upprätta ett program för sina insatser för invandrare, en lämpligare lösning. *SIV* framhåller att direktiv av detta slag är nödvändiga.

Socialstyrelsen anser däremot att allmänna direktiv av det slag som *IU* har föreslagit inte behövs. Statsmakterna bör i stället fastställa vilka särskilda åtgärder för invandrare som åvilar resp. statlig myndighet. *Svenska kommunförbundet* framhåller att det inte är förbundets uppgift att genom centrala direktiv påverka kommunernas verksamhet. Förbundet är däremot berett att även fortsättningsvis medverka i information om de speciella problem som gäller invandrarna och om hur invandrarna skall kunna omfattas av kommunal service.

RRV ansluter sig till förslaget om att myndigheterna bör upprätta handlingsprogram för åtgärder för invandrare. Detta får dock inte leda till att särskilda anslag regelmässigt anvisas. Invandrar- och minoritetsfrågor bör ingå som en integrerad del av myndigheternas ordinarie planerings- och budgetverksamhet.

I anslutning till *IU*:s uttalande att det i många fall kan vara ändamålsenligt att av viss fråga berörda myndigheter bedriver samråd i mera institutionaliserade former, tar *SIV* och *Svenska Röda korset* upp frågan om institutionaliserat samråd i flyktingfrågor. *SIV* framhåller att flyktingverksamhetens ändrade karaktär ställer krav på ett mera intensivt samarbete mellan berörda myndigheter. Förberedelserna för mottagandet av flyktingar har i vissa fall varit bristfälliga på grund av tidsbrist och omständigheternas tryck. Mot denna bakgrund bör ett samarbetsorgan i flyktingfrågor inrättas på verkschefsnivå mellan berörda myndigheter. *Svenska Röda korset* anför liknande synpunkter.

Statens invandrarverk

IU:s förslag om vilka arbetsuppgifter som i fortsättningen bör åvila *SIV* tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. *Statskontoret* framhåller att *SIV* har en viktig funktion i arbetet med att förbättra samverkan mellan statliga, kommunala och övriga organ. *SIV* bör i stor utsträckning både ta initiativ till förbättrade kontakter mellan berörda organ och aktivt förmedla sina kunskaper och erfarenheter vid handläggningen av invandrarfrågor. En viktig del av arbetet bör också vara att studera och följa effekterna av de åtgärder som myndigheterna vidtar och att observera nya problem som gäller invandrarernas situation.

Statskontoret, SIV, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet,

SAF, LO och *TCO* m.fl. tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget att den expertgrupp som är knuten till *SIV* skall avskaffas. *RPS, försvarsstaben* och *AMS* avstyrker förslaget och förordar att den nuvarande expertgruppen behålls och utnyttjas i större utsträckning än hittills.

Förslaget om inrättande av ett invandraråd med 15 ledamöter, knutet till *SIV*, har mötts av en blandad remissopinion. Bl. a. *statskontoret, AMS, SIV, Jugoslaviska riksförbundet, Italienska riksförbundet* och *Estniska kommittén* tillstyrker förslaget. Flera instanser, bl.a. *RRV, socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet, LO, TCO, Riksförbundet finska föreningar* och *RIB*, anser att det finns behov av ett rådgivande organ på invandrar- och minoritetspolitikens område med en bredare förankring bland myndigheter och organisationer än vad som skulle vara möjligt genom det av *IU* föreslagna rådet. Riksförbundet finska föreningar framhåller sålunda att vid sidan av *SIV*'s arbete krävs en fortlöpande verksamhet med invandrar- och minoritetspolitiska frågor av mera långsiktig karaktär så att invandrar- och minoritetspolitiken kan utvecklas i takt med förändringar på andra områden i samhällslivet. Mot denna bakgrund bör ett permanent statligt råd i invandrar- och minoritetspolitiska frågor inrättas. Rådet bör ha parlamentarisk förankring. Närmast berörda departement och ämbetsverk, arbetsmarknadens organisationer samt invandrar- och minoritetsorganisationer bör vara representerade i rådet. Ett sådant råd utesluter inte att även det av *IU* föreslagna invandrarrådet bör inrättas.

LO föreslår att ledamöterna i det av *IU* föreslagna invandrarrådet utses av invandrarorganisationer, fackliga organisationer och *RIB*. Även *TCO* anser att ett antal ledamöter i rådet bör utses av fackliga organisationer. Därutöver bör *SAF, AMS, Svenska kommunförbundet* och invandrarorganisationerna utse ledamöter i rådet. *RIB* menar att ett antal platser i rådet bör ställas till de politiska partiernas förfogande. *RRV* tar inte ställning till om det av *IU* föreslagna rådet bör inrättas eller inte, men understryker vikten av att arbetsmarknadens organisationer blir företrädare i *SIV*'s ledningsfunktion. Detta kan antingen ske genom att invandrarrådet utvidgas eller genom att det parlamentariska inslaget i *SIV*'s styrelse reduceras och styrelsen utökas med arbetsmarknadsrepresentanter. *Svenska kommunförbundet* framför liknande synpunkter. Förbundet framhåller att invandrarfrågorna måste bedömas i ett totalt samhälleligt perspektiv. De frågor av viktig principiell karaktär som invandrarrådet föreslås få inflytande över kan genom rådets sammansättning komma att bedömas från alltför snäva utgångspunkter. Det kan också ifrågasättas om rådet kan anses motiverat från effektivitetssynpunkt. Mot bakgrund av att *SIV* behöver en bred samhällelig förankring i sin verksamhet bör i stället en viss utvidgning av verkets styrelse övervägas.

IU föreslår att den nuvarande byrån för anpassningsfrågor hos *SIV*

ersätts med en enhet för utrednings- och samordningsverksamhet och en informationsenhet. Förslaget tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. *Statskontoret* har inget att erinra mot den föreslagna enhetsindelningen men betonar vikten av att dokumentations-, utrednings- och planeringsfunktionerna ges tillräckligt utrymme i den nya verksamheten. Inte heller *RRV* har någon erinran mot förslaget till organisation av *SIV*. Det ligger i linje med de synpunkter som *RRV* utvecklat i sin revisionsrapport över anpassningsverksamheten hos *SIV*. Även *RRV* betonar under hänvisning till rapporten behovet av en förstärkt dokumentations- och uppföljningsverksamhet. *SÖ* understryker vikten av att *SIV*'s organisation får en sådan utformning att kontinuerligt samarbete kan upprätthållas med övriga av invandrarfrågor berörda myndigheter. *RIB* ställer sig tveksam till förslaget om inrättande av en särskild informationsenhet. Som skäl anför *RIB* att informationsverksamheten inte kan skiljas ut från anpassningsverksamheten i övrigt.

SIV uttalar tillfredsställelse över förslaget om förstärkning av verkets resurser, särskilt de för informationsverksamhet, och tillstyrker förslaget till omorganisation. *SIV* beräknar att ett genomförande av *IU*'s organisationsförslag skulle innebära att verkets behovde tillföras sammanlagt 70 nya tjänster, varav 34 på enheten för utrednings- och samordningsverksamhet och 36 på informationsenheten.

SIV framhåller önskvärdheten av att uppbyggnaden av organisationen främst av praktiska skäl sker successivt, lämpligen under en två-årsperiod med början under budgetåret 1975/76. Första etappen bör då ägnas de mest akuta behoven. Den föreslagna informationsbyrån måste enligt *SIV*'s mening tilldelas sådana resurser att den kan fungera som en sådan redan från den 1 juli 1975. Bl.a. bör betydande resurser avsättas för dokumentations- och kartlägningsverksamheten samt för biblioteks- och pressklippsservicen. Om stödet till organisationer ökas och statsbidrag till kommunerna införs, vilket *IU* föreslår, måste personalförstärkning prioriteras även för dessa uppgifter.

Några instanser, bl.a. *statskontoret*, *Svenska Röda korset* och *RIB* anser att *IU* även borde ha tagit upp frågan om en regional organisation för handläggning av invandrarfrågor. *RIB* anser, att om en regional organisation inte inrättas på annat sätt, bör *SIV* ges möjligheter att utveckla en egen regional verksamhet. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* betonar vikten av att *SIV* i sin verksamhet har en nära kontakt med länsstyrelsernas planerings- och förvaltningsavdelningar så att olika regionalpolitiska synpunkter i större utsträckning än f.n. kan komma till uttryck vid behandlingen av invandrarfrågor.

Kommunerna och invandrarna

Svenska kommunförbundet, *LO*, *TCO*, *Stockholms kommun*, *Göteborgs stadskontor* och *Uppsala kommun* anser att *IU* inte tillfredsstäl-

lande behandlat frågan om kommunernas möjligheter att i förväg känna till och påverka inflyttningen av större grupper utlänningar till kommunen. LO föreslår att företagen skall åläggas att lämna information till berörda statliga myndigheter, kommuner och fackliga organisationer om planer rörande anställning av utländska arbetstagare. Stockholms kommun föreslår ett aviseringssystem som bygger på invandrarens första kontakt med bostadsförmedlingen, medan Göteborgs stadskontor förordar att arbetsmarknadsverket åläggs att informera kommunerna om väntad invandring.

IU:s förslag beträffande invandrarbyråernas huvudmannaskap och arbetsuppgifter tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. *Svenska kommunförbundet* anser dock att IU:s överväganden i detta avseende i alltför hög grad låser kommunernas verksamhet för invandrare och hindrar nödvändig flexibilitet. Behovet av särskilda insatser torde minska allteftersom anpassningen till det svenska samhället fortskrider. Det kan inte uteslutas att insatser av de ordinarie kommunala organen i vissa fall kan vara bättre ägnade att tillgodose invandrarnas behov.

Svenska kommunförbundet, *Stockholms kommun* och *RIB* tillstyrker särskilt förslaget att invandrarbyråerna bör ha ett primärt ansvar för registrering och förmedling av tolkar på lokal och regional nivå. *TCO* anser att frågan om ett landstingskommunalt ansvar för tolkservice bör övervägas. *Svenska Röda korset* betonar vikten av att invandrarbyråerna även skall ha till uppgift att verka för bättre förståelse mellan svenskar och invandrare i kommunen.

Förslaget att ett särskilt statsbidrag bör utgå till kommunerna för särskild verksamhet för invandrare tillstyrks eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. *Kommunalekonomiska utredningen*, *socialutredningen* och *Surahammars kommun* avstyrker förslaget. Kommunalekonomiska utredningen anser, att innan utredningens arbete har avslutats bör inte statsbidrag införas på nya områden om inte speciella förhållanden föreligger. Tillräckliga skäl saknas emellertid för att införa det av IU föreslagna statsbidraget. Det förhållandet att vissa utgifter för invandrare har en större omfattning i vissa kommuner utgör i och för sig från rättvisesynpunkt inget skäl att ge bidrag till dessa kostnader, eftersom ett jämförelsevis högt utgiftsläge på ett visst område kan vara förbundet med lägre kostnader på ett annat eller med förhållandevis högt inkomstläge. En stor del av det av IU föreslagna statsbidraget skulle gå till kommuner med eget skatteunderlag som ligger vid och över 100 % av medelskattekraften i landet. Kommunalekonomiska utredningen anför avslutningsvis att i dess undersökningar av kostnadsfördelningen mellan stat och kommun även ingår bl.a. kostnader för invandrarbyråer. Socialutredningen anser, att ett särskilt statsbidragssystem inte är motiverat utan förordar att statsbidraget antingen ingår i

det allmänna statsbidraget för kommunernas socialvård eller i de utvecklingsbidrag vilka socialutredningen föreslagit i sitt principbetänkande (SOU 1974:39) Socialvården, Mål och medel.

Det förslag till statsbidragsmodell som IU presenterar har mötts av en delad remissopinion. Vissa instanser, bl.a. *statskontoret*, *RRV*, *SÖ*, *länsstyrelsen i Kronobergs län*, *länsstyrelsen i Norrbottens län*, *länsstyrelsen i Västmanlands län*, *länsstyrelsen i Älvsborgs län*, *LO*, *Föreningen Sveriges socialchefer*, *Riksförbundet finska föreningar*, *RIB*, *Malmö* och *Botkyrka kommuner*, tillstyrker IU:s bidragsmodell. Ett stort antal instanser, bl.a. *socialstyrelsen*, *SIV*, *Svenska kommunförbundet*, *Stockholms*, *Västerås*, *Borås*, *Eskilstuna*, *Uppsala*, *Jönköpings* och *Borlänge kommuner*, förordar i stället att statsbidraget utgår i förhållande till andelen eller antalet utlänningar i kommunen eller i övrigt på mera generella grunder än vad IU föreslår.

Svenska kommunförbundet anför att det föreslagna statsbidraget kommer att under överskådlig tid organisatoriskt låsa kommunernas verksamhet för invandrarna och försvåra en anpassning till nya förhållanden. Det ger vidare inte utrymme för insatser som med utgångspunkt från lokala förhållanden kan vara mest ändamålsenliga. Det står dessutom i direkt motsättning till strävandena att komma bort från statlig detaljreglering och kontroll. Mot denna bakgrund anser förbundet att antalet invandrare i kommunen bör bilda underlag för statsbidragets storlek. Statsbidraget bör betraktas som temporärt i avvaktan på att kommunalekonomiska utredningen har slutfört sitt arbete.

En del instanser har synpunkter på vilket slags verksamhet som bör vara statsbidragsberättigad. *Riksförbundet finska föreningar* och *RIB* föreslår att även kostnader för stöd till lokala invandrarorganisationer bör vara statsbidragsgrundande. *Botkyrka kommun* anser att bidrag bör kunna utgå för kostnader för utbildning av personal i invandrarfrågor. *Statens kulturråd* och *Sveriges allmänna biblioteksförening* föreslår att statsbidrag skall utgå för bibliotekens verksamhet för invandrare. *Göteborgs stadskontor* framhåller att bidraget även bör avse kommunens kostnader för tolkarvoden.

Statistik och forskning

IU:s förslag om vissa förbättringar rörande statistik om invandrare och språkliga minoriteter tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. *LO* anser att bristerna i nuvarande statistik motiverar en särskild utredning i frågan. *Socialstyrelsen* och *AMS* efterlyser en bättre statistik om invandrarna på arbetsmarknaden. *SCB* och *RSV* kommenterar vissa brister i befolkningsstatistiken och redovisar olika åtgärder som f.n. vidtas i syfte att avhjälpa dessa brister.

IU:s förslag om inrättande av en basorganisation för migrationsforskning tillstyrks av remissinstanserna. Beträffande basorganisationens ut-

formning och lokalisering föreslår vissa instanser, bl.a. *Katolska biskops-ämbetet* och *Riksförbundet finska föreningar*, att ett fristående institut för invandrarforskning inrättas. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* föreslår att institutet lokaliseras till Västerås. *TCO* föreslår att ett nordiskt institut för migrations- och minoritetsforskning knyts till nordiska ministerrådets sekretariat. Andra remissinstanser bl.a. *UKÄ*, *SIV* och *statens råd för samhällsforskning* anser att en samordnande grupp för migrationsforskning bör tillsättas, men förordar inte att en särskild institution inrättas för ändamålet. *UKÄ* framhåller, att forskning kring invandrarfrågor även i fortsättningen bör bedrivas och utvecklas inom ramen för universitetens och forskningsrådets allmänna verksamhet. Det finns också skäl att förstärka forskningsinsatserna på området genom att också vidga *SOFI*'s verksamhet. Skäl talar dessutom för att den rådgivande gruppen för forskning på detta område knyts till *SOFI*. Även *SOFI* framhåller att institutet bör ges en viss samordnande funktion i fråga om migrationsforskning och att den rådgivande gruppen bör knytas till institutet.

6 Föredraganden

6.1 Inledning

Den ökade invandringen till industriländerna i Västeuropa under 1960-talet ledde till nya och i viss mån svårbemästrade förhållanden på arbets- och bostadsmarknaden, inom utbildningssektorn och på det sociala området. Samtidigt blev man i de länder varifrån utvandring äger rum allt mer medveten om utvandringens konsekvenser för det egna landet. Invandrarna stannade i invandringsländerna i större utsträckning än vad både invandrings- och utvandringländerna ursprungligen hade räknat med. Frågan om invandrarnas anpassning till den nya omgivningen, deras sociala och kulturella rättigheter och deras barns framtid kom att tilldra sig ökad uppmärksamhet. Det stod klart för berörda länder att migrationen ställde krav på lösningar av långsiktig karaktär.

Invandringen till Sverige har i jämförelse med många andra länder i Europa varit av relativt stor omfattning. Som framgår av den redogörelse för nuvarande förhållanden som jag har lämnat i det föregående beräknas Sveriges folkmängd ha ökat med ca 650 000 personer under åren 1944—1970 som en följd av invandringen. Detta motsvarar ca 40 % av befolkningsökningen under denna tid. Invandringsöverskottet under 1950-talet uppgick till 106 000 personer och under 1960-talet till 235 000 personer. F.n. bor ca 401 000 utländska medborgare i Sverige. Av dem är ca 139 000 barn och ungdomar under 17 år. Därtill kommer ett stort antal invandrare — uppskattningsvis 250 000 personer —

som blivit svenska medborgare och som bor i Sverige. Genom invandringen har Sverige — vid sidan av de inhemska språkliga minoriteterna samerna och tornedalsfinnarna — fått nya befolkningsgrupper, som talar andra språk än svenska och som har en delvis annorlunda identitet, som de i flertalet fall vill bevara.

Omfattningen av invandringen under kommande år är svår att bedöma. Av stor betydelse härvid är den aktuella ekonomiska och politiska situationen i berörda länder samt invandringsländernas utlänningspolitik. Allmänna eller geografiskt begränsande konjunkturvariationer påverkar den internationella migrationen i stor utsträckning. Även om länderna i Europa intar en alltmer restriktiv inställning till migrationen kommer ändå rörligheten över gränserna att vara omfattande. Detta gäller även Sverige.

Efter hand som antalet invandrare i vårt land har ökat, har behovet av åtgärder för att underlätta deras anpassning och förbättra deras sociala och kulturella situation kommit i blickpunkten. Statsmakterna antog år 1968 (prop. 1968:142, SU 1968:196, rskr 1968:405) riktlinjer för utlänningspolitiken m. m. Därvid uttalades bl. a. att invandringen till Sverige måste kontrolleras för att kunna anpassas till landets resurser och politik inom andra områden. Vidare lades principen fast att invandrare skall ha möjlighet att leva på samma standardnivå som den inhemska befolkningen. Insatser för invandrares anpassning i Sverige skulle därför ges ökat utrymme. Statsmakterna tog emellertid inte ställning till frågan om den långsiktiga inriktningen av olika åtgärder till förmån för invandrare. Denna fråga skulle först behandlas av invandrarutredningen (IU) som hade tillkallats tidigare samma år. I avvaktan härpå borde åtgärder av mera begränsad räckvidd vidtas efter prövning från fall till fall. Jag vill i detta sammanhang erinra om att en redogörelse för vissa åtgärder som har vidtagits till förmån för invandrarna under den tid som IU har arbetat har lämnats i prop. 1974:1 (bil. 13 s. 153—155).

IU har med sitt betänkande (SOU 1974:69) Invandrarna och minoriteterna och en därtill fogad bilagedel (SOU 1974:70) slutfört sitt arbete. Betänkandet innehåller en granskning av invandrarernas och de språkliga minoriteternas situation på olika samhällsområden samt förslag till olika åtgärder från samhällets sida. Betänkandet har genomgått en omfattande remissbehandling.

Enligt min mening utgör IU:s överväganden och förslag en god grund för de riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken, som nu bör läggas fast. Utredningen har presenterat en omfattande redovisning av invandrarernas och minoriteternas situation i Sverige. På grundval härav har IU fört fram vissa konkreta förslag. Remissopinionen och den allmänna debatten visar att det i grundläggande frågor finns en stor uppslutning bakom IU:s synsätt. Det är särskilt betydelsefullt att invandrarernas och minoriteternas egna organisationer har redovisat en i hu-

vudsak mycket positiv inställning till IU:s överväganden och förslag. De förslag som jag i det följande kommer att lägga fram ansluter till grunddragen i betänkandet.

Innan jag går över till att närmare behandla utredningens förslag vill jag ta upp två frågor. I utredningens uppdrag ingick inte att pröva frågorna om invandringens omfattning och inriktning samt reglerna för invandring till Sverige. IU har därför nöjt sig med att framhålla att det finns ett nära samband mellan å ena sidan de bestämmelser, som reglerar invandringen, och å andra sidan invandrarnas situation här i landet. Även ett stort antal remissinstanser har uppmärksammat sambandet och tar därför upp olika frågor, som främst hänför sig till utlänningslagstiftningen. Dessa frågor bör övervägas i anslutning till den prövning av vissa delar av utlänningslagstiftningen som f.n. pågår inom arbetsmarknadsdepartementet.

IU har påpekat att åtgärder för att underlätta invandrarnas anpassning under tiden närmast efter invandringen och åtgärder till stöd för kulturell och annan egenverksamhet bland etablerade minoriteter endast delvis avser samma personer. De grupper i Sverige som kan betraktas som etablerade språkliga eller etniska minoriteter är å andra sidan huvudsakligen bildade av invandrare och deras barn. Att särskilja behandlingen av invandrarfrågor å ena sidan och minoritetsfrågor å den andra skulle inte svara mot den faktiska situationen i Sverige. Utredningen har därför behandlat invandrar- och minoritetsfrågor som ett och samma problemområde och valt att i första hand använda begreppet språkliga minoriteter, eftersom detta i t.ex. kultursammanhang kan gälla såväl nyligen invandrade personer som etablerade minoriteter. Det övervägande antalet av de remissinstanser som har uttalat sig i frågan har godtagit IU:s synpunkter.

Jag delar utredningens uppfattning att det är naturligt att i vårt land behandla invandrar- och minoritetsfrågor i ett sammanhang. Det bör dock påpekas att samernas språkliga och kulturella situation behandlas av den år 1970 tillsatta sameutredningen (U 1970:68). Denna utredning har i sitt remissyttrande framhållit att samerna är en minoritet som väsentligt avviker från övriga minoriteter i landet. Det föreligger därför, som sameutredningen har påpekat, skäl att tillämpa delvis andra bedömningar för samernas del.

Jag övergår nu till att behandla IU:s överväganden och förslag. I det följande förordar jag vissa mål för invandrar- och minoritetspolitiken samt vissa riktlinjer för verksamhet avseende invandrare inom ramen för arbetsmarknads-, bostads-, social- och utbildningspolitiken. Vidare förordar jag reformer i fråga om verksamhetsbidrag till invandrar- och minoritetsorganisationer, projektbidrag till organisationer, trosamfund och kommuner m.fl. samt att statens invandrarverk (SIV) tillförs ökade ekonomiska och personella resurser, bl. a. för informations-

verksamhet avseende såväl invandrare som befolkningen i allmänhet. Jag förordrar även att ett rådgivande organ i invandrar- och minoritetspolitiska frågor knyts till regeringens kansli samt att bättre förutsättningar skapas för forskning om invandrare och invandringen.

Som jag inledningsvis har angett föreslås i prop. 1975: 20 olika insatser med anknytning till invandrare och språkliga minoriteter inom ramen för den statliga kulturpolitiken.

6.2 Målen

IU har formulerat målen för invandrar- och minoritetspolitiken med utgångspunkt i begreppen jämlikhet, valfrihet och samverkan.

Jämlikhetsmålet innebär ett fortsatt arbete för att invandrarna skall få samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter som befolkningen i övrigt. Målet innebär vidare att alla grupper i samhället skall ha likvärdiga möjligheter att bibehålla och utveckla sitt modersmål och att utöva kulturverksamhet. Invandrar- och minoritetspolitiken bör därför syfta till att ge medlemmar av språkliga minoritetsgrupper möjlighet att inom ramen för en intressegemenskap, som omfattar hela det svenska samhället, ge uttryck för en egen språklig och kulturell identitet.

Valfrihetsmålet innebär att medlemmar av språkliga minoriteter skall kunna välja i vilken grad de vill uppgå i en svensk kulturell identitet och i vilken grad de vill bibehålla och utveckla den ursprungliga identiteten. Åtgärder för att bevara kontakten med ursprungslandets kultur underlättar även valet mellan att stanna i Sverige eller återvända och återanpassas i ursprungslandet.

Samverkansmålet innebär att en ömsesidig och omfattande samverkan bör komma till stånd mellan invandrar- och minoritetsgrupperna och majoritetsbefolkningen. Målet inbegriper ömsesidig tolerans och solidaritet mellan invandrarna och den inhemska befolkningen. Ett förverkligande av samverkansmålet förutsätter bl.a. att invandrarna ges större möjligheter att aktivt delta i det politiska livet i Sverige, att de ges vidgade möjligheter till kulturell egenverksamhet och att invandringens positiva kulturella effekter uppmärksammas i ökad utsträckning.

De av IU uppställda övergripande målen för invandrar- och minoritetspolitiken har vunnit mycket stor anslutning bland remissinstanserna. För egen del kan jag i huvudsak ansluta mig till de allmänna målformuleringarna. Dessa sammanfattar de ambitioner som bör vara vägledande för invandrar- och minoritetspolitiken. Det är väsentligt att riktlinjerna för politiken på detta område ges en kortfattad och lättförståelig formulering. Därigenom skapas bättre möjligheter att i samhällsdebatten klargöra den principiella innebörden av statsmakternas ställningstagande.

Några remissinstanser har påpekat att de av utredningen föreslagna målen kan komma i konflikt med varandra i den praktiska tillämpningen och att utredningen inte har fullföljt sin mål/medelanalys på ett tillfredsställande sätt. Jag vill dock framhålla att de målformuleringar, som jag har anslutit mig till, endast har till syfte att sammanfatta den övergripande inriktningen av invandrar- och minoritetspolitiken. Det är givet att det i den praktiska verksamheten krävs att målen bryts ned i delmål och etappmål och att de målkonflikter, som kan göra sig gällande, uppmärksammas och analyseras. En sammanvägning av olika intressen får ske i den praktiska tillämpningen.

Flera remissinstanser har framhållit att målen avspeglar en hög ambitionsnivå. Jag delar denna uppfattning men vill peka på att jämlikhetsmålet lades fast redan i statsmakernas beslut år 1968 om riktlinjerna för utlänningspolitiken. Även formuleringen av valfrihetsmålet motsvaras i huvudsak av riktlinjerna. Samverkansmålet är emellertid nytt. Det svarar mot en ökad insikt om vikten av att intressegemenskapen mellan invandrar- och minoritetsgrupperna samt den övriga befolkningen kommer till uttryck i olika sammanhang. En förutsättning för större gemenskap är bl.a. att invandrarnas politiska rättigheter vidgas.

6.3 Arbetsmarknadsfrågor

IU anser att arbetskraftsinvandringen liksom hittills bör vara reglerad. För invandrare från utomnordiska länder innebär detta att arbete, bostad och arbetstillstånd måste vara ordnade före inresan. De fackliga organisationerna bör liksom hittills ha ett väsentligt inflytande över arbetsmarknadsprövningen av invandringen. Invandringen från de nordiska länderna bör vidare enligt utredningen i högre grad än f.n. kanaliseras via arbetsförmedlingen. Vid utformningen av invandringspolitiken bör Sverige ta hänsyn till effekterna av migrationen på utvandringsländernas ekonomi m.m. Slutligen betonar utredningen vikten av att företagsintroduktionen, företagens och de fackliga organisationernas tolkservice samt arbetarskyddet för invandrare förbättras.

Som ett ytterligare motiv för reglerad invandring framhåller utredningen att det därigenom finns förutsättningar att undvika att invandrarna koncentreras till sämre betalda yrkesområden eller till arbetsplatser med dålig arbetsmiljö. Utredningen anser vidare att en fortsatt satsning på förbättrad arbetsmiljö är en förutsättning för att även invandrarnas arbetssituation skall kunna förbättras. Utredningen har slutligen funnit att det behövs särskilda åtgärder för att invandrarna skall kunna öka sin medverkan i det fackliga arbetet.

Remissinstanserna ansluter sig i allt väsentligt till IU:s överväganden beträffande formerna för invandringen av arbetskraft och invandrarnas

situation på arbetsmarknaden. AMS framhåller att invandringen av arbetskraft bör ske i nära samarbete med arbetsmarknadens parter. Arbetskraften bör vidare enligt AMS i största möjliga omfattning förmedlas genom den offentliga arbetsförmedlingen och arbetsförmedlingssamarbetet mellan de nordiska länderna vidgas. Även LO anser att målet bör vara att invandringen av arbetskraft sker genom arbetsförmedlingen och att fortsatta ansträngningar bör göras för att nå detta mål.

Som jag har nämnt inledningsvis innebar de av statsmakterna år 1968 antagna riktlinjerna för utlänningspolitiken att invandringen tills vidare måste kontrolleras för att det skulle vara möjligt att anpassa den till landets resurser och politik på andra områden samt upprätthålla principen att invandrarna skall ha möjlighet att leva på samma standardnivå som den inhemska befolkningen. Vid tillståndsprövningen borde bedömningen ske främst mot bakgrund av tillgången på arbetskraft inom landet samt möjligheterna att erbjuda lämplig bostad och annan samhällsservice. I likhet med utredningen och remissinstanserna anser jag att invandringen skall vara reglerad även i fortsättningen. En oreglerad invandring skulle kunna motverka de arbetsmarknadspolitiska mål som statsmakterna har fastställt och som innebär bl. a. att meningsfull sysselsättning skall beredas även sådana arbetssökande inom landet som tidigare i stor utsträckning har stått utanför arbetsmarknaden, t. ex. äldre och handikappade.

De omfattande arbetsmarknadspolitiska insatserna under senare år för att bereda sysselsättning åt arbetssökande som redan finns i landet har gett goda resultat. Dessa insatser, som självfallet också omfattar tidigare invandrade, har lett till att lediga platser har kunnat besättas och sysselsättningen väsentligt ökas utan arbetskraftsinvandring. Detta bekräftar av följande siffror. Under högkonjunkturåren 1969—1970 uppgick det sammanlagda invandringsöverskottet till nära 99 000 personer. Invandringen svarade då för en väsentlig del av sysselsättningsökningen. Under högkonjunkturåret 1974 var förhållandena annorlunda. Från slutet av år 1973 till slutet av år 1974 ökade antalet sysselsatta i Sverige med nära 100 000 personer. Invandringsöverskottet år 1974 uppgick emellertid till endast ca 9 000 personer.

Jag delar vidare utredningens och remissinstansernas uppfattning att arbetsmarknadsparternas inflytande över invandringen av utomnordiska arbetstagare bör bestå.

I anslutning till AMS och LO:s önskemål att arbetsförmedlingssamarbetet mellan de nordiska länderna utvidgas, vill jag erinra om det avtal som i april 1973 undertecknades av svenska och finska myndigheter och organisationer och som syftar till att migrationen mellan de båda länderna i avsevärt större utsträckning skall kanaliseras genom den offentliga arbetsförmedlingen. Avtalet har under år 1974 lett till

goda resultat. Enligt en undersökning utförd av AMS anställdes endast ett obetydligt antal finländare vid större företag i Sverige utan att dessförinnan ha varit i kontakt med arbetsförmedlingen i något av de båda länderna. Jag vill också erinra om att arbetsförmedlingssamarbetet mellan Finland och Sverige har utvidgats även i övrigt.

I likhet med IU och remissinstanserna anser jag att Sverige vid utformningen av invandringspolitiken bör ta hänsyn till effekterna av migrationen på utvandringsländernas ekonomi m.m. Jag vill här erinra om den arbetsgrupp för främjande av ekonomiskt samarbete mellan Sverige och Finland som tillsattes i oktober förra året. Arbetsgruppen leds av industriministrarna i de båda länderna. En av arbetsgruppens uppgifter är att studera arbetskraftsutvecklingen i länderna för att bl.a. finna former för ett bättre tillvaratagande av arbetskraften i det egna landet.

Remissinstanserna är positiva till ökade insatser för företagsintroduktion, tolkservice och arbetarskydd. LO och TCO föreslår bl.a. att frågan om företagsintroduktion för invandrare bör regleras i arbetarskyddslagstiftningen. Även jag anser att företagsintroduktionen för invandrare är av största vikt. Redan nu finns bestämmelser i den nämnda lagstiftningen, som ålägger arbetsgivaren att informera alla anställda om de särskilda risker för ohälsa och olycksfall som är förbundna med arbetet. Enligt vad jag har erfarit kommer arbetsmiljöutredningen (S 1970: 35) att behandla frågor om introduktion och annan information för bl.a. invandrare med utgångspunkt från arbetsmiljöns krav i stort. Arbetsmiljöutredningens arbete beräknas vara avslutat vid årsskiftet 1975/76. Jag vill i detta sammanhang ansluta mig till IU:s uttalande att en fortsatt satsning på förbättrad arbetsmiljö är av väsentlig betydelse för att invandrarnas situation på arbetsplatsen skall kunna förbättras.

LO och TCO har i sina remissyttranden föreslagit att 1974 års utredning om en allmän arbetslöshetsförsäkring (A 1974:08) får tilläggsdirektiv med uppdrag att undersöka invandrarnas särskilda problem vad gäller arbetslöshetsförsäkringarna. Jag delar LO:s och TCO:s uppfattning att vissa frågor angående invandrarnas ställning i arbetslöshetsförsäkringarna behöver undersökas närmare. Mot denna bakgrund har chefen för arbetsmarknadsdepartementet denna dag överlämnat ifrågavarande remissyttranden till 1974 års utredning om en allmän arbetslöshetsförsäkring.

6.4 Bostadsfrågor

I fråga om invandrarnas bostadssituation vill jag i samråd med chefen för bostadsdepartementet redovisa följande.

IU har liksom alla remissinstanser som har yttrat sig i frågan ansett att möjligheten att uppnå en tillfredsställande boendesituation för invandrarna särskilt under den första tiden efter invandringen är starkt

beroende av om bostadsfrågan är löst före inresan. Riktlinjerna för invandringsspolitiken innebär som tidigare har nämnts att en godtagbar bostad skall vara ordnad före inresan för att arbetstillstånd skall kunna beviljas. Jag anser att detta även fortsättningsvis bör vara ett krav. SIV har i sitt remissyttrande angett att verket avser att med AMS och bostadsstyrelsen ta upp frågan om anvisningar om hur prövning av bostadsfrågan skall gå till. Jag förutsätter att hänsyn därvid tas till de kommunala organens kännedom om den lokala bostadsmarknaden.

IU framhåller, att anpassningen till den nya omgivningen särskilt under den första tiden i viss mån kan underlättas om invandrarna får möjlighet att bo i närheten av sina landsmän. Utredningen anser emellertid att möjligheten för olika invandrargrupper i Sverige att på längre sikt bygga upp och bevara en social och kulturell gemenskap mera beror på andra faktorer än att medlemmar i en viss invandrargrupp får möjlighet att bo i samma bostadsområde. IU betonar i detta sammanhang vikten av att invandrarnas boendesituation förbättras genom generella bostadspolitiska åtgärder och att skiktningen på bostadsmarknaden därvid ägnas uppmärksamhet.

Boendeutredningen (In 1970:36) framhåller i sitt remissyttrande att invandrarnas problem på bostadsmarknaden, bl.a. att de har ett sämre utgångsläge när det gäller att få tillgång till rymliga och välutrustade bostäder i god miljö, delas av andra grupper i samhället. Invandrarnas ojämna fördelning mellan bostadsområdena har samma orsaker som den skiktning på bostadsmarknaden efter ålder, familjetyp och inkomst som gäller svenskar.

Jag vill här erinra om direktiven till boendeutredningen, där det slås fast, att det är en angelägen bostadspolitisk uppgift att främja en allsidig hushållssammansättning i bostadsområdena. I direktiven sägs vidare att en grundläggande förutsättning för att en mer allsidig befolkningsammansättning skall kunna åstadkommas i bostadsområden är att standardskillnader mellan olika områden jämnas ut.

Också i prop. 1974:150 angående riktlinjer för bostadsspolitiken har framhållits angelägenheten av en allsidig hushållssammansättning. I propositionen anförs bl.a. att brister och kvaliteter i bostadsmiljöerna är dokumenterade i en mängd olika studier och forskningsrapporter. Det arbete som boendeutredningen bedriver torde ge avsevärt bättre underlag för bedömningar av dessa frågor. Bostadsutredningarnas slutbetänkande kommer att avlämnas under år 1975.

Även om sålunda invandrarnas bostadsförhållanden bör behandlas inom ramen för de generella åtgärder, som kan komma att aktualiseras av boendeutredningen, finns det skäl att understryka det speciella ansvar som vilar på de skilda kommunala organen och fastighetsägarna när det gäller att förbättra invandrarnas boendeförhållanden. En särskild samverkan med detta syfte, där representanter för invandrarbyråer, social-

vård, skola, fritidsverksamhet, bostadsförmedling m.fl. samt fastighetsägarna deltar, förekommer redan nu i vissa kommuner. Erfarenheterna från sådan verksamhet är goda. På sina håll har den kombinerats med uppsökande och rådgivande verksamhet. Jag anser att en sådan kommunal verksamhet är av stort värde för att underlätta invandrarnas anpassning och för att motverka en inte önskvärd skiktning i boendet. Jag vill emellertid understryka att de problem som kan bli följden av en koncentration av invandrare till ett visst område i sig inte kan anses vara ett bärande skäl att vägra en invandrare bostad i ett sådant område om hans bostadsfråga inte kan lösas på annat godtagbart sätt

Jag vill i sammanhanget nämna att regeringen avser att tillsätta en särskild delegation med uppgift att närmare studera förhållandena i några bostadsområden med lägenheter som är svåra att hyra ut. Där så är motiverat skall delegationen också kunna ta initiativ till viss försöksverksamhet som genomförs av intresserade kommuner och fastighetsägare. Delegationens centrala uppgift skall vara att sammanfatta och medverka till spridning av resultaten av studierna på sådant sätt att de kan nyttiggöras vid lösandet av likartade problem i andra bostadsområden. Uthyrningsproblemen kan vara tecken på att områdena har torftiga miljöer, mindre attraktiva lägen eller andra negativa egenskaper, som människor med möjlighet att välja undviker. Erfarenheter från vissa kommuner visar att bl.a. i sådana nyare bostadsområden är andelen invandrare stor. Delegationen kommer alltså att få anledning att även diskutera invandrarnas boendeförhållanden.

Jag vill slutligen beröra två särskilda frågor som IU har behandlat. Utredningen har pekat på problem i samband med eftersläpning av utbetalning av det första bostadstillägget till invandrare efter inresan. Boendeutredningen har i sitt remissyttrande angett att den kommer att uppmärksamma frågan i sitt fortsatta arbete med det individuella bostadsstödet. Jag finner därför nu inte anledning att gå in på denna fråga.

Utredningen har också pekat på vikten av att centrala myndigheter, kommuner, intresseorganisationer och bostadsföretag förbättrar informationen till invandrare om förhållandena på bostadsmarknaden och om bostadssociala frågor. Jag delar uppfattningen att god information är av stor vikt för att invandrarna skall kunna få tillfredsställande boendeförhållanden. Det ankommer i första hand på bostadsstyrelsen att i samråd med SIV uppmärksamma dessa informationsbehov.

6.5 Sociala frågor

IU har framhållit att all social service i Sverige står öppen för invandrare på samma villkor som för svenskar. Utredningen har också konstaterat att den svenska socialförsäkringen gör ringa eller ingen skillnad mellan i landet bosatta utlänningar och svenska medborgare samt

föreslagit att vissa återstående skillnader, bl.a. vad gäller folkpension och bidragsförskott, tas bort. I samråd med chefen för socialdepartementet vill jag anföra följande.

Rätten till folkpension är förbehållen svenska medborgare och i princip beroende av bosättning i Sverige. Enligt den nordiska konventionen om social trygghet är medborgare i övriga nordiska länder efter en vistelsetid av i regel tre år, i vissa fall efter kortare tid, jämställda med svenska medborgare i detta avseende. Även med vissa andra länder har konventioner ingåtts som ger rätt till folkpension efter en viss vistelsetid i Sverige. För medborgare i länder, med vilka Sverige inte har ingått särskilda konventioner, föreligger till följd av den av Sverige biträdade europeiska pensionsöverenskommelsen rätt till folkpension efter 15 års bosättning i Sverige, varav minst fem år omedelbart före ansökan om pension. Vissa invandrare täcks emellertid varken av särskilda konventioner eller av den europeiska överenskommelsen och saknar därför folkpensionsskydd. IU har mot denna bakgrund föreslagit att alla invandrare skall tillförsäkras ett lagfäst minimiskydd i form av rätt till folkpension efter en viss tids vistelse här. Rätten till folkpension bör föreligga i åtminstone samma omfattning som enligt den av Sverige biträdade europeiska pensionsöverenskommelsen, dvs. efter minst 15 års vistelse i Sverige.

Förslaget har vunnit stöd hos remissinstanserna, som dock anför olika synpunkter på de krav som bör ställas i sammanhanget. Remissyttrandena visar enligt min mening att frågan behöver ses över ytterligare. Chefen för socialdepartementet avser att återkomma härtill i annat sammanhang.

Några remissinstanser tar i detta sammanhang också upp frågan om invandrarnas möjlighet att få behålla folkpensionen när de återvänder till hemlandet. Frågan om sådana möjligheter diskuteras i samband med pågående konventionsförhandlingar. Avsikten är att, sedan en sådan förhandling har avslutats, inhämta riksdagens yttrande över de lösningar, som man har kommit fram till. Detta bör ske i samband med att frågan om ratifikation av den träffade konventionen underställs riksdagen.

IU har vidare berört invandrarnas situation inom den kommunala socialvården och inom hälso- och sjukvården. I likhet med utredningen och remissinstanserna vill jag understryka att det är önskvärt att ytterligare ansträngningar görs för att öka rekryteringen av tvåspråkig personal bland såväl socialarbetare som personal vid olika vårdinstitutioner. Det är angeläget att frågan om tvåspråkig personal ägnas särskild uppmärksamhet vad gäller sådan rådgivning eller behandling som förutsätter en god känslomässig och intellektuell kontakt mellan personalen och invandraren.

Även inom förskolan bör ökade insatser göras för att förbättra tillgången på tvåspråkig personal. Jag vill i detta sammanhang erinra om att en arbetsgrupp nyligen har tillkallats av statsrådet Hjälm-Wallén för att närmare belysa invandrarelevernas utbildningssituation i grundskolan och gymnasieskolan. Denna skall bl.a. undersöka i vad mån lärare i hemspråk skall kunna utnyttjas samtidigt i såväl förskolan som grundskolan. Jag återkommer i det följande till arbetsgruppens uppgifter i övrigt.

Jag vill också erinra om att kommunerna enligt den nya förskolelag (SFS 1973: 1205) som träder i kraft den 1 juli 1975 skall svara för att barn som av bl.a. språkliga skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling, så långt möjligt skall anvisas plats i förskola tidigare än vad som eljest följer av förskolelagen, om inte barnets behov av sådant stöd tillgodoses på annat sätt.

IU har vidare ansett att kravet på svenskt medborgarskap för rätt till bidragsförskott bör slopas. Chefen för socialdepartementet har i årets budgetproposition föreslagit, att bidragsförskott skall kunna utgå till barn som inte är svensk medborgare om barnet eller vårdnadshavaren sedan minst sex månader vistas i riket. De nya bestämmelserna avses gälla fr.o.m. den 1 januari 1976.

Med anledning av att bl.a. LO och TCO i sina remissyttranden har tagit upp frågan om invandrarnas möjligheter att få bosättningslån redan vid bosättningen i Sverige vill jag erinra om att hithörande frågor har behandlats av bosättningslåneutredningen i betänkandet (SOU 1975: 5) Bättre bosättning för flera. Förslaget remissbehandlas f. n.

IU har framhållit vikten av att invandrare snarast möjligt efter bosättningen i Sverige bereds goda praktiska möjligheter att genomgå hälsokontroll, inkl. skärmbildskontroll. Jag anser i likhet med utredningen och bl.a. Svenska kommunförbundet att såväl hälsokontroll som hälsobefrämjande åtgärder som avser invandrare bör bedrivas inom ramen för de allmänna insatserna för att förbättra företagshälsovård, mödravård och barnavård samt inom den förebyggande hälsovården i stort. Som utredningen har anfört, bör behovet av särskild information till invandrare uppmärksammas av sjukvårdshuvudmännen.

I samband med behandlingen av sociala frågor m.m. har IU även berört frågan om olika åtgärder för utländska lagöverträdare inom kriminalvården. Kriminalvårdsstyrelsen redovisar i sitt yttrande insatser av skilda slag som f.n. görs för utlänningar inom kriminalvården. Sedermera har en arbetsgrupp inom brottsförebyggande rådet i en rapport föreslagit olika stödåtgärder för straffade utlänningar.

Jag vill i detta sammanhang även erinra om att statsrådet Gustafsson förra året tillsatte en utredning rörande den andliga vården vid sjukhusen och vid kriminalvårdens anstalter (U 1974:10). I utredningens direktiv anges att utredningen skall ta upp frågan om andlig vård för

medlemmar av trossamfund vilka särskilt betjänar invandrare och religiösa minoriteter.

6.6 Kulturfrågor

Frågan om kulturpolitiska insatser för invandrare och språkliga minoriteter behandlas i prop. 1975:20 om den statliga kulturpolitiken, som har anmälts tidigare denna dag. Chefen för utbildningsdepartementet anförde i det sammanhanget sammanfattningsvis följande.

Insatser för grupper som har begränsade möjligheter att ta del av kulturutbudet eller att själva delta i en skapande verksamhet måste ges förtur när det gäller att bygga ut de statliga åtagandena på kulturområdet. Invandrarnas och de språkliga minoriteternas möjligheter att föra de egna kulturtraditionerna vidare är f.n. i många fall begränsade. I en framtidsytande invandrar- och minoritetspolitik måste således åtgärder för att ge dessa grupper möjligheter att bevara och utveckla det egna kulturarvet utgöra en betydelsefull del. Samtidigt förbättras härigenom förutsättningarna för kulturutbyte över språkgränserna och det svenska kulturlivet berikas genom impulser från invandrarnas ursprungsländer.

IU har med sitt förslag till delmål för kulturpolitiska insatser för invandrare och språkliga minoriteter gjort en värdefull precisering av de mål för kulturpolitiken som statsmakterna har beslutat om. Med hänsyn till att delmålen i princip rymmer inom de allmänna mål som redan gäller för kulturpolitiken förklarar sig föredraganden emellertid inte vara beredd att förorda att särskilda delmål fastställs för språkliga minoriteter. I detta sammanhang betonas också att insatser för invandrades och språkliga minoriteters kulturella verksamhet på ett tillfredsställande sätt bör kunna främjas inom ramen för redan existerande bidragsformer och kulturinstitutioner. Samtidigt konstateras att särinsatser ibland är nödvändiga.

Mot bakgrund av IU:s förslag presenteras åtgärder inom olika delar av kulturområdet, som är av betydelse för invandrarnas och de språkliga minoriteternas kulturella situation. Vad gäller insatser på biblioteksområdet föreslås särskilda bidrag utgå till upprustning av bibliotekens bestånd av litteratur på minoritetsspråk. Enligt förslaget skall bidrag kunna utgå för inköp av sådan litteratur till dels lokala folkbibliotek, dels länsbibliotek och länecentraler. För nästa budgetår beräknas för detta ändamål sammanlagt 1,7 milj. kr. Vikten av att berörda grupper ges tillfälle att aktivt medverka vid bibliotekens inköp understryks.

I propositionen förordas vidare att ett särskilt system med statliga kreditgarantier införs för att förbättra förutsättningarna för de mindre och medelstora förlagens verksamhet, bl.a. genom stöd till nyetablering. Det föreslagna systemet bör även kunna komma minoritetslitteraturen

till del. Ett selektivt stöd föreslås bli infört till utgivning av ny skönlitteratur för vuxna i översättning. Det betonas att vid fördelningen av stödet bör litteratur från mindre språkområden prioriteras, vilket i många fall innebär litteratur från invandrarnas ursprungsländer. Redan tidigare har inom ramen för det nordiska samarbetet ett särskilt stöd införts för översättning av nordisk litteratur till grannlandsspråken.

Vad gäller åtgärder på teaterområdet framhålls i propositionen värdet av den amatörteaterverksamhet som bedrivs inom många invandrargrupper. Stöd till sådan verksamhet bör kunna utgå inom ramen för de olika former av generella bidrag som avser föreningslivet i övrigt. Det föreslås vidare att frågan om den yrkesmässiga teaterverksamheten på minoritetsspråk bör utredas närmare av statens kulturråd. Verksamheten bör organiseras i form av uppsökande arrangemang och turnéer. I första hand torde det bli aktuellt att inrätta en finskspråkig ensemble.

I propositionen tas också upp frågan om insamling och bevarande av dokument som belyser invandringen till Sverige.

Slutligen berörs i propositionen frågan om program i radio och television för invandrare och språkliga minoriteter. Regeringen har nyligen i prop. 1975: 13 föreslagit att lokalradio inrättas under år 1977 med länsvisa sändningar under 10—15 timmar i veckan. I propositionen understryks att i lokalradioverksamheten bör ingå sändningar också på minoritetsspråk. Frågan om program på minoritetsspråk i ljudradios rikssändningar och i televisionen behandlas av den nyligen tillsatta radioutredningen (U 1974: 08). Mellan de nordiska länderna pågår diskussioner om ökad överföring av televisionsprogram, bl. a. från Finland till Sverige.

6.7 Utbildningsfrågor

Bland samhällets åtgärder för att invandrarna skall finna sig till rätta här i landet och få en tillfredsställande social och kulturell service intar utbildningen en central plats.

Under senare år har betydande utbildningsinsatser gjorts för de vuxna invandrarna. Fr.o.m. budgetåret 1965/66 bedrivs försöksverksamhet med avgiftsfri undervisning för invandrare i svenska språket med samhällsorientering. Undervisningen handhas av studieförbunden och vissa folkhögskolor. Statsmakterna har vidare — på grundval av förslag av IU — genom lagstiftning gett anställda invandrare rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning. Vidare pågår försök med uppsökande verksamhet samt med särskild samhällsundervisning för hemarbetande invandrare. Chefen för utbildningsdepartementet förordar i prop. 1975:23 om vidgad vuxenutbildning samt understöd till vuxna m.m. att studiecirkel i hemspråk för vuxna invandrare skall räknas som prioriterade.

Det bör också erinras om att invandrarnas andel av deltagarna i arbetsmarknadsutbildningen är betydligt större än deras andel av den totala arbetskraften i Sverige. Jag vill i detta sammanhang anmäla att jag senare i år avser att föreslå att proposition föreläggs riksdagen på grundval av betänkande avgivet av kommittén för översyn av arbetsmarknadsutbildningen (In 1972:04). I propositionen avser jag att ta upp vissa frågor rörande svenskundervisningen för invandrare inom arbetsmarknadsutbildningen. Chefen för utbildningsdepartementet har i prop. 1975: 23 tagit upp vissa frågor om undervisningen av analfabeter och studiestöd till dem som deltar i sådan undervisning.

IU har i sitt betänkande berört främst invandrarbarnens utbildningssituation och bl.a. föreslagit att möjligheterna att få hemspråksundervisning bör utvidgas väsentligt. Invandrarbarnens situation har också under senare år ägnats stor uppmärksamhet i samhällsdebatten. Vid årsskiftet 1974/75 fanns i Sverige ca 139 000 barn i åldrarna 0—17 år med utländskt medborgarskap. De utgör ungefär 8 % av alla barn i motsvarande ålder i Sverige. Ca 63 000 barn med utländskt medborgarskap är i skolpliktig ålder. Härtill kommer ett okänt antal barn till invandrare som fått svenskt medborgarskap och som har annat språk än svenska som modersmål samt invandrare av andra generationen. Av samtliga invandrarbarn är vartannat av finländsk härkomst och vartionde av jugoslavisk härkomst.

Statsbidrag till stödundervisning för invandrarelever inom grundskolan utgår sedan läsåret 1966/67. Stödundervisningen består dels av undervisning i svenska som främmande språk, dels av studiehandleddning på elevens modersmål.

Barnens möjligheter att i grundskolan få undervisning på sitt eget modersmål skapades genom statsmakernas beslut år 1968 (prop. 1968: 67, SU 1968:129, rskr 1968:303). Syftet med denna hemspråksundervisning är att varje elev i görligaste mån skall ges möjlighet att bibehålla och utveckla den ursprungliga kulturella och språkliga identiteten. Det är dock först under senare år som denna undervisning har fått större omfattning och medvetenheten om betydelsen av att eleverna får undervisning i sitt eget modersmål har ökat.

Som ett led i denna utveckling har i kommuner med många invandrare av samma språkgrupp inrättats förberedelseklasser. Detta innebär att en del av stödundervisningsresurserna koncentreras så att klasser kan ordnas antingen för elever som tillhör samma språkgrupp eller för elever med olika språklig bakgrund. Förberedelseklass har tillkommit för att i början av skolgången ge eleven en effektiv träning i svenska samtidigt som undervisning kan ske på modersmålet (hemspråket).

För att öka rekryteringsunderlaget av tvåspråkiga finska lärare till grundskolan har riksdagen fattat beslut (prop. 1974:1 bil. 10, UbU 1974:

17, rskr 1974:172) om särskild utbildning av klasslärare med finska som modersmål. Utbildningen har påbörjats under innevarande budgetår.

Inom gymnasieskolan har särskilda kurser anordnats för invandrare, såväl av yrkesinriktad som av allmän karaktär. Särskilda medel för stöd- undervisning för invandrarelever i gymnasieskolan har anvisats fr.o.m. detta budgetår. En särskild folkhögskola, som kan ge utbildningstillfällen för en del av de finska ungdomarna i vårt land, startade sin verksamhet i Haparanda läsåret 1973/74.

IU har vid sin behandling av undervisningen för invandrarbarn föreslagit att därmed sammanhängande frågor bör utredas ytterligare. Statsrådet Hjelm-Wallén tillkallade i december förra året en arbetsgrupp med uppgift att utföra det ytterligare utredningsarbete som behövs. Enligt direktiven till arbetsgruppen skall en naturlig utgångspunkt för dess arbete vara de av IU avgivna förslagen och vad som i dessa delar har anförts av remissinstanserna. Enligt vad jag har erfarit kommer arbetsgruppen att redan under detta år kunna lägga fram förslag om insatser för invandrarbarnen. Mot denna bakgrund vill jag inte nu närmare gå in på IU:s olika förslag. I det följande behandlar jag emellertid i samråd med statsrådet Hjelm-Wallén vissa principiella frågor om invandrarundervisningen.

Senare års forskning om språkinläring, språkutveckling och tvåspråkighet har visat att ett barn, som inte får möjlighet att utveckla sitt modersmål till en abstrakt nivå och som i skolan konfronteras med undervisning på ett annat språk, utsätts för stora intellektuella och emotionella påfrestningar. Allvarliga störningar i barnets utveckling kan därigenom uppstå. Barn, som fullständigt skiftar språk i tidig ålder, kan å andra sidan komma att uppleva allvarliga problem i kontakten med föräldrarna. Dessutom underlättas inläring av ett andra språk i avgörande utsträckning om barnet har kunskaper i det egna modersmålet. Mot denna bakgrund menar IU att samhället bör värna om barnets rätt till sitt modersmål. Inom skolsystemet bör ökade ansträngningar göras för att erbjuda alla barn möjlighet att utveckla sitt modersmål.

Jag delar utredningens principiella uppfattning, som också har fått stöd av remissinstanserna. Invandrarbarnen bör i görligaste mån erbjudas möjlighet att genom åtgärder inom skolsystemets ram bevara och utveckla sin språkliga och kulturella identitet.

Frågan om särskilda skolor för språkliga och religiösa minoriteter behandlades av riksdagen år 1968 (prop. 1968:67). Därvid anförde dåvarande chefen för utbildningsdepartementet att det måste betraktas som en självklar rättighet för minoritetsbarnen att få reella möjligheter att följa samma skolgång som andra barn i Sverige. Vidare framhölls att

inflyttade språkliga minoriteters barn bör undervisas tillsammans med övriga barn och inte i särskilda skolor.

Jag anser att det är en styrka för det svenska skolväsendet, som förfogar över stora resurser för ändamålet, att på olika sätt kunna tillgodose mångfalden av intressen i utbildningen. Härigenom kan hänsyn tas till de anspråk på utbildningen som finns i dagens samhälle. Inom det allmänna skolväsendet kan bättre garantier skapas för en kulturell valfrihet än genom särskilda skolor för språkliga och religiösa minoriteter. Huvudsyftet med den svenska grundskolan är att den skall vara en skola för alla ungdomar, oberoende av deras sociala, ekonomiska, nationella eller religiösa bakgrund. Jag finner det vara mycket angeläget att slå vakt om detta.

Man bör emellertid inte bortse från att de mål för undervisningen av invandrarelever, som utredningen har ställt upp, inrymmer vissa problem. Jag vill peka på några.

Även om vissa språkgrupper är relativt talrika inom geografiskt begränsade områden, återfinns invandrare från olika språkgrupper spridda över hela landet. Detta medför praktiska svårigheter att kunna organisera undervisningen på samma sätt i regioner med få invandrare som i regioner med stort antal invandrare. Elevens bostättningsort har följaktligen viss betydelse för om skolan skall kunna uppfylla målen för invandrarundervisningen. IU pekar på möjligheten att genom interkommunal samverkan lösa sådana problem. Frågan om sådan samverkan ingår i uppdraget för den arbetsgrupp som jag nyss har nämnt.

Ett annat problem är invandrarföräldrarnas syn på skolan och den utbildning som ges. Många föräldrar vill inte att deras barn skall gå miste om delar av den reguljära undervisningen, t.ex. genom bortval av visst ämnesmoment till förmån för hemspråksundervisningen. Detta kan bero på att föräldrarna underskattar modersmålets betydelse för barnets senare skolframgång, men kan också uppfattas så att föräldrarna är angelägna om att barnet skall få en med svenska barn fullt jämförbar utbildning och få samma utgångsläge som sina svenska kamrater. Denna inställning kan också innebära att föräldrarna uppfattar grundskolan som viktig och positiv för barnets utveckling. IU har framhållit vikten av att särskild information ges i sådana situationer för att hos föräldrarna skapa ökad förståelse för hemspråksundervisningens betydelse. Frågan om information av detta slag ingår i den nämnda arbetsgruppens uppdrag.

IU har behandlat frågan om för vilka barn hemspråksundervisning skall anordnas. Utredningen anser det inte möjligt att upprätthålla ett krav på obligatoriskt deltagande i denna undervisning för elever med annat modersmål än svenska, eftersom den kategori barn en sådan bestämelse skulle avse inte entydigt kan avgränsas. Formella kriterier som att barnet eller föräldrarna är utländska medborgare eller har in-

vandrat från utlandet är inte tillräckliga, eftersom det grundläggande kriteriet för att bedöma behovet av hemspråksundervisning är barnets språkliga utveckling. Utredningen anser i stället att kommunerna bör åläggas att ordna hemspråksundervisning, men att denna undervisning bör vara frivillig för eleven. Flertalet remissinstanser tillstyrker utredningens förslag. Några remissinstanser vill gå längre än utredningen och anser att hemspråksundervisningen även bör vara obligatorisk för den enskilde invandrareleven. För egen del vill jag anföra följande.

Jag hyser viss förståelse för dem som förordar att hemspråksundervisningen bör vara obligatorisk för eleven. Som jag tidigare har framhållit är väl befästa kunskaper i modersmålet ofta avgörande för många invandrabarns senare skolgång. Detta är emellertid inte alltid fallet. Erfarenheterna visar nämligen att många invandrarelever vid skolstarten har betydligt bättre kunskaper i svenska än i hemspråket. Många barn har t.o.m. så bristfälliga kunskaper i hemspråket att det kan ifrågasättas om inte hemspråket för dem är ett främmande språk. I sådana fall är det tveksamt om ett obligatorium för eleven skulle vara meningsfullt. Enligt min mening bör deltagande i hemspråksundervisning vara frivilligt och omfattningen av åtgärderna beroende av de berörda barnens och föräldrarnas önskemål härom. Skolan och berörda myndigheter bör dock på ett aktivt sätt sprida upplysning om möjligheterna till undervisning i ursprungslandets språk och kultur. Barnet bör så långt som möjligt kunna få undervisning i sitt hemspråk när barnet och hans föräldrar finner det påkallat. Under vilka omständigheter rätt till hemspråksundervisning skall föreligga och hur undervisningen skall organiseras liksom andra hithörande frågor bör bedömas av statsmakterna efter det att den nyss nämnda arbetsgruppen har avgivit sitt förslag.

Jag vill slutligen beröra en annan aspekt på invandrabarnens situation i skolan. Genom att det i skolan finns ungdomar med olika kulturbakgrund kan ömsesidig förståelse och respekt och aktivt intresse väckas för andra språk, kulturer, normer och värderingar. Invandrareleverna är därför en särskilt värdefull tillgång i skolan för att förverkliga en internationalisering av undervisningen.

6.8 Föreningar och trossamfund m.m.

F.n. utgår i begränsad utsträckning bidrag till invandrarorganisationer främst i form av projektbidrag från SIV samt i form av kommunala bidrag.

IU har presenterat ett omfattande material om invandrar- och minoritetsorganisationernas verksamhet. Utredningens principiella uppfattning är att samhället bör stödja föreningar som bygger på etnisk eller språklig gruppstillhörighet, eftersom dessa organisationer tillfredsställer ett behov av identitetsbildning hos sina medlemmar och dessutom kan

vara värdefulla kontaktorgan för personer som nyligen invandrat till Sverige. Utredningen har föreslagit att ett särskilt statligt bidragssystem inrättas för verksamhetsbidrag till invandrar- och minoritetsorganisationer av rikskaraktär. Stödet till större och väl etablerade organisationer bör utgå under vissa förutsättningar, bl.a. i fråga om medlemsantal, medan organisationer, som inte uppfyller förutsättningarna bör kunna få bidrag efter prövning i varje enskilt fall. Som förutsättning för bidrag till större organisationer föreslås att organisationen i fråga skall ha minst 3 000 registrerade medlemmar. För såväl större som mindre organisationer föreslås som villkor för stöd att de har sin huvudsakliga verksamhet i Sverige och är demokratiskt uppbyggda. Bidrag bör kunna utgå med högst 75 % av styrkta kostnader. Större organisationer bör dels få ett grundbidrag, dels ett rörligt bidrag. Mindre organisationer bör kunna få bidrag på grundval av antalet medlemmar och organisationens verksamhet. SIV bör administrera bidragsgivningen.

Remissinstanserna har ställt sig mycket positiva till förslaget att ett särskilt statligt stöd införs för invandrar- och minoritetsorganisationerna i Sverige. Däremot är remissopinionen splittrad när det gäller villkoren för bidrag. Vissa instanser anser att statliga bidrag bör utgå även till lokala organisationer. Några instanser menar att antalet personer som omfattas av organisationens verksamhet och inte antalet registrerade medlemmar bör läggas till grund för bidrag till de större organisationerna. Vidare avstyrker ett stort antal instanser den föreslagna gränsen på 3 000 medlemmar och föreslår att den sänks väsentligt. Ett antal instanser betonar dessutom vikten av att bidragen till mindre organisationer av rikskaraktär ges på generösa grunder. Merparten av remissinstanserna tillstyrker förslaget att SIV skall svara för fördelningen av bidragen, medan ett mindre antal instanser avstyrker och föreslår att statens kulturråd skall vara bidragsmyndighet.

För egen del vill jag anföra följande. Organisationer, som har bildats av invandrare och minoriteter i Sverige utgör ett mycket värdefullt inslag i samhället och kan betraktas som en del av folkrörelserna i Sverige. Organisationer som bygger på etnisk eller språklig grupptillhörighet tillfredsställer ett särskilt identitetsbehov hos sin medlemmar. Samtidigt har invandrarnas organisationer en värdefull praktisk funktion. De kan underlätta invandrarnas anpassning i den nya omgivningen och medverka till att sprida information om förhållandena i samhället. Organisationerna spelar också en viktig roll som språkrör för de olika invandrar- och minoritetsgrupperna i kontakter med myndigheter och andra organ i samhället.

Mot denna bakgrund tillstyrker jag utredningens förslag att statligt stöd i form av verksamhetsbidrag bör utgå till invandrar- och minoritetsorganisationer samt att bidragen bör avse organisationer som är att anse som riksorganisationer.

Ett stort antal remissinstanser har anfört kritiska synpunkter på IU:s förslag att organisationerna bör delas in i två grupper, nämligen större organisationer, som skulle få bidrag enligt en viss schablon och mindre organisationer, som skulle få bidrag efter årsvis återkommande prövning. Vidare har den föreslagna gränsen på 3 000 registrerade medlemmar i många fall ansetts vara för hög. Även om gränsen sätts väsentligt lägre skulle endast ett litet antal av de nuvarande organisationerna kunna få bidrag enligt schablonen. Tolkningen av medlemsbegreppet kan dessutom komma att orsaka svårigheter i vissa fall.

Organisationsbildningen bland invandrare och minoriteter i Sverige är f.n. under stark utveckling och det är naturligt att förändringar fortlöpande sker i organisationsstrukturen. Statsmakterna bör därför enligt min mening inte på detta stadium binda sig för den utformning av bidragssystemet som IU har förordat. Jag föreslår att bidrag till invandrar- och minoritetsorganisationer skall utgå enligt följande. Invandrar- och minoritetsorganisation som är att anse som riksorganisation bör kunna få statsbidrag för sin verksamhet om denna huvudsakligen är förlagd till Sverige. Vidare bör gälla att organisationen skall vara demokratiskt uppbyggd, dvs. de enskilda medlemmarna skall ha det avgörande inflytandet över organisationens verksamhet. Bidrag bör utgå endast om organisationen själv står för en del av kostnaderna för sin verksamhet.

I likhet med IU förordar jag att SIV skall administrera bidragsgivningen. Det bör ankomma på SIV att i anvisningar närmare ange de villkor som skall gälla för att få bidrag.

Jag beräknar medelsbehovet under budgetåret 1975/76 för bidrag till invandrar- och minoritetsorganisationer till 1,6 milj. kr. Jag återkommer här till i det följande.

IU har föreslagit att SIV även framdeles bör förfoga över medel för bidrag till organisationer och institutioner av skilda slag för avgränsade projekt som har till syfte att bidra till invandrarnas anpassning m.m. Projektbidragen bör avse invandrar- och minoritetsorganisationer, trossamfund, svenska ideella organisationer m.fl. Remissinstanserna har tillstyrkt förslaget. LO och TCO har därvid framhållit att projektbidrag bör utgå också till fackliga organisationer för deras invandrarverksamhet.

Enligt min mening bör SIV också i fortsättningen kunna förmedla bidrag för tidsmässigt och kostnadsmässigt klart avgränsade projekt. I likhet med vad bl.a. SIV har anfört i sitt remissyttrande anser jag, att ett väsentligt syfte med projektbidragen är att stimulera sådan verksamhet för invandrare som invandrarnas organisationer och trossamfund samt svenska ideella organisationer svarar för.

Jag ansluter mig även i princip till LO:s och TCO:s uppfattning att projektbidrag bör kunna utgå för fackliga organisationers verksamhet

för invandrare. Bidragen till fackliga organisationer bör dock avse endast klart avgränsade projekt av försökskaraktär. Projektbidrag bör inte utgå för åtgärder som kan anses ingå i de fackliga organisationernas ordinarie verksamhet för invandrare.

IU har föreslagit att statsbidrag skall utgå till kommunerna för särskild verksamhet för invandrare. Som statsbidragsgrundande kostnader bör räknas dels kostnader för personal, som är anställd vid kommunal invandrarbyrå, eller för särskilt avgränsad kommunal invandrarfunktion, dels övriga kostnader för drift av invandrarbyrå eller invandrarfunktion. Vidare bör som statsbidragsgrundande kostnader räknas sådana merkostnader som uppkommer till följd av särskild information till invandrare eller i invandrarfrågor eller för särskild uppsökande verksamhet bland invandrare. IU föreslår att statsbidrag för kommunernas informationsverksamhet för invandrare bör utgå med 50 % av godkända kostnader. SIV föreslås svara för bidragsgivningen.

Ett stort antal remissinstanser har tillstyrkt förslaget om statsbidrag till kommunerna, men bl.a. kommunalekonomiska utredningen och socialutredningen har avstyrkt förslaget. Även Svenska kommunförbundet har anfört kritiska synpunkter. Kommunalekonomiska utredningen har sålunda anfört att innan dess arbete har avslutats bör inte statsbidrag införas på nya områden om inte speciella förhållanden föreligger. Tillräckliga skäl har inte anförts för det föreslagna statsbidraget, anser utredningen. Det förhållandet att vissa kommuner har merutgifter för invandrare och att dessa kostnader belastar kommunerna ojämnt utgör i och för sig från rättvisesyndpunkt inget skäl att ge bidrag till dessa kommuner, eftersom ett jämförelsevis högt utgiftsläge på ett visst område kan vara förbundet med lägre kostnader på ett annat eller med ett förhållandevis högt inkomstläge. En stor del av det av IU föreslagna statsbidraget skulle komma att gå till kommuner med ett eget skatteunderlag som ligger vid och över 100 % av medelskattekraften i landet. Kommunalekonomiska utredningen anför avslutningsvis att i dess undersökningar av kostnadsfördelningen mellan stat och kommun även ingår bl.a. kostnader för invandrarbyråerna. Socialutredningen anser att ett särskilt statsbidragssystem inte är motiverat utan förordar att statsbidraget antingen bör ingå i det allmänna statsbidraget för kommunernas socialvård eller i de utvecklingsbidrag, vilka socialutredningen har föreslagit i betänkandet (SOU 1974: 39) Socialvården, Mål och medel.

Svenska kommunförbundet har förordat att statsbidrag utgår till kommunerna för deras verksamhet för invandrare men anfört att bidrag enligt IU:s modell under överskådlig tid kommer att organisatoriskt låsa kommunernas verksamhet för invandrarna och försvåra en anpassning till nya förhållanden. Bidraget ger vidare inte utrymme för de insatser, som med utgångspunkt från lokala förhållanden kan vara mest ända-

målsenliga. Det står dessutom i direkt motsättning till strävandena att komma bort från statlig detaljreglering och kontroll, anser förbundet.

Enligt min uppfattning har bärande skäl anförts för att i ett vidare sammanhang se över frågan om statsbidrag till kommunerna för verksamhet för invandrare. Samtidigt är det enligt min mening önskvärt att kommunerna liksom ideella organisationer m.fl. kan få bidrag till projektverksamhet av försökskaraktär. Bidragen bör främst avse avgränsade informationsprojekt. Projekten bör kunna avse såväl samhällsinformation till invandrare som information till allmänheten i invandrarfrågor och annan liknande verksamhet med sikte på invandrare och invandrarfrågor.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört beräknar jag medelsbehovet för projektbidrag till organisationer, trossamfund och kommuner m.fl. under budgetåret 1975/75 till 1,8 milj. kr. Jag återkommer här till i det följande. Det bör ankomma på SIV att administrera bidragen för avgränsade projekt och att utforma erforderliga anvisningar.

I samråd med statsrådet Gustafsson vill jag i fråga om trossamfund anföra följande.

IU har uttalat att det ur principiell synpunkt är svårt och dessutom olämpligt att skilja mellan "invandratrossamfund" och andra trossamfund när det gäller samhällsstöd till dem eller deras ställning i samhället. Utredningen ansluter sig till de ställningstaganden som 1968 års beredning om stat och kyrka har gjort i betänkandet (SOU 1972:36) Samhälle och trossamfund, nämligen att samhällsstöd bör utgå till religiösa samfund oavsett vilken religion dessa företräder. IU:s uppfattning delas av de remissinstanser som har yttrat sig i frågan.

Enligt beslut av föregående års riksdag (prop. 1974:1 bil. 10, KrU 1974:9, rskr 1974:113) kan bidrag utgå till såväl kristna som icke kristna trossamfund. F.n. kommer bl.a. estniska evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige, ungerska protestantiska församlingen i Sverige, katolska kyrkan i Sverige och de mosaiska församlingarna i Sverige i fråga för bidrag. I årets budgetproposition (prop. 1975:1 bil. 10 s. 126) har föredragande statsrådet anmält att han avser att senare föreslå regeringen att medel ur anslaget Bidrag till trossamfund fr.o.m. budgetåret 1975/76 får utgå till de ortodoxa kyrkorna i Sverige.

IU har vidare behandlat frågan om finskspråkig service inom svenska kyrkan. Utredningen anser att den hittillsvarande verksamheten på detta område har varit värdefull och att den bör utvecklas ytterligare. Församlings- och pastoratsförbundet framhåller i sitt remissyttrande att det avser att genom information och rekommendationer till svenska kyrkans församlingar förbättra möjligheterna för inflyttade finländska lutheraner att få religiös service samt att överläggningar i frågan har ägt rum mellan förbundet och Riksförbundet för finskspråkigt församlingsarbete i Sverige.

Det bör enligt min mening ankomma på svenska kyrkan att svara för att de av dess medlemmar, som har invandrat från andra länder, får den religiösa service de behöver. Pastoratsförbundets initiativ får ses som ett led i sådana strävanden. Åtgärder har vidtagits för att öka kyrkans insatser för olika invandrargrupper. Fr.o.m. innevarande budgetår utgår medel ur kyrkofonden till lön för ytterligare två stiftsadjunkter, som är avsedda för den finskspråkiga befolkningen i Sverige. Sammanlagt finns därmed sex tjänster som stiftsadjunkt för finskspråkiga. Domkapitlen har dessutom länge haft möjlighet att inrätta pastoratsadjunktstjänster för finskspråkiga. Flertalet domkapitel har utnyttjat denna möjlighet. I svenska kyrkan finns vidare anställda präster för invandrare från Estland, Lettland och Ungern.

6.9 Medinflytandefrågor

I fråga om invandrarnas rättsliga ställning och deras möjligheter till medinflytande har IU anfört bl.a. följande synpunkter.

IU framhåller att önskemål om ett ökat inflytande för invandrarna har framförts i den allmänna debatten. Vissa framkomstvägar har anvisats, bl.a. att invandrarna bör vara representerade i politiska och fackliga organisationers valda församlingar, att kommunal rösträtt och valbarhet införs samt att återstående skillnader i lagstiftningen mellan svenska och utländska medborgare i fråga om tillgången till nyttigheter och samhällsservice bör avlägsnas så långt det är möjligt. IU anser att bl.a. dessa vägar bör prövas för att öka invandrarnas inflytande i det politiska livet och samhällsdebatten.

För egen del anser jag i likhet med utredningen att strävan också i fortsättningen bör vara att avlägsna återstående skillnader i lagstiftningen mellan i Sverige bosatta utländska medborgare och svenska medborgare. Ett omfattande arbete har under de senaste årtiondena lagts ned på att stärka invandrarnas rättsställning i vistelsestaten. Sverige har tagit aktiv del i detta arbete på det internationella planet. Vidare har Sverige genom att ansluta sig till internationella överenskommelser eller träffa särskilda avtal med skilda stater verkat för att tillförsäkra utlänningar som vistas här samma förmåner som svenska medborgare. Som ett resultat av detta arbete och i stor utsträckning också av ensidiga åtgärder från svensk sida återstår det numera få skillnader mellan utländska och svenska medborgares rättsliga ställning.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att frågan om möjligheterna att i grundlagen föra in ett skydd också för utlänningar som är bosatta i Sverige f.n. prövas av 1973 års fri- och rättighetsutredning. Jag vill också erinra om att SIV i sitt remissyttrande har anfört att verket har inlett en kartläggning av särbestämmelser för utlänningar m.m. Kart-

läggningen avses ligga till grund för initiativ om undanröjande av särbestämmelser.

Även jag anser att det är väsentligt att invandrarna i vårt land på olika sätt bereds ökade möjligheter att delta i det politiska livet och i samhällsdebatten, och att praktiska och formella hinder härför så långt möjligt undanröjs. Frågan om utländska medborgares rätt att delta i allmänna val i Sverige har berörts av en rad remissinstanser. Med anledning härav får jag i samråd med chefen för kommundepartementet anföra följande.

I samband med att antalet invandrare har ökat under senare år har frågan om kommunal rösträtt och valbarhet för utländska medborgare tilldragit sig ett allt större intresse. Det har framställts som ett demokratiskt rättvisekrav att invandrarna genom kommunal rösträtt får möjlighet att påverka förhållandena inom kommunen på sådana områden som särskilt berör dem, t.ex. undervisning, social omvårdnad, kulturell verksamhet, fritidsverksamhet och boendemiljöns utformning.

Efter beslut i december 1973 av Nordiska ministerrådet har tillsatts en arbetsgrupp, bestående av en ledamot från vart och ett av de nordiska länderna, för att utreda frågan om kommunal rösträtt och valbarhet i bosättningslandet för invandrare från annat nordiskt land. Arbetsgruppens uppdrag avser val i både borgerliga och kyrkliga kommuner. Arbetsgruppen skall överväga de principiella frågorna i sammanhanget och redovisa underlag för ett ställningstagande till en eventuell reform. Den skall vidare kartlägga och anvisa lösningar på de praktiska och administrativa problem som kan föreligga. Det ingår däremot inte i uppdraget att göra en samlad bedömning av frågan om kommunal rösträtt och valbarhet för medborgare i annat nordiskt land. Arbetsgruppen väntas redovisa resultatet av sina överväganden inom kort.

I maj 1974 bemyndigades chefen för kommundepartementet att tillkalla sakkunniga med uppdrag att utreda frågan om kommunal rösträtt och valbarhet för invandrare (Kn 1974:02). I direktiven uttalas bl.a. att starka skäl talar för att även de invandrare som inte har förvärvat svenskt medborgarskap får rösträtt vid kommunala val. Utredningens överväganden skall enligt direktiven avse invandrare från både nordiska och utomnordiska länder samt såväl val till kommunfullmäktige och landsting som val till kyrkofullmäktige. Utredningen skall också överväga frågan om valbarhet till de beslutande församlingarna och nämnderna bör tillkomma icke svensk medborgare. Utredningen väntas lägga fram sitt förslag inom kort. Beslut i frågan beräknas kunna föreligga i god tid före 1976 års val.

6.10 Informationsfrågor

IU har föreslagit vissa riktlinjer för information till invandrare före invandringen. De föreslagna riktlinjerna tillstyrks av remissinstanserna.

Jag anser i likhet med utredningen att informationen om Sverige i de

länder, varifrån invandring sker till vårt land, bör ges en sådan inriktning att personer som överväger att flytta hit kan få det faktaunderlag, som behövs för ett realistiskt beslut. Jag förutsätter efter samråd med chefen för utrikesdepartementet att hänsyn härtill tas vid utformningen av Svenska institutets informationsverksamhet i invandrarnas ursprungs-länder.

I fråga om information till invandrare efter invandringen till Sverige har IU framhållit att samtliga informationsansvariga organ bör verka för en utjämning av skillnaderna när det gäller informationssituationen för olika språkgrupper i landet och att SIV även framdeles bör ha i upp-gift att samordna informationsinsatser avseende invandrare. SIV bör få ökade resurser för detta ändamål. Utredningen har vidare föreslagit att informationsinsatserna ökas för att påverka den allmänna opinionen i en för invandrarna gynnsam riktning samt för att skapa ökad förståelse mellan människor med olika språk, värderingar, traditioner, seder och beteendemönster. Sådana insatser måste läggas upp på mycket lång sikt för att få önskad effekt. Framför allt bör en långsiktig satsning ske på skolväsendet. Även inom massmedia och organisationslivet bör ökade insatser av detta slag göras. SIV bör samordna informationsverksamheten och tillföras ekonomiska och personella resurser för uppgiften.

Utredningens förslag om informationsåtgärder för invandrare i Sverige och om opinionsbildande verksamhet avseende allmänheten tillstyrks i stort av remissinstanserna.

Jag har i huvudsak samma uppfattning som utredningen och remissinstanserna i dessa frågor och anser det vara betydelsefullt att såväl samhällsinformationen till invandrare förbättras och utvidgas som att information till allmänheten i invandringspolitiska frågor ökas inom ramen för en långsiktig planering. Mot denna bakgrund föreslår jag i det följande en väsentlig ökning av SIV:s resurser för informationsverksamhet.

IU har framhållit att stiftelsen Invandrantidningen har spelat en stor roll för förmedlingen av samhällsinformation till invandrare. IU förordar att verksamheten fortsätter enligt i huvudsak nuvarande riktlinjer. Tidningen har visat sig fylla ett stort behov. Principerna för sammansättningen av stiftelsens styrelse bör dock ändras. Denna bör få ett breddat parlamentariskt inslag. Desutom bör företrädare för SIV, nämnden för samhällsinformation (NSI), invandrarintressen och personalen ingå i styrelsen. IU föreslår att statsbidraget till tidningens verksamhet under budgetåret 1975/76 utgår med 1,5 milj. kr.

Remissinstanserna har i stort anslutit sig till förslagen. Stiftelsen Invandrantidningen framhåller vikten av att NSI och SIV är företrädare i styrelsen. Eventuellt bör också SÖ ingå, eftersom tidningen används i undervisningssammanhang. NSI är tveksam till förslaget att vara representerad.

Jag delar bedömningen att invandartidningen är ett effektivt informationsmedel. Tidningens upplageutveckling är positiv och de olika editionerna har visat sig vara särskilt användbara för målgruppsanpassad information om t.ex. nya lagar eller för annan samhällsinformation. Vidare kan så gott som alla invandrarhushåll nås genom tidningens temanummer, vari olika myndigheter kan nå ut med angelägen information.

Mot denna bakgrund beräknar jag stiftelsens medelsbehov för budgetåret 1975/76 till 1,5 milj. kr. Jag återkommer härtill i det följande.

Principerna för sammansättningen av stiftelsens styrelse bör också enligt min mening ändras så att styrelsen får en breddad parlamentarisk sammansättning. I styrelsen bör vidare ingå företrädare för närmast berörda myndigheter och för invandrarintressen. Vad gäller företrädare för de anställda i stiftelsens styrelse finner jag inte tillräckliga skäl att frångå de riktlinjer för personalrepresentation i statlig myndighets styrelse m.m. som nyligen har godkänts av riksdagen (prop. 1974:1 bil. 2, p. 7, InU 4, rskr 95). Däremot har jag ingen erinran mot att de anställda i stiftelsen liksom hittills bereds möjlighet att i andra former ta del i styrelsearbetet. Det ankommer på regeringen att besluta om styrelsens sammansättning.

6.11 Ansvarsfördelningen mellan myndigheterna

En förutsättning för att samhällets åtgärder till förmån för invandrare och språkliga minoriteter skall bli effektiva och ändamålsenliga är att de olika berörda myndigheternas ansvarsområden i detta avseende är klart avgränsade.

År 1968 fastslog statsmakterna principen att den fackmyndighet som har ansvar för viss verksamhet i förhållande till svenska medborgare även skall ha motsvarande ansvar i förhållande till utlänningar som är bosatta i Sverige. IU har uttalat att denna princip bör gälla även framdeles. Det finns emellertid behov av särskilda åtgärder för att stimulera fackorganen inom olika samhällsområden att vidta nödvändiga åtgärder för invandrare. Mot denna bakgrund bör samordnande och initiativtagande insatser göras på såväl central som lokal nivå. På central nivå bör SIV enligt utredningen även i fortsättningen ha denna samordnande och initiativtagande uppgift.

Utredningen har föreslagit att centrala direktiv utfärdas till statsmyndigheterna, vari dessa erinras om skyldigheten att i resp. verksamhet genomföra de särskilda åtgärder för invandrare som är nödvändiga. I direktiven bör även anges att varje myndighet bör upprätta ett program för sina särskilda åtgärder för invandrare. Utredningen har avvisat tanken på att ställa samman en katalog i vilken statsmakterna anger varje myndighets arbetsuppgifter när det gäller åtgärder för invandrare.

IU:s överväganden om ansvarsfördelningen mellan myndigheterna har vunnit anslutning bland remissinstanserna, som har framhållit att dessa överväganden inte innebär någon ändring av de riktlinjer som har tillämpats i praxis sedan lång tid och som fastslogs av statsmakterna år 1968. Statskontoret har sålunda betonat att det vore en olämplig lösning att sammanställa en katalog i vilken statsmakterna anger varje myndighets arbetsuppgifter när det gäller särskilda åtgärder för invandrare. Riksrevisionsverket (RRV) har framhållit vikten av att invandrarnas och minoriteternas behov vägs in som en integrerad del av myndigheternas ordinarie planerings- och budgetarbete.

Jag ansluter mig till utredningens överväganden om ansvarsfördelningen mellan myndigheterna för åtgärder för invandrare och språkliga minoriteter. Jag finner i detta sammanhang anledning att återropa statsmakternas uttalande år 1968 i denna fråga, i vilket framhölls att ansvaret för att olika konkreta åtgärder på skilda områden vidtas för att ge invandrare stöd och hjälp bör åligga resp. fackmyndighet. Åtgärder för invandrare borde således i princip vidtas av de myndigheter som svarar för motsvarande uppgifter i fråga om svenska medborgare. Det framhölls vidare att det emellertid kan råda delade meningar om hur gränserna inom olika områden skall dras mellan skilda myndigheters uppgifter i dessa avseenden inom ramen för den principiella ansvarsfördelningen. Sådana gränsdragningsfrågor ansågs i huvudsak vara av mera praktisk än principiell natur och de torde därför kunna lösas utan större meningsskiljaktigheter. Det framhölls slutligen att en sådan spridning av arbetsuppgifterna motiverar att garantier skapas för att en samordning sker av myndigheternas insatser. För denna samordning skulle SIV svara.

Även jag anser att det vore en olämplig lösning att sammanställa en katalog i vilken statsmakterna anger varje myndighets arbetsuppgift när det gäller särskilda åtgärder för invandrare. Jag har samma uppfattning som bl.a. statskontoret i detta avseende. Samtidigt är det väsentligt att myndigheterna på lämpligt sätt erinras om att de var och en inom resp. verksamhetsområde har samma ansvar för invandrare som för svenskar och att därutöver särskilda åtgärder i vissa fall är nödvändiga beträffande invandrare.

IU har uttalat att det ibland kan vara ändamålsenligt att de myndigheter som är berörda av en viss fråga bedriver samråd i mera institutionaliserade former, t.ex. i fråga om åtgärder för överföring och omhändertagande av flyktingar. SIV och Svenska Röda korset har föreslagit att ett samarbetsorgan i flyktingfrågor inrättas mellan berörda myndigheter. Inom arbetsmarknadsdepartementet övervägs f.n. formerna för uttagning, överföring och omhändertagande av flyktingar. Frågan om medverkan från myndigheter och vissa frivilliga organisationer, som bl.a. arbetar med flyktingfrågor, har aktualiserats i sammanhanget.

6.12 Statens invandrarverk m.m.

SIV:s nuvarande organisation framgår av tabblån på s. 91.

SIV, som inrättades den 1 juli 1969 (prop. 1968:142, SU 1968:196, rskr 1968:405), handlägger — förutom tillstånds-, kontroll- och medborgarskapsfrågor — frågor rörande invandrarnas anpassning. SIV:s styrelse består av verkschefen och sex lekmanneledamöter. Till verket är knuten en rådgivande expertgrupp med företrädare för intressen som är berörda av de frågor som SIV handlägger.

Verket består av fyra byråer, nämligen en tillståndsbyrå för handläggning av ärenden enligt utlänningslagstiftningen, en medborgarskapsbyrå för handläggning av ärenden enligt medborgarskapslagstiftningen, en byrå för anpassningsfrågor och en byrå för administrativa uppgifter. Sedan den 1 juli 1973 finns en registerenhet, som handhar frågor om automatisk databehandling av vissa rutiner för handläggning av tillstånds- och medborgarskapsärenden m.m.

Mot bakgrund av förslagen om åtgärder för invandrarnas sociala och kulturella situation har IU tagit upp frågan om i vilken utsträckning SIV:s ledning och organisation i övrigt samt arbetsuppgifter bör ändras för att svara mot de intentioner, som ligger bakom IU:s överväganden.

Jag tar först upp vissa synpunkter på SIV:s ledningsfunktioner.

IU har föreslagit att SIV även i fortsättningen bör ledas av en styrelse med sju ledamöter. Verkets generaldirektör bör liksom hittills vara styrelsens ordförande. Styrelsen bör som f.n. vara av lekmannakaraktär och ha parlamentarisk förankring. Vidare har utredningen föreslagit att den rådgivande expertgrupp som sedan SIV:s tillkomst varit knuten till SIV avskaffas. Utredningen föreslår även att ett nytt rådgivande organ — invandrarrådet — knyts till SIV. Rådet föreslås få 15 ledamöter som företrädar invandrar- och minoritetsorganisationer samt invandrar- och minoritetsintressen i övrigt. SIV skulle inhämta rådets synpunkter i frågor rörande invandrarnas sociala och kulturella situation, riktlinjer för SIV:s bidragsgivning samt förslag till årlig anslagsframställning.

Remissinstanserna har framfört ett flertal synpunkter på SIV:s ledningsfunktion. Förslaget att expertgruppen bör avskaffas tillstyrks av merparten av remissinstanserna, men avstyrks av rikspolisstyrelsen, försvarsstabens och AMS. RRV anser det vara en brist att arbetsmarknadens parter inte är företrädare i SIV:s ledningsfunktion. De borde enligt RRV antingen vara företrädare i styrelsen eller i det föreslagna invandrarrådet, som därigenom skulle få ett breddat underlag. En rad andra instanser — bl.a. socialstyrelsen, Svenska kommunförbundet, LO, TCO och Riksförbundet finska föreningar i Sverige — anser att det finns behov av ett rådgivande organ på invandrapolitikens område med bredare förankring i samhället än vad som skulle vara möjligt med det av utredningen föreslagna invandrarrådet. Riksförbundet finska föreningar i Sverige

framhåller sålunda att i och för sig bör ett organ som kan framföra invandrarnas intressen knytas till SIV, men därutöver bör ett övergripande permanent statligt rådgivande organ i invandrar- och minoritetspolitiska frågor inrättas. Rådet bör ha en bred samhällelig förankring.

För egen del anser jag att det inte finns anledning att ompröva statsmakternas beslut av år 1968 om storleken och sammansättningen av SIV:s styrelse i annan mån än att representanter för verkets anställda bör tillkomma i enlighet med de riktlinjer för personalrepresentation i statlig myndighets styrelse m.m. som har godkänts av riksdagen. I fråga om den till SIV knutna expertgruppen tillstyrker jag förslaget att gruppen ersätts med ett system genom vilket formerna för samarbete med experter inom ett visst område bedöms från fall till fall. SIV:s kompetensområde spänner över så många olika samhällssektorer att det inte är meningsfullt att i ett och samma organ samla företrädare för alla dessa olikartade verksamhetsområden.

Jag anser i likhet med en rad remissinstanser att det är angeläget att SIV bedriver sin verksamhet i nära kontakt med invandrarnas organisationer och med andra organ som företräder invandrar- och minoritetsintressen. Det bör komma till uttryck i SIV:s instruktion att verket bör vara kontaktorgan mellan samhället och invandrarorganisationerna. SIV bör emellertid enligt min mening ges möjligheter att själv avgöra i vilka former verkets samråd med invandrarorganisationer bör ske och hur verket skall utveckla kontaktverksamhet i förhållande till invandrarorganisationer.

Det är enligt min mening angeläget att det även på regeringsnivå utvecklas former för fortlöpande samråd med av invandrar- och minoritetspolitiska frågor berörda organ. I likhet med bl.a. Riksförbundet finska föreningar i Sverige anser jag att ett permanent rådgivande organ i invandrarfrågor med bred förankring bör inrättas. I det rådgivande organet, som bör kallas invandrarrådet, bör ingå företrädare för invandrare och språkliga minoriteters egna organisationer, för berörda statliga och kommunala instanser samt arbetsmarknadens parter. Jag avser att senare föreslå regeringen att ett invandrarråd av detta slag knyts till arbetsmarknadsdepartementet. Det bör ankomma på regeringen att närmare besluta om rådets sammansättning.

Jag övergår nu till att behandla frågan om SIV:s arbetsuppgifter och organisation.

I fråga om verkets uppgifter för invandrarnas anpassning anförde dåvarande departementschefen i prop. 1969: 53 (SU 1969: 86, rskr 1969: 218) att underlag saknades för att fullständigt bedöma omfattningen och inriktningen av insatserna på området innan IU hade redovisat resultatet av sitt arbete. Enligt departementschefen var det emellertid angeläget, att inom den föreslagna organisationen för anpassningsåtgärder, få till stånd en förbättrad samordning av de åtgärder som redan då ankom på

främst statliga och kommunala myndigheter och organ. Vidare förelåg ett stort behov av fortsatta initiativ av den art som ankom på den arbetsgrupp för invandrarfrågor, som sedan år 1966 fanns inom dåvarande inrikesdepartementet. Främst gällde det insatser för att tillgodose invandrarnas behov av information om förhållandena i Sverige samt åtgärder i syfte att komma till rätta med de initialproblem som invandrare möter på skilda områden i samhällslivet. Vidare borde det ankomma på verket att planera användningen av det särskilda anslag för anpassningsåtgärder som hade tagits upp på riksstaten för budgetåret 1967/68.

Anpassningsbyråns arbetsuppgifter och arbetssätt har lett till en intern indelning i sektioner. Inom dessa innebär arbetet främst initiativtagande, kontaktskapande, samordnande och informerande verksamhet av mycket varierad karaktär i förhållande till myndigheter, organisationer, företag, massmedia och enskilda. De skilda sektionernas ansvarsområden är följande.

Kommunsektionen initierar och medverkar till åtgärder för att tillgodose invandrarnas särskilda behov inom kommunernas ansvarsområden, bl.a. medinflytande, förbättrad information till invandrare och svenskar bl.a. genom inrättandet av en invandrarbyrå eller motsvarande samt förbättrad tolkförmedling. Vidare bistår sektionen invandrarfunktionerna med viss rådgivning m.m.

Arbetsmarknadssektionen verkar för att åtgärder vidtas så att invandrarna på ett naturligt sätt kommer in i svenskt arbetsliv och att de särskilda problem, som möter dem på arbetsplatserna, minskas. Insatserna inriktas främst på svenskundervisning, introduktion av nyanställda, arbetsplatstolkning, information, deltagande och medinflytande i fackföreningarnas arbete samt arbetarskydd.

Organisationssektionen svarar för SIV:s uppgift att vara kontaktorgan mellan samhället och invandrarnas organisationer och trossamfund samt svenska organisationer och institutioner, som sysslar med invandrarfrågor. Sektionen har därvid till huvuduppgift att fördela bidrag till organisationerna och att ge råd och hjälp i föreningstekniska frågor.

Utbildningssektionen följer löpande behovet av åtgärder samt initierar och samordnar åtgärder i fråga om invandrarbarns och vuxna invandrares utbildning, fritidsfrågor för barn och ungdom, litteraturförsörjning genom biblioteken, invandrarkunskap i utbildning för svenskar och nordiska utbildningsfrågor.

Myndighetssektionen stimulerar centrala myndigheter och organ till åtgärder för invandrarna, samråder med myndigheterna om konkreta åtgärder samt samordnar dessa i de fall flera myndigheter är berörda.

Publikationssektionen framställer material som informerar invandrarna om det svenska samhället, påverkar myndigheter och organisationer att informera invandrarna om rättigheter och skyldigheter, verkar för sam-

ordning av sådana insatser samt sprider kunskap bland svenskarna om varför invandrarna kommit hit och vilken betydelse de har för Sverige.

Konsulentsektionen kompletterar den informationsservie, som invandrarbyråer, myndigheter och organisationer ger invandrarna i individuella ärenden samt sprider erfarenheter av detta inom och utom verket. Vidare anlitas konsulenter av tillståndsbyrån för sociala utredningar i vissa tillståndsärenden.

Enligt personalstaten finns 16 tjänster för de uppgifter, som ankommer på anpassningsbyrån. Härutöver finns 15 extra- eller arvodes-tjänster, som avlönas från anslaget Anpassningsåtgärder för invandrare.

SIV:s informationsuppgifter handhas f.n. av två informationstjänstemän direkt under verksledningen. Med anlitande av medel från anpassningsanslaget har verket dessutom anställt ytterligare personer för uppgifterna. Sålunda finns sammanlagt åtta tjänstemän, som utgör den s. k. informationsenheten. Den svarar för SIV:s pressombudsmannafunktion, ger ut en facktidskrift, *Ny i Sverige*, producerar vissa trycksaker för extern information, svarar för verkets seminarieverksamhet och pressklippservice samt verkets interninformation. Informationen riktar sig till invandrare, den svenska allmänheten, massmedia och andra målgrupper. Någon klar gränsdragning mot anpassningsbyråns verksamhet finns inte.

IU föreslår vissa förändringar av verkets organisation och har därvid anfört följande. Ansvaret för att omvandla de övergripande målen till anvisningar och riktlinjer för verksamheten inom skilda samhällsområden bör till övervägande del vila på SIV. Samhällsutvecklingen medför att målen med tiden måste utvecklas. Detta ställer krav på en uppföljning och utvärdering av gjorda insatser inom olika områden för att statsmakterna skall ha ett uttömmande beslutsunderlag. SIV bör därför svara för långtidsplanering, utredningsverksamhet och metodutveckling vid sidan om den initiativtagande, pådrivande och samordnande verksamheten. För dessa arbetsuppgifter bör en utrednings- och samordningsenhet inrättas inom SIV.

Den hittillsvarande verksamheten inom anpassningsbyrån och den s.k. informationsenheten hos SIV har visat, att ett av de mest betydelsefulla medlen för att underlätta invandrarnas anpassning i vårt land är information. Planering, produktion och distribution av sådan information, som måste utformas med hänsyn till de olika målgrupperna som bör nås, kräver särskild kunskap. Detta arbete samt uppgiften att samordna andra myndigheters och organs informationsinsatser motiverar en särskild organisatorisk enhet, som bör ha det övergripande ansvaret för SIV:s informationsuppgifter.

Enheten för utrednings- och samordningsverksamhet bör svara för samordning av åtgärder till förmån för invandrare i Sverige. I uppgiften bör bl.a. ingå långtidsplanering, utredningsverksamhet, internationella

frågor, metodutveckling, frågor gällande avgränsning av berörda myndigheters och andra organs resp. ansvarsområden när det gäller åtgärder för invandrare, utarbetande av råd och anvisningar samt insatser av allmänt initiativtagande och pådrivande karaktär. Enheten bör vidare svara för SIV:s anslagsfördelande verksamhet, dvs. bidragsgivning till invandrar- och minoritetsorganisationer m.fl. En väsentlig del av den anslagsfördelande verksamheten bör innefatta uppföljning av effekterna av bidragen. En viktig uppgift i sammanhanget är kontaktverksamhet avseende invandrar- och minoritetsorganisationer.

Den föreslagna informationsenhetens huvudsakliga arbetsuppgifter bör vara informationsplanering i samråd med NSI och övriga berörda myndigheter samt informationsproduktion avseende såväl invandrare som allmänheten och dokumentation. Enheten bör därvid ge kontinuerlig och systematisk information till massmedia i såväl Sverige som utlandet, informationsteknisk service till andra myndigheter och organ som kommer i kontakt med invandrarfrågor samt internt inom SIV, producera och distribuera trycksaker och AV-material av olika slag, medverka i och samordna kurser, konferenser m.m. i invandrarfrågor samt svara för SIV:s biblioteks- och dokumentationsverksamhet samt allmän upplysningsverksamhet avseende enskilda förfrågningar.

IU:s förslag om organisatoriska förändringar av SIV:s verksamhet för invandrararnas kulturella och sociala situation är av översiktlig karaktär. IU har inte närmare gått in på frågan om personalresurser och anslagsbehov i anslutning här till.

IU har inte funnit skäl att föreslå någon ändring av 1968 års beslut att handläggningen av såväl frågor enligt utlännings- och medborgarskapslagstiftningen som samordningen av åtgärder för invandrararnas anpassning m.m. bör ankomma på SIV. Erfarenheterna visar att sammanföringen av dessa två slag av arbetsuppgifter är ändamålsenlig.

Jag delar IU:s uppfattning och anser att verkets arbetsuppgifter bör vara att fullgöra de uppgifter som enligt utlännings- och medborgarskapslagstiftningen eller annan författning ankommer på den centrala utlänningsmyndigheten samt att föra register och statistik över utlännningar i Sverige i den utsträckning som behövs för verksamheten. Vidare bör SIV svara för samordning av åtgärder för invandrare i Sverige samt efter samråd med berörda myndigheter vidta eller föreslå åtgärder, verka för att institutioner och organisationer utanför myndighetskretsen vidtar behövliga åtgärder och fördela de anslag som kan ställas till SIV:s förfogande för bidragsgivning. Dessutom bör SIV i samråd med NSI svara för samordning av samhällsinformation till och om invandrare, ta initiativ till informationsåtgärder, svara för allmän samhällsinformation till invandrare, som inte åligger annan myndighet och svara för information till allmänheten i invandringspolitiska frågor. Det bör vidare ankomma på SIV att svara för dokumentation i

frågor om invandrarnas sociala och kulturella situation samt att vara ett kontaktorgan mellan samhället och invandrar- och minoritetsorganisationer.

I likhet med IU och flertalet av de remissinstanser, som har yttrat sig i frågan, anser jag, att anpassnings- och informationsverksamheten bör organiseras på två skilda enheter, samordningsenheten och informationsenheten. Detta innebär att den nuvarande anpassningsbyrån i huvudsak ersätts av samordningsenheten och att en ny enhet inrättas för informationsuppgifterna. Samordningsenheten och informationsenheten bör därvid ha i huvudsak de uppgifter som enligt IU:s förslag skulle ankomma på enheten för utrednings- och samordningsverksamhet resp. enheten för informationsverksamhet.

I samband med beredningen av IU:s organisationsförslag har en arbetsgrupp inom arbetsmarknadsdepartementet — vari har ingått representanter för SIV och personalorganisationerna vid verket samt statskontoret — utarbetat förslag till detaljorganisation av de båda föreslagna enheterna. Enligt förslaget bör samordningsenheten under enhetsledningen kunna delas in i sex sektioner med i huvudsak samma ansvarsområden som f.n. Publikationssektionens uppgifter förs därvid över till den föreslagna informationsenheten.

Informationsenheten bör enligt förslaget delas in i två sektioner — produktionssektionen samt dokumentations- och servicesektionen — med i huvudsak följande arbetsuppgifter.

Produktionssektionen bör klarlägga och analysera invandrarnas informationsbehov samt bestämma målgrupper, ge råd till och påverka andra myndigheter beträffande informationen till invandrarna samt samordna insatserna. Sektionen bör vidare producera informationsmaterial för invandrare och svenskar, samt svara för marknadsföring och distribution av informationsmaterialet och utvärdera insatserna.

Som underlag för SIV:s verksamhet behövs dokumentation om invandrarnas och minoriteternas ekonomiska, kulturella och sociala situation m.m. Dokumentations- och servicesektionen bör svara för dokumentationen genom att samla, bearbeta samt externt och internt tillhandahålla information i invandrar- och minoritetsfrågor. Sektionen bör därvid bl.a. bevaka att vetenskapliga metodkrav beaktas vid verkets kartläggningar av invandrarnas situation och behov inom skilda samhällssektorer, vid utvärdering av försöksverksamhet, informationsinsatser m.m. Sektionen bör vidare svara för biblioteks-, pressklipps- och seminarieverksamheten.

Verkets pressombudsmannafunktion bör ha en fristående ställning och inte vara inordnad i någon sektion.

Arbetsgruppen framhåller att arbetsuppgifterna inom samordningsenheten och informationsenheten hänger intimt samman samt att inrättandet av två enheter inte innebär att alla informationsuppgifter bör

skiljas ut till den sistnämnda enheten. Detta medför behov av samarbete och krav på en flexibel organisation. Kravet på flexibilitet kan tillgodoses genom att frågor, som rör flera arbetsenheter inom verket, hänförs till projekt, som sköts av arbetsgrupper med representanter för berörda enheter. Huvudansvaret bör därvid alltid ligga på endera enheten. Avgörande för placeringen är uppgiftens karaktär m.m. Jag avslutar mig till dessa synpunkter.

Som jag tidigare har anmält bör anpassnings- och informationsverksamheten organiseras på två skilda enheter, samordningsenheten och informationsenheten. Förslag till internorganisation har lagts fram av arbetsmarknadsdepartementets arbetsgrupp. Jag finner emellertid inte anledning att här ta ställning till arbetsgruppens förslag i detta avseende, eftersom det ankommer på regeringen att besluta om enheternas detaljorganisation. Gruppens förslag kommer då att vara av stort värde.

Några remissinstanser har tagit upp frågan om en regional organisation för verksamhet för invandrare. Även arbetsgruppen har övervägt huruvida det kan vara lämpligt att överföra viss del av den kartläggande, initiativtagande och samordnande verksamhet, som åligger kommunsektionen, till någon form av regional organisation. Bl.a. har arbetsgruppen övervägt att föreslå en försöksverksamhet, som innebär, att hos SIV anställda tjänstemän placeras på länsnivå. Med hänsyn till att ställning ännu inte har tagits till länsberedningens förslag i betänkandet (SOU 1974:84) Stat och kommun i samverkan, som behandlar samhällsverksamheten på regional nivå m.m. samt det förhållandet att SIV alltjämt är inne i ett uppbyggnadsskede, ansåg arbetsgruppen emellertid att en sådan försöksverksamhet ännu inte borde startas.

Enligt min uppfattning bör ställning tas till frågan om en regional organisation först när erfarenheter har vunnits av den utvidgade verksamhet hos SIV som jag nu förordar.

I det föregående har jag lämnat en utförlig redogörelse för innehållet i RRV:s revisionsrapport avseende principerna och formerna för SIV:s verksamhet på anpassningsområdet.

RRV konstaterade vissa brister i fråga om planering, dokumentation och utvärdering av insatserna. IU betonar vikten av dokumentation och utvärdering antingen insatserna gjorts av SIV eller andra instanser.

Under granskningsarbetet har SIV förklarat sig i huvudsak dela RRV:s uppfattning. SIV har emellertid hänvisat till resursbrist och att anpassningsverksamheten har befunnit sig i ett uppbyggnadsskede, varvid fältarbetet har prioriterats framför basarbetet.

I likhet med RRV vill jag framhålla, att planerings-, uppföljnings- och dokumentationsarbetet inte bör ses som aktiviteter, som konkurrerar med fältarbetet utan som insatser, som bygger under och möjliggör styrning av detta. Det är av stor vikt att SIV avsätter ökade resurser här för, eftersom underlag eljest inte kommer att finnas för planering av och

beslut om den framtida inriktningen av samhällets insatser för att förbättra invandrarnas kulturella och sociala situation. Enligt min mening bör arbetet med planering och dokumentation samt utvärdering av gjorda insatser ske fortlöpande inom resp. arbetsenhet med användande av de tillgängliga resurserna.

En ökad satsning på basfunktionerna får dock inte innebära att fält- och kontaktverksamheterna eftersätts. Verket bör därför tillföras ytterligare personella resurser för anpassnings- och informationsarbetet. Jag återkommer till detta i det följande.

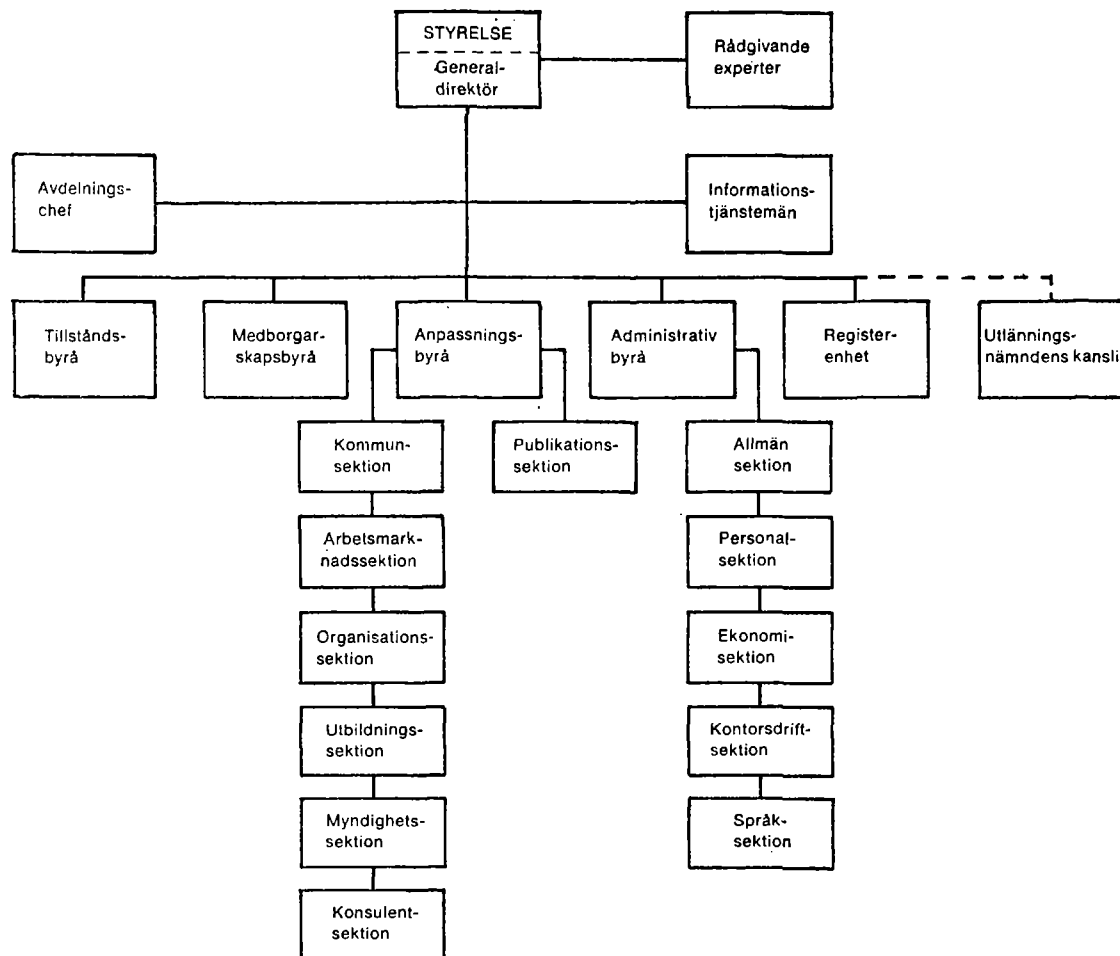
Eftersom SIV är och bör förbli ett centralt samordnande, bevakande och initiativtagande organ på det invandringspolitiska området, är det enligt RRV:s uppfattning nödvändigt att verket i högre grad än hittills ägnar sig åt långtidsplanering, innefattande en omsorgsfull mål/medel-, tid- och kostnadsplanering. För dessa uppgifter bör enligt min mening särskilda resurser tillföras verket.

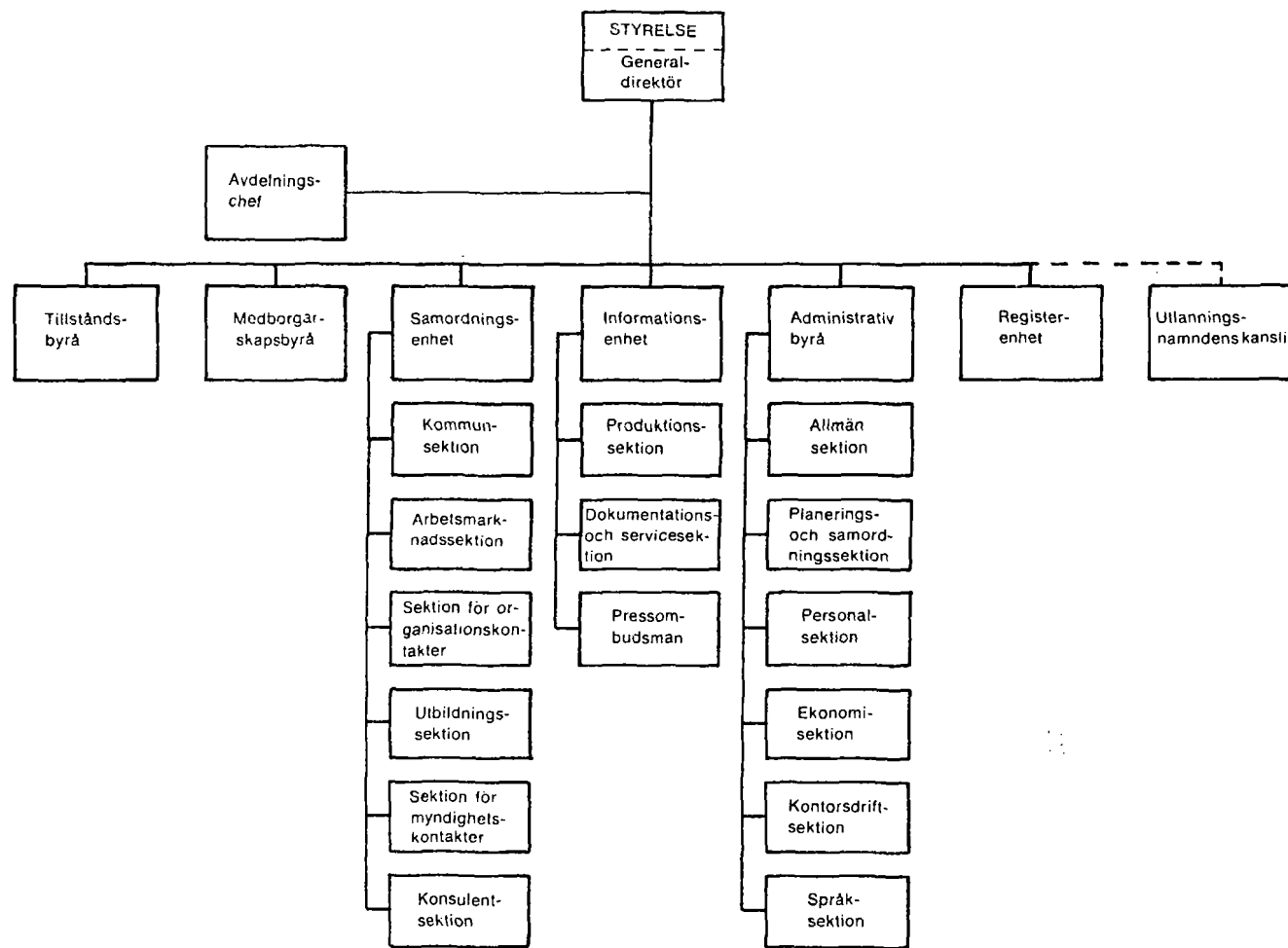
Arbetsgruppen har övervägt att föreslå att ett planeringssekretariat, knutet direkt till verksamheten, inrättas. Risk finns emellertid för att ett sådant sekretariat kan uppfattas som ett mellanled mellan byråerna och verksamheten, vilket försvårar kontakterna. Arbetsgruppen har därför föreslagit att den särskilda planeringsfunktionen bör läggas i anslutning till någon byrå eller enhet. Eftersom planeringsarbetet bör avse hela verkets verksamhet, har arbetsgruppen föreslagit att en ny sektion inrättas inom administrativa byrån för ändamålet. Jag delar uppfattningen att den administrativa byrån bör förstärkas för att möjliggöra en förbättrad planeringsverksamhet. Det ankommer emellertid på regeringen att besluta om annan placering av de särskilda resurserna för långtidsplanering om så skulle visa sig lämpligare.

I anslutning till långtidsplaneringen vill jag ta upp frågan om sambandet mellan samordningsenhetens och informationsenhetens arbete. Som jag tidigare har påpekat är det svårt att dra klara gränser mellan de båda enheternas uppgifter. Dessutom kommer enheterna att disponera gemensamma medel för informationsverksamheten, vilket ställer stora krav på planering och samordning av enheternas verksamhet. Vidare bör samordning och integrering med övriga arbetsenheter inom verket ske i så stor utsträckning som möjligt. Enligt min mening är det lämpligt att också sådana planerings- och samordningsfrågor handläggs inom ramen för långtidsplaneringen inom administrativa byrån. I verksamheten bör även ingå SIV:s budget- och petitaarbete.

Verkets föreslagna organisation framgår av tabblån på s. 92.

Jag beräknar samordningsenhetens personalbehov till 29 tjänster, varav en enhetschef. För informationsenheten beräknar jag personalbehovet till, förutom en tjänst som enhetschef, 20 tjänster. För planerings- och samordningsuppgifter m.m. bör tre tjänster tillföras administrativa byrån.

För SIV:s anpassnings- och informationsverksamhet finns f.n. sammanlagt 18 tjänster enligt organisationsplanen, vartill kommer 21 extra- eller arvodestjänster, som avlönas från anslaget Anpassningsåtgärder för invandrare. Min beräkning av personalbehovet innebär således att SIV bör tillföras 35 tjänster för anpassnings-, informations- och planeringsuppgifter, varav 14 tjänster utgör en reell förstärkning av resurserna.

I de delar som anställnings- och arbetsvillkor beträffande tjänster som direkt berörs av omorganisationen är förhandlingsfrågor avser jag att ge statens avtalsverk förhandlingsuppdrag.

På grundval av SIV:s anslagsframställning förordar jag vidare vissa förstärkningar av verkets övriga enheter. För tillståndsbyrån beräknar jag medel för tillfällig förstärkning — motsvarande tre tjänster — av den handläggande personalen för avarbetning av balanser. Det ökande antalet ansökningar om svenskt medborgarskap motiverar en förstärkning av personalen för handläggning av medborgarskapsärenden. Jag beräknar medel för en byrådirektör och en tillfällig förstärkning motsvarande ett biträde. Vidare beräknar jag medel för tillfällig förstärkning av dels verkets arkivpersonal i samband med omlokaliseringen till Norrköping dels ock verkets expeditionsvaktpersonal.

Registerenheten — som inrättades den 1 juli 1973 — har enligt personalplanen 55 tjänster, varav 53 biträden. Enligt verket visar erfarenheterna att ytterligare biträdestjänster behövs för den löpande verksamheten, främst beroende på vissa tekniska svårigheter och att vissa rutiner tar längre tid än som beräknades i systemförslaget Informationssystem för utlänningsärenden. Härutöver behövs medel för tillfällig manuell registrering av medborgarskapsärenden i avvaktan på verkets flyttning till Norrköping.

Jag är inte beredd att före verkets flyttning ta ställning till registerenhetens framtida personalbehov. Jag bedömer emellertid det nödvändigt att enheten tillförs vissa ytterligare resurser. Jag beräknar därför medel för tillfällig förstärkning av biträdespersonalen, motsvarande åtta tjänster, varav sex kvalificerade.

Verket har begärt att ett stort antal tjänster dubblas inför omlokaliseringen. Eftersom statens personalnämnd — i yttrande över denna del av SIV:s anslagsframställning — endast har ansett sig kunna göra en preliminär bedömning av behovet av dubbleringar bör frågan prövas i ett senare sammanhang.

Anslagsfrågor

Medelsbehovet under anslaget *Statens invandrarverk* för budgetåret 1975/76 beräknar jag i 1974 års pris- och löneläge inkl. förhöjt löne-kostnadspålägg till 24 650 000 kr. vilket, jämfört med det i prop. 1975:1 (bil. 13) upptagna beloppet 16 455 000 kr., innebär en ökning med 8 195 000 kr. Kostnaderna fördelar sig enligt följande.

1. Lönekostnader	16 195 000
2. Sjukvård	88 000
3. Reseersättningar	917 000
<i>därav utrikes resor</i>	(18 000)
4. Lokalkostnader	2 102 000
5. Expenser	1 993 000
<i>därav representation</i>	(5 000)
6. Automatisk databehandling	2 425 000
7. Översättningskostnader	600 000
8. Utbildnings- och instruktions- verksamhet	65 000
9. Rationaliserings- och utvecklingsarbete	265 000
	24 650 000

Under anslaget beräknar jag 2 265 000 kr. för löne- och prisomräkning, varav 376 340 kr. för förhöjt lönekostnadspålägg avseende befintlig personal. Vidare beräknar jag sammanlagt 2 050 000 kr. för kostnader i samband med verkets utlokalisering.

Under anslaget Anpassningsåtgärder för invandrare har för innevarande budgetår anvisats 4 195 000 kr. I prop. 1975: 1 (bil. 13) har anslaget tagits upp med oförändrat belopp. Jag förordar att anslaget för nästa budgetår förs upp med 5 700 000 kr. och att anslaget i fortsättningen benämns *Åtgärder för invandrare*. Anslaget bör — som har framgått av det föregående — användas för verksamhetsbidrag till invandrarorganisationer (1,6 milj. kr.), projektbidrag till organisationer, trossamfund och kommuner m.fl. (1,8 milj. kr.) samt bidrag till stiftelsen Invandrartidningen för att täcka underskott i tidningsverksamheten (1,5 milj. kr.). Från anslaget bör vidare bestridas bl.a. kostnaderna för verkets informationsverksamhet (0,8 milj. kr.).

De medel som ställs till förfogande för åtgärder för invandrare genom uppräknningen av anslaget från 4 195 000 kr. till 5 700 000 kr. innebär i realiteten en avsevärt större kapacitetsökning än vad de nominella beloppen visar. Detta beror på att nuvarande anslag belastas med löne- och följdskostnader till ett sammanlagt belopp av ca 1 530 000 kr. Fr.o.m. budgetåret 1975/76 kommer dessa kostnader att bestridas från anslaget Statens invandrarverk, varvid motsvarande belopp frigörs för anpassnings- och informationsåtgärder.

6.13 Forskningsfrågor

IU har i sitt betänkande även tagit upp frågan om statistik och forskning vad gäller internationell migration, invandrare och etniska minoriteter. Utredningen påtalar vissa brister i den nuvarande statisti-

ken, bl.a. vad gäller uppgifter om invandrare på den svenska arbetsmarknaden. Vidare betonar utredningen vikten av att det internationella samarbetet på migrationsforskningens område utvecklas. Utredningen föreslår att en basorganisation för migrationsforskning inrättas i Sverige och att medel anslås för att stimulera forskning med anknytning till invandringen.

Remissinstanserna har understrukt vikten av utökade insatser vad gäller forskning och statistik med anknytning till invandringen och etniska minoriteter. Även förslaget om ett organ som skulle verka för samordning av forskningsinsatserna tillstyrks av remissinstanserna som redovisar olika synpunkter i frågan om huvudmannaskapet för ett sådant samordnings- och samrådsorgan i forskningsfrågor.

Jag delar utredningens uppfattning att det statistiska underlaget för att bedöma frågor med anknytning till invandringen samt till invandrarnas och minoriteternas sociala och kulturella situation kan förbättras. Av såväl statistiska centralbyråns (SCB) som riksskatteverkets remissyttranden framgår att arbete pågår inom berörda myndigheter i syfte att undvika de felaktigheter i registreringen av utländska medborgare som har påtalats av IU.

I anslutning till IU:s och vissa remissinstansers uttalande om behovet av förbättrade statistiska uppgifter om invandrarna på den svenska arbetsmarknaden vill jag anmäla att regeringen efter min föredragning nyligen uppdragit åt SCB, AMS och SIV att utarbeta ett förslag till periodisk statistik över sysselsättningsläget för utländska arbetstagare i Sverige. Resultatet av arbetet skall redovisas före innevarande budgetårs utgång.

I likhet med IU och remissinstanserna anser jag att det är viktigt att utveckla det internationella samarbetet vad gäller forskning om internationell migration. Sverige deltar aktivt i arbetet inom de internationella organisationerna i syfte att vidga kunskapsunderlaget om omfattningen och verkningarna av migrationen i Europa. Bilateralt samarbete på migrationsforskningsområdet förekommer även med framför allt Finland och Jugoslavien.

I årets budgetproposition (prop. 1975: 1 bil. 13, s. 41—48) har regeringen anmält vissa frågor om den fortsatta forskningen inom ramen för arbetsmarknadspolitiken på grundval av betänkandet (SOU 1974:29) Att utvärdera arbetsmarknadspolitik, som sammanställts av den dåvarande chefen för inrikesdepartementet tillsätta expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor (EFA). EFA har i betänkandet bl.a. redovisat en studie om invandringens ekonomiska effekter för Sverige. Beträffande ytterligare forskning inom ramen för invandringspolitiken anmäls att IU har tagit upp vissa forskningsfrågor i sitt betänkande och att frågan om fortsatta insatser på området bereds i samband med utredningens förslag i övrigt.

För egen del ansluter jag mig till IU:s och remissinstansernas uppfattning att forskningen med anknytning till invandringen behöver förstärkas. Forskningsinsatserna på detta område har hittills varit ganska ringa och splittrade med hänsyn till de omfattande resurser som samhället varje år anslår för åtgärder på invandringspolitikens område. Forskningen på området bör enligt min mening ha som ett väsentligt syfte att ge vägledning för det fortsatta reformarbetet inom invandringspolitiken. Det är därför av stor vikt att en nära kontakt upprätthålls mellan forskningen och de administrativa instanserna så att forskningsresultat kan omsättas i praktiska reformer. Samtidigt är det en viktig uppgift för forskningen att ge underlag för utvärdering och omprövning av redan pågående verksamhet.

Den organisatoriska ramen för den fortsatta invandringsforskningen bör tillgodose behovet av en sådan samordning och återföring av forskningsresultaten. Jag avser mot denna bakgrund inom kort föreslå regeringen att en expertgrupp för invandringsforskning knyts till arbetsmarknadsdepartementet. I gruppen bör ingå företrädare för forskningen på området och för närmast berörda myndigheter. Gruppen bör arbeta i nära samråd med arbetsmarknadens parter och med invandrarorganisationerna. Det tillkommer regeringen att besluta i denna fråga.

I likhet med vad bl.a. UKÄ och statens råd för samhällsforskning har framhållit i sina remissyttranden anser jag det vara angeläget att forskningen på detta område bedrivs och utvecklas inom ramen för universitetens och forskningsrådets verksamhet i stort. Därigenom förbättras förutsättningarna för forskning av tvärvetenskaplig karaktär. Anslag för utökade insatser på forskningsområdet bör bl. a. kunna utgå inom ramen för de medel som arbetsmarknadsdepartementet förfogar över för forskningsverksamhet.

7 Auktorisation av tolkar och översättare m. m.

Som inledningsvis har nämnts har inom arbetsmarknadsdepartementet utarbetats promemorian (Ds A 1974: 9) Auktorisation av tolkar och översättare. Förslaget innebär att tolkar och översättare som anlitas av myndigheter och av allmänheten bör ges möjlighet att få sin kompetens prövad. Denna kompetensprövning bör enligt förslaget handhas av en särskild statlig nämnd som även bör utöva tillsyn över godkända tolkars och auktoriserade översättares verksamhet.

Promemorian behandlar också frågan om hur tolkförmedling bör bedrivas i framtiden.

Promemorians innehåll framgår av bilaga 1.

8 Remissyttrandena

Det övervägande antalet remissinstanser ansluter sig till det föreslagna systemet för godkännande av tolkar och auktorisation av translatorer. Således framhåller *UKÄ* att goda skäl talar för att ett auktorisationssystem införs för tolkar och översättare. Det finns uppenbarligen mycket stora behov för dem, som använder tolk eller översättare, att få veta vem de anförtror sina angelägenheter åt och att denne är kompetent att lösa sina uppgifter. *FAT* uttrycker sin tillfredsställelse över förslaget om inrättande av ett auktorisationssystem med en statlig myndighet som huvudman samt framhåller att det är utomordentligt viktigt att man beaktar skillnaden mellan de två yrkeskategorierna tolk och translator. Det är två skilda yrken som arbetar på helt olika sätt och under helt olika förhållanden och som endast i vissa avseenden låter sig innefattas i samma begrepp.

Ett par instanser, bl.a. *Stockholms universitet*, anser att det måste tillkomma en högre allmän auktorisationsnivå, som svarar mot den högre tolkutbildningen. Härvid kunde begreppet auktoriserad tolk garantera motsvarande nivå som auktoriserad translator. *SACO/SR* och *Riksförbundet finska föreningar* anför liknande synpunkter.

TCO anser att arbetsplatstolkar bör betraktas som fackliga förtroendemän och sålunda utses av vederbörande fackliga organisation. I fråga om andra tolkar än arbetsplatstolkar anser *TCO* att godkännande bör införas och att det därvid bör eftersträvas att godkända tolkar tas i anspråk i första hand, men att de fackliga förtroendemännen bör kunna biträda sina arbetskamrater med tolkning även utanför arbetsplatsen när dessa så önskar och arbetet inte hindras därav. *LO* framför liknande synpunkter och anför bl.a. att arbetsplatstolkarna inte bör omfattas av det föreslagna auktorisationssystemet. För arbetsplatstolkar liksom för två- eller flerspråkiga kontaktombud eller skyddsombud med status som fackliga förtroendemän enligt lagen (1974:358) om facklig förtroendemanns ställning på arbetsplatsen föreligger inget behov att i form av auktorisation särskilt dokumentera sin ställning som godkända tolkar. Beträffande tolkning i andra sammanhang bör i första hand av nämnden godkända tolkar anlitas. Vid behov bör emellertid sådana fackliga förtroendemän kunna anlitas även utanför arbetsplatsen.

NO ifrågasätter om ett auktorisationssystem erbjuder den lämpligaste lösningen. Någon mera ingående analys av olika alternativ till auktorisation synes inte ha föregått det i promemorian framförda förslaget. Det borde ligga nära till hands att knyta kompetensprövning av olika slag av tolkar och översättare till utbildningsinstitutionerna, som bör ha de bästa förutsättningarna för att bedöma kompetensen. Alternativ till auktorisation av tolkar bör därför övervägas ytterligare. Vad gäller

översättare avstyrker NO förslaget om auktorisation och framhåller bl.a. att dessa huvudsakligen anlitas för översättning av skriftligt material och att rättssäkerhetssynpunkter därför knappast gör sig gällande. En auktorisation av translator synes inte heller fylla något utpräglat behov hos en utsatt avnämargrupp. Att handelskamrarna i stort sett upphört med auktorisation av translatorer tyder också på att behovet inom näringslivet av särskilt kompetensbevis är tämligen ringa.

Beträffande kunskapskravet och övriga villkor för godkännande av tolk resp. auktorisation av translator har flertalet remissinstanser i huvudsak anslutit sig till de i promemorian framförda förslagen eller lämnat dem utan erinran. Några instanser har emellertid anfört avvikande eller kompletterande synpunkter bl.a. i fråga om utbildnings- och praktikkraven.

LO förutsätter att nya former för provningsförfarandet fastställs med beaktande av utbildningsmöjligheterna och samhällets och näringslivets allmänna behov. Tolkutbildningen bör bygga på den kunskap och erfarenhet som redan aktivt tvåspråkiga personer förvärvat inom arbetslivet. LO anser därför att ett krav för godkännande av tolkar bör vara minst fyra års arbetslivserfarenhet. Avkall på detta krav bör göras endast i undantagsfall, efter särskild prövning i nämnden. LO anser vidare att utbildningen av arbetsplatstolkar i likhet med all utbildning av fackliga förtroendemän bör ske genom de fackliga organisationerna. TCO anför synpunkter som nära ansluter till LO's krav om arbetslivserfarenhet och utbildning av arbetsplatstolkar.

Skånes Handelskammare ifrågasätter om inte en högre kunskapsnivå för godkända tolkar bör övervägas.

Ett par instanser anser att övergångsbestämmelsen om att auktorisation av handelskammare skall gälla sju år från dagen för handelskammarens auktorisation bör ändras. *Stockholms Handelskammare* anför sålunda att den föreslagna bestämmelsen i en del fall kan leda till orimliga konsekvenser och anser att tidsfristen i stället bör relateras till förordningens ikraftträdande i likhet med vad som gäller för godkännande och auktorisation av revisorer. Till övergångsbestämmelserna bör fogas en föreskrift om hur sådana klagomål mot auktoriserade translatorer skall behandlas, vilka avser handlingar begångna före förordningens ikraftträdande. *Skånes Handelskammare* föreslår att redan meddelade auktorisationer förblir gällande under i princip fem år från förordningens ikraftträdande.

Kommerskollegium konstaterar att det utkast till förordning som finns i promemorian nära ansluter till gällande kungörelse om auktorisation och godkännande av revisorer. Det kan i och för sig ifrågasättas i vilken utsträckning de regler som gäller på revisorsområdet kan tillämpas även på tolk- och translatorsområdet. Ett exempel härpå utgör kravet att translatorer skall ha väl vitsordad verksamhet som translator

under minst fem år. Det torde av praktiska skäl vara betydligt svårare för en translator än för en revisor att kunna styrka kvaliteten på och omfattningen av sin verksamhet eftersom verksamheterna bedrivs i helt olika former. Erfarenheterna från tillämpningen av revisorskungörelsen bör tillgodogöras vid utformningen av förordningen om godkännande av tolkar och auktorisation av translators. Den författningsmässiga regleringen bör således bli föremål för ytterligare översyn innan verksamheten påbörjas.

Samtliga instanser som har yttrat sig härom anser att tystnadsplikt för godkända tolkar och auktoriserade translators bör införas. *Svenska kommunförbundet* och *Landstingsförbundet* anser att det bör övervägas om inte tystnadsplikten kan omfatta alla tolkar som förmedlas av offentligt organ, eftersom de godkända tolkarna under avsevärd tid kommer att utgöra endast en liten del av samtliga tolkar som anlitas i offentlig verksamhet. Även *RA* anser att tystnadsplikten bör utvidgas i viss utsträckning. *FAT* förordar — som komplettering till en allmän tystnadsplikt — att en muntlig eller skriftlig, edligt förpliktande försäkran införs i fråga om translatorerna. Detta skulle innebära att Sverige i likhet med många andra länder hade tillgång till officiellt auktoriserade, edsvurna translators. Flera av Sverige ratificerade internationella konventioner föreskriver att översättningar skall bestyrkas av "edsvurna översättare" med officiell auktorisation.

Ingen instans har avstyrkt förslaget om att yrkesbeteckningarna godkänd tolk och auktoriserad translator bör åtnjuta skydd i lag. *FAT* betonar att det är mycket viktigt att införa skydd för yrkesbeteckningarna. Sedan Stockholms Handelskammare upphörde med sin auktorisationsverksamhet har kunnat konstateras en tendens till ökat missbruk av yrkesbeteckningen auktoriserad translator. Utan straffrättsligt skydd skulle risken för missbruk sannolikt öka ytterligare, varigenom bl.a. rättssäkerheten skulle äventyras. *Svea hovrätt* ställer sig tveksam till lämpligheten av ett straffsanktionerat skydd och anser att frågan bör övervägas ytterligare.

Förslaget om inrättande av en särskild statlig nämnd som bl.a. skall svara för verksamheten med prövning av tolkars och översättares kompetens, tillstyrks eller lämnas utan erinran av nästan samtliga instanser. Flertalet instanser som har yttrat sig om nämnden begränsar sina synpunkter till frågan om dess sammansättning. Sålunda önskar *SÖ* bli företräd i nämnden eftersom *SÖ* skall ha ansvaret för utbildningen av tolkar. Även *SIV* anser det angeläget att *SÖ* får en representant i nämnden. Med tanke på att nämnden förutsätts samarbeta med invandrarbyråerna anser *RIB* det naturligt att förbundet skall vara representerat. *SACO/SR*, *kommerskollegium*, *Skånes Handelskammare* m.fl. framhåller vikten av att näringslivet blir representerat. *SACO/SR* och *FAT* förordar att en representant för tolkarna och en

för translatorerna ingår i nämnden. *LO* anser att de fackliga organisationerna skall vara företrädare i detta sammanhang. *TCO* anser att arbetsmarknadens parter bör vara representerade i nämnden.

Kommerskollegium anser det lämpligt att ett offentligt organ ansvarar för verksamheten med tolkar och översättare men ifrågasätter om det finns skäl att denna verksamhet handhas av en särskild nämnd med egna kansliresurser. Något egentligt motiv för en sådan lösning anges inte i promemorian. Enligt kommerskollegium bör det finnas starka skäl för att man skall avstå från de administrativa fördelar som ligger i att förlägga verksamheten till en redan bestående myndighet. Några sådana skäl har kollegiet inte kunnat finna. *RA* anser att det ur organisatorisk synpunkt vore lämpligt att knyta den föreslagna nämnden till ett centralt ämbetsverk, varvid kommerskollegium, SIV, AMS eller UKÄ närmast bör komma i åtanke. *Statskontoret* föreslår att möjligheten att låta verksamheten ankomma på någon befintlig central myndighet, i första hand SIV, ytterligare undersöks. En rådgivande nämnd skulle därvid kunna knytas till myndigheten. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att nämnden inte från början bör organiseras med ett eget kansli utan föreslår att kansliet t.v. knyts till SIV.

AMS och *kommerskollegium* behandlar frågan om avgifter för dem som ansöker om godkännande resp. auktorisation. *AMS* framhåller därvid att förberedelserna inför de prov som nämnden anordnar torde medföra en inte obetydlig kostnad och uppoffring för deltagarna. Någon avgift bör därför inte tas ut. *Kommerskollegium* däremot anser att det bör undersökas om det finns hinder för att genom avgifter helt täcka kostnaderna.

Samtliga instanser som har uttalat sig i frågan tillstyrker förslaget om att nämnden skall föra register över godkända tolkar och auktoriserade translatorer. Detsamma gäller — med ett undantag — förslaget att förteckningar över de registrerade skall distribueras till berörda myndigheter m.m. *Stockholms kommun* motsätter sig en sådan distribution och anför att om en sådan skall förekomma bör den ske endast till organ som handhar tolkförmedling.

Även övervägandena om nämndens rådgivnings- och tillsynsverksamhet har vunnit stor anslutning hos remissinstanserna. *Stockholms Handelskammare* framhåller att det blir en synnerligen viktig uppgift för nämnden att informera myndigheter, institutioner, organisationer och även enskilda om godkända tolkar och auktoriserade translatorer. *Kommunförbundet* anser dock att nämndens rådgivande verksamhet bör renodlas till att omfatta frågor som sammanhänger med prövning, godkännande, auktorisation och registrering. Rådgivning i tolkservicefrågor till kommunerna bedrivs f.n. av såväl kommunförbundet som SIV.

De i promemorian gjorda övervägandena i fråga om tolkför-

medling har uttryckligen tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. *AMS* anför sålunda att frågan om förmedling av tolkar och översättare synes kunna lösas på ett tillfredsställande sätt genom det samarbete som avses komma till stånd mellan den föreslagna nämnden och statliga och kommunala organ på olika nivåer. *LO* anser att tolkförmedlingen av praktiska skäl i görligaste mån bör få anknytning till invandrarbyråerna. Bl.a. *TCO* anför liknande synpunkter. *Kommunförbundet* framhåller att man från förbundets sida under lång tid har förordat en samordning av de befintliga tolkresurserna på en och samma ort. De lokala förhållandena får vara avgörande för frågan om vilken myndighet som är lämpligast som huvudman för verksamheten. *Landstingsförbundet* anför liknande synpunkter.

Några instanser, bl.a. *FAT*, anser att det bör utfärdas anvisningar till domstolar och andra myndigheter att i första hand anlita godkända tolkar eller auktoriserade translatorer. *DON* och *Svea hovrätt* anför liknande synpunkter i fråga om rättstolkar. *Socialstyrelsen* anser att myndighets skyldighet att anlita godkänd tolk bör kunna fastslås i 9 § förvaltningslagen. *Tolkföreningen i Stockholms län* anför liknande synpunkter. *RPS* understryker att godkännande och auktorisation endast bör vara en yrkeskompetensförklaring och att sådan tolk eller översättare följaktligen inte ovillkorligen skall behöva anlitas av myndigheter. *SAF* fäster särskilt avseende vid att den föreslagna auktorisationen inte är obligatorisk och sålunda inte utgör en förutsättning för att fullgöra tolknings- och översättningsuppdrag. Auktorisationen kunde i annat fall utgöra en omotiverad inskränkning i näringsfriheten.

DON och *Svea hovrätt* erinrar om bestämmelsen i 5 kap. 6 § rättegångsbalken att rätten hos länsstyrelsen äger påkalla "biträde för tolks erhållande" och anser att detta stadgande bör upphävas om de i promemorian framförda förslagen genomförs. Det torde inte föreligga något behov av att särskilda tolkförteckningar förs även hos länsstyrelserna.

9 Föredraganden

Frågorna om auktorisation av tolkar och översättare samt om tolkförmedlingsverksamheten behandlades av 1974 års riksdag (prop. 1974: 1 bil. 13, InU 1974: 6, rskr 1974: 96). Riksdagen föreslog därvid att Kungl. Maj:t skulle ytterligare pröva auktorisationsfrågan och i samband därmed på nytt överväga frågan om registrering och förmedling av tolkar. Med anledning härav har dessa frågor varit föremål för ytterligare utredning inom arbetsmarknadsdepartementet. Resultatet av utredningen har redovisats i promemorian (Ds A 1974: 9) Auktorisation av tolkar och översättare (bil. 1). Efter remissbehandlingen av promemorian har ärendet beretts i samråd med chefen för handelsdepartementet.

Auktorisation av översättare (translatorer) sker f.n. i mycket begränsad omfattning genom vissa handelskamrar. Stockholms handelskammare, som tidigare samordnade auktorisationsverksamheten, upphörde att auktorisera translatorer år 1971 och därefter har endast ett fåtal translatorer auktoriserats vid övriga handelskammare. Auktorisationen har till syfte att i första hand tillgodose näringslivets behov av kvalificerade översättare. Beslut om sådan auktorisation grundas i allmänhet på ett sakkunnigutlåtande om den sökandes kompetens sedan denne har genomgått ett skriftligt prov. Den som uppfyller kraven för auktorisation skall innan auktorisation meddelas avge en försäkran att iaktta tystnadsplikt och vissa etiska regler, varefter handelskammaren utfärdar ett certifikat som förnyas årligen. Handelskammaren har rätt att återkalla auktorisation om skäl härtill föreligger, t.ex. i fall då vederbörande har brustit i fråga om tystnadsplikten.

Någon auktorisation av tolkar förekommer inte i Sverige. För några år sedan inledde emellertid SIV, som försöksverksamhet, examination av tolkar som är verksamma inom rätts- och polisväsendet. För att få examinationsbevis har fordrats mycket goda kunskaper i svenska och det främmande språket, i synnerhet i den särskilda terminologi som förekommer vid tolkning inför polis och domstol. Vidare har bl.a. tolkens allmänna kunskaper om polis- och domstolsväsendet bedömts.

Auktoriserade translatorer finns upptagna på förteckningar hos resp. handelskammare. Även Föreningen auktoriserade translatorer (FAT) för sådana förteckningar. Föreningen har numera övertagit handelskamrarnas uppgift att distribuera förteckningarna och på andra sätt sprida kännedom om auktoriserade translatorer.

Förteckningar över tolkar finns hos ett stort antal myndigheter och organ. Enbart invandrarbyråernas tolkregister omfattar f.n. drygt 1000 tolkar som täcker olika språk. Invandrarbyråerna svarar också i stor utsträckning för tolkförmedlingsverksamheten på orten.

Statlig auktorisation eller liknande kompetensförklaring förekommer inom flera olika yrkesområden, där man har ansett det särskilt angeläget att skapa garantier för att verksamheten bedrivs på ett riktigt sätt. Statsmakterna har dock i princip intagit en restriktiv inställning till krav på sådan offentlig auktorisation som kan utgöra en konkurrensbegränsning och innebära ingrepp i näringsfriheten. Nya statliga auktorisationsformer har sålunda införts endast då starka allmänna intressen har talat härför. I vissa fall har auktorisationen motiverats av säkerhetsskäl, i andra fall har skälen varit t. ex. polisiära.

Krav på statlig auktorisation av tolkar och översättare har på senare tid förts fram från flera håll. I nyssnämnda promemoria anförts också att det nu kan konstateras att starka skäl talar för att ett system för statlig auktorisation av tolkar och översättare införs. I promemorian

föreslås att det inrättas en statlig nämnd som bl.a. skall ha till uppgift att anordna prov för tolkar och översättare.

Kunskapsprövningen av tolkar föreslås ligga på en sådan nivå att en tolk som klarar provet därmed kan anses inneha vissa grundläggande kunskaper, som garanterar en god minimistandard. Vidare föreslås att den som klarat kunskapsprovet och uppfyller vissa övriga allmänna villkor skall få yrkesbeteckningen godkänd tolk. Enligt förslaget bör godkända tolkar ges möjlighet till specialisering inom olika områden, t.ex. rättstolkning. Bl.a. med hänsyn härtill föreslås i promemorian att examinationen av rättstolkar bör bibehållas med i princip samma kunskapskrav och former som hittills, men att verksamheten övertas av den statliga nämnden.

Kunskapsproven för översättare (translatorer) bör enligt förslaget ligga på samma kvalificerade nivå som handelskamrarnas prövning. Vidare bör yrkesbeteckningen auktoriserad translator gälla även för de översättare som auktoriseras av den statliga nämnden.

I likhet med flertalet remissinstanser ansluter jag mig till huvuddragen av de i promemorian framförda förslagen om ett auktorisationsförfarande för tolkar och översättare. Jag anser att man i detta sammanhang bör beakta skillnaderna mellan tolkar och översättare. Hur de olika kategorierna skall betecknas bör dock enligt min mening inte slås fast i lag utan lämnas åt regeringen att avgöra. Jag delar också uppfattningen att yrkesbeteckningarna bör åtnjuta straffrättsligt skydd.

Ett auktorisationsförfarande för översättare har funnits sedan länge och bör bibehållas enligt i stort sett samma riktlinjer som för närvarande. Frågan om huvudmannaskapet för verksamheten har — särskilt under senare år — varit föremål för diskussion. Enligt min mening är det naturligt att staten i detta sammanhang samordnar och övertar ansvaret för verksamheten med auktorisation av översättare liksom staten bör ha ansvaret för motsvarande verksamhet avseende tolkar. Ingen av de handelskamrar som har yttrat sig över promemorian har haft något att erinra mot en sådan ordning.

Som framhållits i promemorian bör godkända tolkar som har specialkunskaper inom ett område, t.ex. rättstolkar, ges möjlighet att få sin specialistkompetens prövad i särskild ordning. Den hittillsvarande examinationen av rättstolkar har gett goda resultat och flera remissinstanser, bl.a. DON, har uttalat önskemål om att den särskilda prövningen av rättstolkar bibehålls med hänsyn till rättssäkerhetssynpunkter. Jag ansluter mig därför till förslaget även i denna del. När det gäller specialisering inom övriga områden, t.ex. sjukvårdstolkning, bör det ankomma på den för auktorisationsverksamheten ansvariga myndigheten att utarbeta och anordna motsvarande särskilda prov.

I promemorian föreslås även att godkända tolkar och auktoriserade översättare skall vara underkastade tystnadsplikt. Många instanser, bl.a.

kommerskollegium och FAT, understryker också vikten av att en sådan tystnadsplikt införs. Denna fråga kommer senare att anmälas av chefen för justitiedepartementet.

I promemorian anges — utöver kravet att ha avlagt föreskrivna kunskapsprov — vissa allmänna villkor för godkännande av tolk resp. auktorisation av translator. Jag ansluter mig i huvudsak till de i promemorian framförda förslagen. Regeringen bör inhämta riksdagens bemyndigande enligt 8 kap. 7 § regeringsformen att besluta om de föreskrifter som bör gälla för verksamheten. Bemyndigandet bör också gälla rätten att bestämma om ansökningsavgift. Regeringen bör ha möjlighet att delegera dessa frågor till förvaltningsmyndighet. Dessa bemyndiganden skall lämnas genom lag.

LO och TCO har vid remissbehandlingen berört frågan om arbetsplatstolkarnas ställning enligt lagen (1974: 358) om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen. Jag vill med anledning härav påpeka att i den mån tolkningsverksamheten fullgörs av arbetsplatstolkarna som fackliga förtroendemän och lagens förutsättningar i övrigt är uppfyllda, lagen torde bli tillämplig. Inom arbetsmarknadsdepartementet finns en särskild arbetsgrupp som fortlöpande följer tillämpningen av de nya lagarna inom arbetslivet.

När det gäller förslaget om att en statlig nämnd skall ha hand om auktorisationsverksamheten har flertalet av de remissinstanser som har yttrat sig häröver begränsat sig till frågan om vilka företrädare som bör ingå i nämnden. RÅ, statskontoret och kommerskollegium berör frågan huruvida verksamheten skall handhas av en självständig nämnd med egna kansliresurser och synes därvid förorda att verksamheten bör knytas till en redan bestående myndighet. I likhet med dessa instanser anser jag att administrativa och praktiska skäl talar för att förlägga verksamheten till en redan fungerande myndighet. Jag förordar därför att kommerskollegium — som bl. a. handlägger vissa auktorisationsfrågor — blir handläggande myndighet även för denna auktorisationsverksamhet samt att det för denna verksamhet inrättas en rådgivande nämnd hos kollegiet med företrädare för berörda områden. Det ankommer på regeringen att närmare bestämma om nämndens storlek och sammansättning.

Medel för verksamheten bör anvisas under anslaget Kommerskollegium under tionde huvudtiteln. Jag beräknar därvid årskostnaden för verksamheten för budgetåret 1975/76 till 615 000 kr., avseende medel för tre handläggare och ett biträde, 225 000 kr. för provverksamheten och 65 000 kr. för övriga förvaltningskostnader och viss teknisk utrustning. Jag räknar med att förberedelsearbetet för verksamheten kan påbörjas under hösten 1975. Provverksamheten bör därvid i fråga om rättstolkar kunna starta under våren 1976 och i fråga om övriga tolkar och translatorer fr.o.m. budgetåret 1976/77.

I promemorian föreslås bl.a. att nämnden skall föra register över godkända tolkar och auktoriserade translatorer samt distribuera förteckningar över dessa till myndigheter, institutioner och organisationer. Enligt förslaget bör nämnden även ha en överblick över tillgången på andra tolkar och översättare i landet. Nämnden förutsätts vidare bedriva en rådgivande verksamhet i tolk- och översättningsfrågor samt samråda med olika myndigheter, framför allt med invandrarbyråerna. Några remissinstanser, bl. a. LO och TCO har förordat att invandrarbyråerna i första hand bör svara för den lokala och regionala tolkförmedlingen. Invandrarutredningen har i sitt huvudbetänkande föreslagit en sådan ordning, dock endast under förutsättning att ett centralt system för auktorisation av tolkar kom till stånd.

Jag ansluter mig till förslaget om vilka uppgifter i fråga om registrering m.m. som bör ankomma på den ansvariga myndigheten. I verksamheten bör sålunda bl.a. ingå att ge råd angående prövning, godkännande, auktorisation och registrering o.dyl. till såväl allmänheten som till olika myndigheter. Det är naturligt att tolkförmedlingsverksamheten även i fortsättningen kommer att bedrivas på lokal och regional nivå. Genom det samarbete som förutsätts ske mellan kommerskollegium och olika statliga och kommunala organ torde en tillfredsställande lösning av frågan om registrering och förmedling av tolkar och översättare åstadkommas. Det i tidigare proposition (prop. 1974: 1 bil. 13 s. 174) framförda förslaget om att länsstyrelserna skall svara för registrering och förmedling av tolkar behöver därmed inte förverkligas.

Frågan om tolk eller översättare skall ha viss behörighet för att få anlitas av myndighet har berörts av några instanser, varvid bl.a. socialstyrelsen har anfört att myndigheterna borde åläggas att endast anlita godkända tolkar. Jag anser emellertid att det genom den föreslagna ordningen skapas tillräckligt goda förutsättningar för myndigheterna att avgöra om en tolk eller översättare är lämplig för ett visst uppdrag.

Enligt 5 kap. 6 § rättegångsbalken äger domstol hos länsstyrelsen påkalla biträde för att få tolk. Med den ordning för tolkförmedlingsverksamheten som nu förordas kommer, såsom också DON och Svea hovrätt påpekat, denna bestämmelse att i fortsättningen sakna betydelse. Efter samråd med chefen för justitiedepartementet förordar jag därför att bestämmelsen upphävs.

De nya godkännande- och auktorisationsreglerna bör liksom erforderliga författningsändringar träda i kraft den 1 januari 1976.

10 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har upprättats förslag till

1. lag med bemyndigande att meddela föreskrifter om auktorisation och godkännande av översättare och tolkar,
2. lag om ändring i rättegångsbalken.

Förslaget under 1. har upprättats i samråd med chefen för handelsdepartementet och förslaget under 2. i samråd med chefen för justitiedepartementet.

11 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag, att regeringen föreslår riksdagen

dels att antaga förslagen till

1. lag med bemyndigande att meddela föreskrifter om auktorisation och godkännande av översättare och tolkar,
2. lag om ändring av rättegångsbalken,

dels att

3. godkänna de riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken som jag har förordat,
 4. till *Statens invandrarverk* för budgetåret 1975/76 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 24 650 000 kr.,
 5. till ett nytt anslag *Åtgärder för invandrare* för budgetåret 1975/76 under elfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 5 700 000 kr.,
 6. till *Kommerskollegium* för budgetåret 1975/76 under tionde huvudtiteln utöver i prop. 1975:1 (bil. 12 s. 43) förslaget förslagsanslag anvisa ytterligare 615 000 kr.
-

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

AUKTORISATION AV TOLKAR OCH ÖVERSÄTTARE

Promemoria utarbetad
inom arbetsmarknadsdepartementet

December 1974

Sammanfattning	109
1 Bakgrund	110
1.1 Inledning	110
1.2 Terminologi	111
1.3 Invandrarutredningens förslag om auktorisation av tolkar och översättare	111
1.4 Remissyttrandena	114
1.5 Riksdagsbehandlingen	115
1.6 Nuvarande utbildning för tolkar och översättare	118
1.7 Nuvarande prövning av tolkar och översättare	119
1.8 Nuvarande registrering och förmedling av tolkar och över- sättare	121
1.9 Vissa framställningar	123
2 Överväganden och förslag	124
2.1 Frågan om auktorisation	124
2.2 Godkännande av tolkar	127
2.3 Auktorisation av translatorer	132
2.4 Statens tolk- och translatorsnämnd	134
2.5 Frågan om tolkförmedling	137

Bilagor

1. Utkast till förordning om godkännande av tolkar och auktorisation av translatorer 140
2. Exempel på utformning av kunskapsprov i samband med godkännande av tolkar¹

¹ Bilagan, som är av teknisk karaktär, har utelämnats i detta sammanhang men finns tillgänglig hos arbetsmarknadsdepartementet.

Sammanfattning

I denna promemoria föreslås att auktorisation av tolkar och översättare införs i Sverige. Bakgrunden till förslaget är att riksdagen våren 1974 begärde en ny prövning av frågan om auktorisation av dessa yrkesgrupper.

Förslaget innebär att tolkar och översättare som anlitas av myndigheter och av allmänheten bör ges en möjlighet att få sin kompetens prövad. Frågan om tolk eller översättare skall ha viss behörighet för att få anlitas av myndighet tas inte upp i promemorian, men genom den ordning som föreslås kan bättre förutsättningar än f. n. skapas för myndigheterna att avgöra om en tolk eller översättare är lämpad för ett visst uppdrag eller inte.

Prövningen av tolkar föreslås ligga på en sådan nivå att den kan garantera en god minimistandard på de tolkar som godkännts. Den tolk som klarar provet föreslås få yrkesbeteckningen godkänd tolk. Godkända tolkar bör ges möjligheter till specialisering inom olika områden t. ex. rättstolkning. Den nuvarande examinationen av rättstolkar bör därför fortsätta som en sådan möjlighet till specialisering.

Prövningen av översättare föreslås ligga på samma kvalificerade nivå som handelskamrarnas prövning för auktorisation av translatorer och yrkesbeteckningen auktoriserad translator bör gälla även för de översättare som auktoriseras enligt den nya ordningen.

En särskild förordning om godkännande av tolkar och auktorisation av translatorer bör utfärdas. I förordningen bör, utöver villkor för godkännande resp. auktorisation, även finnas bl. a. vissa yrkesetiska regler. Tystnadsplikt bör gälla för godkända tolkar och auktoriserade translatorer. Yrkesbeteckningarna godkänd tolk och auktoriserad translator bör skyddas i lag.

För prövningen av tolkar och översättare bör en särskild nämnd under arbetsmarknadsdepartementet svara, statens tolk- och translatorsnämnd. Nämnden bör öva tillsyn över godkända tolkars och auktoriserade translators verksamhet. Nämnden skall föra register över godkända tolkar och auktoriserade translatorer samt ha överblick över tillgången också på andra kunniga tolkar och översättare i landet.

I promemorian tas också upp frågan om hur tolkförmedling bör bedrivas i framtiden. Kommunerna förutsätts i ökad utsträckning ingå överenskommelser om samordning av tolkförmedling med såväl landstingskommunala som statliga myndigheter. Det tidigare framförda förslaget om att länsstyrelserna skall svara för registrering och förmedling av tolkar behöver inte förverkligas om statens tolk- och translatorsnämnd inrättas.

1 Bakgrund

1.1 Inledning

I Sverige saknas — i motsats till övriga nordiska länder och ett stort antal andra länder i Europa¹ — ett system för en statlig auktorisation av tolkar och översättare som anlitas av myndigheter och andra organ.

Två omständigheter ledde till att önskemål om ett sådant auktorisationssystem fördes fram med särskilt eftertryck i Sverige i början av 1970-talet. Den ena omständigheten var att myndigheter, organisationer, institutioner och företag sedan mitten av 1960-talet hade ställts inför helt nya krav på en väl fungerande tolkservice, som en följd av den stora invandringen. I ökad utsträckning rapporterades att personer som anlätades som tolkar i själva verket inte visade sig svara mot de kunskapskrav och etiska krav som rimligen borde ställas på tolkar som anlitas av offentliga organ. Den andra omständigheten var att Stockholms handelskammare i november 1971 beslöt att med omedelbar verkan upphöra med den auktorisation av translatorer (översättare), som den ombesörjt sedan år 1931. Handelskammaren ansåg att uppgiften att auktorisera translatorer i fortsättningen borde åvila en offentlig myndighet eftersom efterfrågan på auktoriserade translatorer kraftigt hade ökat från myndigheternas sida medan den relativt sett hade minskat från näringslivets sida.

Mot denna bakgrund hemställde statens invandrarverk i december 1971 hos dåvarande inrikesdepartementet att frågan om auktorisation av tolkar och översättare skyndsamt skulle utredas. Samtidigt anhöll Föreningen Auktoriserade Translatorer hos handelsdepartementet att auktorisationen av translatorer skulle överföras till en offentlig myndighet.

Invandrarutredningen beslöt i början av år 1972 att ta särskild hänsyn till önskemålen om en förbättrad tolkservice och att ta upp denna fråga med förtur. I sitt andra delbetänkande, som avlämnades i november 1972, kom utredningen sålunda med förslag beträffande bl. a. utbildning av tolkar och statlig auktorisation av tolkar och översättare. Det helt övervägande antalet remissinstanser tillstyrkte utredningens förslag. I statsverkspropositionen för år 1974 föreslogs med utgångspunkt från invandrarutredningens delbetänkande dels att utökad tolkutbildning skulle komma till stånd, dels att länsvis registrering och förmedling av tolkar och översättare skulle inledas. Däremot ansågs inte behov föreligga av en statlig auktorisation av tolkar och översättare.

Riksdagen anslöt sig till förslagen om utökad tolkutbildning och tills vidare även till förslaget om länsvisa tolk- och översättarregister. Riksdagen anförde dock — på grundval av motioner i fråga om de föreslagna länsregistren samt om auktorisation av tolkar och översättare — att ”starka skäl talar för att ett auktorisationssystem för tolkar och

¹ Se SOU 1972: 83 bil. 7 och 8.

översättare införs". Riksdagen begärde därför att Kungl. Maj:t skulle ompröva denna fråga och samtidigt se över hela frågan om registrering och förmedling av tolkar och översättare. Riksdagen förutsatte att Kungl. Maj:t efter ytterligare överväganden så snart som möjligt åter skulle redovisa frågan för riksdagen.

I följande delavsnitt redovisas den terminologi beträffande tolkar och översättare som används i denna promemoria (avsnitt 1.2), invandrarutredningens förslag i auktorisationsfrågan m. m. (avsnitt 1.3) remissinstansernas synpunkter på invandrarutredningens förslag (avsnitt 1.4), riksdagsbehandlingen av frågan (avsnitt 1.5), nuvarande utbildningsmöjligheter för tolkar och översättare (avsnitt 1.6), nuvarande prövning av tolkar och översättare (avsnitt 1.7), nuvarande anordningar för registrering och förmedling av tolkar och översättare (avsnitt 1.8) samt vissa framställningar som inkommit till arbetsmarknadsdepartementet med anledning av riksdagens begäran om en översyn av auktorisationsfrågan (avsnitt 1.9).

Överväganden och förslag återfinns i avsnitt 2.1—2.5.

1.2 Terminologi

Med *tolk* avses i denna promemoria den som överför ett meddelande *muntligen* från ett språk till ett annat, och med *översättare* den som överför ett meddelande *skriftligen* från ett språk till ett annat. Tolkar och översättare bör således betraktas som två skilda yrkeskategorier, eftersom de arbetar under helt olika förutsättningar. Det gäller bl. a. beskaffenheten av det material som tolken eller översättaren har att utgå från, kraven på snabbhet vid överföringen, möjligheten att anlita hjälpmedel, kraven på överföringens exakthet m. m. Av en tolk måste t. ex. vidare krävas mycket god hörsel medan motsvarande krav inte nödvändigtvis behöver ställas på en översättare. Ibland kan naturligtvis en och samma person samtidigt vara både en god tolk och en god översättare (på samma sätt som en god pianist även kan vara en god gitarrist), men det förutsätter i så fall specialkunskaper och väl uppövad färdighet i bägge slagen av språköverföring.

I 9 § förvaltningslagen föreskrivs att myndighet vid behov får anlita tolk, när den har att göra med någon som inte behärskar svenska språket. I förarbetena till lagen (prop. 1971: 30 s. 382) framhålls att med uttrycket tolk skall avses både den som tolkar muntligen från ett språk till ett annat och den som gör en skriftlig översättning av en handling.

1.3 Invandrarutredningens förslag om auktorisation av tolkar och översättare m. m.

Invandrarutredningen föreslog i delbetänkandet Tolkservice — Nordisk språkkonvention (SOU 1972: 83) olika åtgärder i syfte att förbättra

samhällets tolkservice. Utgångspunkt för utredningens förslag var de krav på en utökad tolkservice som uppkommit genom invandringen till Sverige.

En del av utredningens förslag avsåg utbildning för tolkar. För att tillgången på kvalificerade tolkar skulle öka föreslog utredningen att en treterminers tolkutbildning skulle anordnas på högskolenivå. En särskild tolkskola skulle svara för utbildningen. Skolan skulle dimensioneras för ett sjuttiotial elever. Vidare föreslog utredningen att tolkutbildning på lägre nivå skulle anordnas av studieförbunden i form av studiecirklar om 60—80 timmar. Tolkutbildning borde dessutom kunna ske på folkhögskolor.

Invandrarutredningen föreslog vidare att en lagstadgad tystnadsplikt infördes för tolkar och översättare som anlätades av det allmänna. Förslag lades även fram om att statens invandrarverk skulle ges resurser för utökad översättningsservice och att samhällsorganen i ökad utsträckning skulle rekrytera personer med kunskaper i invandrarspråk till tjänster där kontakter med invandrare ofta förekommer. Utredningen hade även i uppdrag att undersöka förutsättningarna för en språkkonvention av det slag som innefattas i Nordiska rådets rekommendation nr 29/1966. Enligt utredningen borde Sverige ansluta sig till tanken på en nordisk språkkonvention.

Frågan om tolkförmedling ansåg utredningen borde lösas genom samverkan mellan offentliga organ på olika orter och nivåer. Utredningen konstaterade därvid att tolkservice kommit att bli en huvuduppgift för invandrarbyråerna i kommuner där sådana finns och att byråerna i allt större utsträckning erbjuder sin tolkservice även till landstingskommunala och statliga organ. Överenskommelser mellan primärkommuner, landsting och statliga myndigheter om utnyttjande av invandrarbyråernas tolkförmedling hade sålunda träffats på en del orter. Utredningen ansåg det mot denna bakgrund vara mycket angeläget att kommunerna byggde ut särskilda invandrarbyråer eller andra invandrarfunktioner, så att dessa i större utsträckning kunde erbjuda sina tjänster även till landstingskommunala och statliga organ. Det var således enligt utredningen mest ändamålsenligt att söka sig fram till lösningar av tolkförmedlingsproblemen som var anpassade efter de lokala förutsättningarna och behoven.

Utredningen anförde i detta sammanhang att frågan om tolkförmedling även sammanhänge med andra problem som berörde lokal och regional handläggning av invandrarfrågor, vilka skulle komma att behandlas i utredningens huvudbetänkande. Utredningen ville därför inte föregripa sina kommande överväganden genom mera preciserade förslag i fråga om lokal eller regional tolkförmedling.

I samband med sina överväganden angående en eventuell nordisk språkkonvention anförde utredningen, att om en sådan konvention in-

förs kan den få en utformning som nödvändiggör särskilda åtgärder för att garantera tillgången på tolkar och översättare i hela landet. En likartad lösning av detta problem bör eftersträvas i alla de nordiska länderna. En sådan lösning skulle kunna vara att inrätta register över tolkar och översättare som skulle föras länsvis av länsstyrelsen. Utredningen betonade emellertid att det var för tidigt att mera bestämt uttala sig om lämpligheten av ett sådant registreringssystem och att utredningens huvudbetänkande borde avvaktas innan ett definitivt ställningstagande sker i frågan.

Vad slutligen gäller frågan om auktorisation av tolkar och översättare anförde utredningen följande synpunkter.

Såväl enskilda som samhällsorgan, organisationer och företag, som anlitar tolkar och översättare, har behov av att få veta vem de anförtror sina angelägenheter och om vederbörande är kompetent att utföra det aktuella uppdraget. Utredningen förordade mot denna bakgrund att ett system för auktorisation av tolkar och översättare infördes. Genom att anlita en auktoriserad tolk eller översättare får avnämarna av tolkarnas och översättarnas tjänster en garanti för att vederbörande uppfyller erforderliga krav på kompetens och allmän lämplighet.

Utredningen föreslog att en statlig nämnd skulle inrättas för auktorisation av tolkar och översättare. I nämnden borde ingå företrädare för rättsväsendet, näringslivet, arbetsmarknaden, invandrarområdet och språkvårdsorgan. Nämnden borde arbeta i nära anslutning till den av utredningen föreslagna tolkskolan och skulle regelbundet anordna auktorisationsprov för tolkar och översättare. I proven skulle få delta personer som hade erforderliga språkkunskaper, hade minst tre års väl vitsordad erfarenhet av tolkning/översättning samt avsåg att efter auktorisationen utöva sin tolk/översättarverksamhet enligt för auktoriserade tolkar och/eller översättare fastställda stadgar. Utredningen lämnade dock inte något förslag till sådana stadgar.

Vid sidan av auktorisationsförfarandet borde det finnas en examination av tolkar på lägre nivå. Den föreslagna nämnden skulle svara även för denna verksamhet. Berättigade att delta i examinationerna skulle vara personer, som kunde styrka erforderliga språkkunskaper och som hade väl vitsordad tolkerfarenhet.

Utredningen ansåg det inte vara nödvändigt att tolk eller översättare hade viss behörighet för att få anlitas av myndigheter. Det borde i princip överlämnas åt myndigheterna att avgöra vilka kvalifikationer som tolken eller översättaren borde ha i det enskilda fallet. Utredningen fann därför inte anledning att gå in på frågan om beteckningen auktoriserad tolk (översättare) borde få särskilt skydd i lag för att förhindra missbruk av denna yrkesbenämning.

Nämnden skulle vidare ha till uppgift att föra register över auktoriserade tolkar och översättare samt över examinerade tolkar.

1.4 Remissyttrandena

En betydande majoritet av remissinstanserna anslöt sig till utredningens olika förslag. Det övervägande antalet remissinstanser ställde sig sålunda bakom förslaget om tolkutbildning på universitetsnivå, men en del remissinstanser förordade en annan utbildningsanordning än den av utredningen föreslagna tolkskolan. Endast ett fåtal remissinstanser yttrade sig i frågan om tolkförmedling. Ett par remissinstanser ansåg därvid att länsvisa tolkregister borde införas.

Det övervägande antalet remissinstanser anslöt sig till utredningens förslag om auktorisation av tolkar och översättare och om inrättande av en statlig nämnd som skulle ha att svara för denna verksamhet. Remissinstanserna fann det angeläget att ett system med auktorisation infördes för att skapa vissa garantier för att en anlitad tolk är kompetent för sitt uppdrag. Till de remissinstanser som tillstyrkte förslaget eller lämnade det utan erinran hörde bl. a. riksåklagaren, Svea hovrätt, hovrätten för Övre Norrland, rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, domstolsväsendets organisationsnämnd, socialstyrelsen, arbetskyddsstyrelsen, riksförsäkringsverket, statskontoret, universitetskanslerämbetet (UKÄ), skolöverstyrelsen (SÖ), arbetsmarknadsstyrelsen, statens invandrarverk (SIV), samtliga handelskamrar som yttrade sig över betänkandet, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges akademikers centralorganisation, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges advokatsamfund, Föreningen Auktoriserade Translatörer (FAT) samt de invandrarorganisationer som yttrade sig över betänkandet.

Näringsfrihetsombudsmannen (NO) var den enda remissinstans som helt avstyrkte förslaget, med motiveringen att varje form av auktorisation utgör en konkurrensbegränsning som medför risk för skadeverkningar i den praktiska tillämpningen. Han anförde bl. a. att statsmakterna hade ställt sig negativa till krav på offentlig auktorisation och att undantag hade gjorts endast då särskilda skäl ansetts motivera detta.

UKÄ framhöll särskilt att en statlig nämnd för auktorisation av tolkar och översättare borde inrättas oberoende av vilken organisatorisk ram som kom till stånd för den högre tolkutbildningen. SIV och statskontoret ansåg att den föreslagna nämnden kanslimässigt borde knytas till SIV. Socialstyrelsen och kammarrätten i Göteborg ansåg det inte vara nödvändigt att inrätta en särskild nämnd för auktorisation. Kammarrätten ansåg att denna uppgift borde ankomma på UKÄ medan socialstyrelsen ansåg att den av invandrarutredningen föreslagna tolkskolan borde ha hand om uppgiften.

Nästan samtliga av de remissinstanser som yttrade sig över förslaget om en examination av tolkar på lägre nivå tillstyrkte detta.

1.5 Riksdagsbehandlingen

Frågan om auktorisation samt registrering och förmedling av tolkar och översättare togs upp i prop. 1974: 1 bil. 13 (s. 167—174), varvid föredraganden anförde följande:

Utredningen föreslår ett system för auktorisation av kvalificerade tolkar och översättare samt examination av s. k. kontakttolkar. Förslaget innebär i princip att vederbörande skall kunna genomgå ett kunskapsprov avseende framför allt språkkunskaperna.

Jag anser att det inte föreligger något behov att genom särskilt kunskapsprov ytterligare styrka kompetensen hos de personer som har genomgått tolkutbildning. Jag delar utredningens uppfattning att det inte är nödvändigt att tolk eller översättare skall ha viss behörighet för att få anlitas av myndighet utan myndigheterna bör själva avgöra vilka kvalifikationer tolken eller översättaren bör ha i det enskilda fallet. Det finns anledning att beakta de invändningar som NO har fört fram från näringsrättslig synpunkt mot auktorisation av vissa yrkesutövare. Mot bakgrund härav anser jag att auktorisation eller examination av tolkar och översättare t. v. inte heller bör införas för sådana personer som inte har genomgått tolkutbildning.

Ett viktigt led i samhällets tolk- och översättningsservice utgör tolkförmedlingsverksamheten. Utredningen konstaterade vid sin kartläggning av nuvarande tolkservice bl. a. att organiserad tolkförmedling saknas på många orter i landet samt att sådan förmedling där den förekommer, bedrivs under former som varierar från ort till ort. Utredningen anser att en tillfredsställande lösning av tolkproblemen inte kan uppnås utan att frågan om förmedling av tolktjänster uppmärksammas. Enligt utredningens mening hänger frågan om tolkförmedlingen samman med övriga problem som berör lokal och regional handläggning av invandrarfrågor, exempelvis ansvarsfördelningen mellan olika huvudmän för åtgärder för invandrare.

Jag delar utredningens uppfattning att frågan om tolkförmedling hänger samman med bl. a. ansvarsfördelning rörande åtgärder för invandrare. Jag anser emellertid att vissa åtgärder för att förbättra tolkförmedlingsverksamheten bör kunna vidtas redan nu. En lämplig åtgärd synes t. v. vara att genom det allmännas försorg registrera tolkar och översättare. Ett sådant register bör föras länsvis. I samråd med chefen för kommundepartementet förordar jag därför att ett tolkregister upprättas hos varje länsstyrelse. I registret bör efter anmälan införas sådana personer som är beredda att motta uppdrag som tolk eller översättare inom länet. Någon prövning av kvalifikationerna som tolk eller översättare bör t. v. inte ske. Erfarenheterna får visa om denna fråga behöver övervägas ytterligare. Registret bör innehålla uppgifter om bl. a. tolkutbildning, språkkunskaper samt fackområde såsom rätistolkning, arbetsmarknads-tolkning eller sjukvårdstolkning. Ett sådant register bör kunna ge tillräcklig god ledning för att bedöma kvalifikationerna hos de registrerade. Det ankommer på Kungl. Maj:t att utfärda närmare föreskrifter om registrering.

Med anledning av att föredraganden sålunda avvisade förslaget om statlig auktorisation av tolkar och översättare väcktes fyra motioner. I

motion 1974: 573 anfördes att förslaget om länsvisa register över tolkar och översättare mot bakgrund av nuvarande erfarenheter var "helt otillfredsställande. Det skulle i viss mån kunna ses som en samhällelig sanktion av nuvarande allmänt och med rätta kritiserade förhållanden. Klagomål beträffande tolkars kompetens och pålitlighet framförs av myndigheter, organisationer och enskilda. Det är bl. a. uppenbart att utländska medborgare ibland faller offer för mindre nogräknade personer. — När det gäller invandartolkar måste man också ta hänsyn till rådande motsättningar inom vissa nationalitetsgrupper. Det är på grund härav särskilt viktigt att tolken har den enskilde invandrarens förtroende. Det har tyvärr förekommit att tolkar missbrukat sin ställning, i några fall genom att verka som flyktionspion åt främmande makt."

Vidare anfördes bl. a. följande i motionen: "Med tanke på de områden, exempelvis polis, domstolar, sjukvård och kontakt med andra myndigheter, där det ofta är aktuellt med tolkservice kan man säga att en invandrades hela framtid kan vara beroende av att den anlitade tolken är kompetent för sin uppgift. I sjukvårdssammanhang kan det kanske till och med ibland vara en fråga om livet och i domstolar gälla felaktiga beslut". Mot denna bakgrund hemställdes i motionen att riksdagen skulle besluta att ett system med auktorisation och examination av tolkar och översättare infördes, att en statlig nämnd för auktorisation och examination av tolkar och översättare inrättades samt att hos Kungl. Maj:t begära förslag om införande av tystnadsplikt för tolkar.

I *motion 1974: 876* anfördes med anledning av förslaget om länsvisa register bl. a. att "mot bakgrund av hittillsvarande erfarenheter förefaller detta betänkligt eftersom det innebär en sanktionering av nuvarande allmänt och med rätta kritiserade förhållanden. Klagomål beträffande tolkars kompetens och pålitlighet framförs av myndigheter, organisationer och enskilda. Det är bl. a. uppenbart att hjälplösa utländska medborgare fallit offer för exploatörer inom branschen". Vidare anfördes: "Att under vissa omständigheter öppna en möjlighet för vem som helst att anmäla sig som tolk eller översättare till ett länsregister förefaller inte tillrådligt. Vederbörande skulle därmed komma att uppfattas ha fått ett slags sanktion av samhället". Motionen avslutades med hemställan "att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att de i statsverkspropositionen, bilaga 13, föreslagna länsvisa registren över tolkar och översättare måtte omfatta endast personer som genomgått av samhället godkänd kurskapstest och därmed kan anses ha erhållit auktorisation".

Även i *motion 1974: 879* framfördes liknande synpunkter beträffande de föreslagna länsregistren. I motionen framhölls bl. a. följande: "Invandrarutredningens förslag grundar sig på de praktiska erfarenheter av den hittillsvarande verksamheten som finns hos utredningen, hos statens invandrarverk, hos invandrarbyråerna, verksamma tolkar samt de invandrare som brukar anlita tolk". I motionen föreslogs "att riksdagen

hos Kungl. Maj:t hemställer om förslag angående auktorisation av tolkar i enlighet med invandrarutredningens förslag”.

Motsvarande krav restes även i *motion 1974: 885* i vilken hemställdes att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna att ett system för auktorisation av tolkar och översättare samt examination av vissa tolkar borde inrättas.

I frågan om auktorisation för tolkar och översättare m. m. anförde inrikesutskottet (InU 1974: 6) följande:

Föredraganden anser att det inte föreligger behov av att genom särskilt kunskapstest ytterligare styrka kompetensen hos de personer som genomgått tolkutbildning. Med beaktande av NO:s synpunkter anser föredraganden att auktorisation eller examination tills vidare inte heller bör införas för personer som inte genomgått tolkutbildning. För att förbättra tolkförmedlingsverksamheten bör det emellertid hos varje länsstyrelse upprättas ett register över tolkar och översättare. Efter anmälan bör införas personer som är beredda att motta tolkuppdrag inom länet. Någon prövning av vederbörandes kvalifikationer bör tills vidare inte ske. Registret bör innehålla uppgifter om bl. a. tolkutbildning, språkkunskaper samt fackområde.

Motionerna 1974: 573 av fru Olsson i Hölö m. fl. (c, fp). 1974: 879 av fru Diesen m. fl. (m) och 1974: 885 av herrar Göransson (s) och Marcusson (s) syftar till att ett auktorisationssystem skall införas. I motionen 1974: 876 av herrar Bengtsson i Landskrona (s) och Wiklund (s) yrkas att i de av Kungl. Maj:t föreslagna registren skall upptas endast personer som genomgått godkänt kunskapstest och därmed kan anses ha erhållit auktorisation.

Enligt motionärerna har berättigade klagomål förts fram beträffande en del nu anlitade tolkars kompetens och pålitlighet. Motionärerna befarar dessutom att registrering av den typ som föreslagits i propositionen oriktigt kan uppfattas som en auktorisation från samhällets sida av vederbörande.

Enligt utskottets uppfattning är det angeläget att man förbättrar samhällets tolk- och översättningsservice. Det i propositionen framlagda förslaget är ett steg i den riktningen, men utskottet anser att Kungl. Maj:t ytterligare bör överväga vad som kan göras för att förbättra situationen. En fullgod tolkservice är en kärnfråga när det gäller invandrarnas möjligheter att ta vara på sina rättigheter och klara sig i svåra situationer. Det måste ställas stora krav på en tolk inte bara i fråga om språkkunskaper utan även i etiska hänseenden.

Enligt utskottets uppfattning talar starka skäl för att ett auktorisationssystem för tolkar och översättare införs. Riksdagen föreslår därför att Kungl. Maj:t ytterligare prövar denna fråga. De invändningar NO riktar mot en sådan ordning kan utskottet inte godta med hänsyn till vikten av att skapa en god och pålitlig kår av tolkar.

Ett auktorisationssystem kan utgöra basen för förmedlingsverksamhet av tolkar och minska de risker för missbruk som det registreringssystem propositionen föreslår onekligen medför. Man kan nämligen inte bortse från att personer som utan närmare kontroll förs in i ett av länsstyrelsen upprättat register oriktigt kan komma att framstå som sanktionerade av samhället. En viss kontroll från länsstyrelsernas sida bör därför företas beträffande sådana uppgifter om utbildning, språkkunskaper etc. som

tolkar önskar få införda i registret. Denna fråga får närmare övervägas i samband med att föreskrifter om registren utfärdas.

Med hänvisning till det anförda biträder utskottet förslaget att register för tolkar och översättare upprättas vid länsstyrelserna. Hela frågan om registrering och förmedling av tolkar bör emellertid övervägas på nytt i samband med att auktorisationsfrågan ånyo prövas. Med det anförda har utskottet i allt väsentligt tillgodosett syftet med de förevarande motionsyrkandena. Utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t efter ytterligare överväganden i enlighet med det ovan sagda så snart som möjligt åter redovisar frågan för riksdagen.

Vad utskottet sålunda anfört om auktorisation och förmedling av tolkar m. m. bör bringas Kungl. Maj:t till kännedom.

Utskottet var enhälligt i denna fråga. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan (rskr 1974: 96).

1.6 Nuvarande utbildning för tolkar och översättare

I invandrarutredningens delbetänkande Tolkservice — Nordisk språkkonvention gavs utförliga översikter av utbildningsmöjligheter för tolkar och översättare. Här skall endast ges en mycket kortfattad redovisning av det nuvarande läget.

Högre tolkutbildning saknas i Sverige, med undantag för den utbildning för militära behov som förekommer vid arméns tolkskola. I andra länder finns ett stort antal tolkskolor på universitetsnivå. Under vissa förutsättningar kan studiemedel från Sverige utgå för studier vid tolkskola i utlandet (jfr SOU 1972: 83 bil. 6). Av betydelse för blivande tolkar och översättare är naturligtvis den språkundervisning som ges vid universiteten i Sverige, men någon egentlig tolkutbildning ges inte vid språkinstitutionerna, med undantag för de enterminkurser på D-nivå (dvs. på 80-poängs nivå) i finska, ryska och tyska som anordnas vid Stockholms universitet (jfr SOU 1972: 83 avsnitt 5.1 och bil. 5).

Med anledning av invandrarutredningens förslag om tolkutbildning på universitetsnivå beslöt riksdagen våren 1974 att den högre tolkutbildningen inte skall anordnas vid en särskild tolkskola, utan vid filosofisk fakultet (prop. 1974: 1 bil. 10 s. 235—244, UbU 1974: 13, rskr 1974: 121). Den 15 februari 1974 uppdrog Kungl. Maj:t åt UKÄ att utreda frågan om den högre tolkutbildningens dimensionering, lokalisering och allmänna utformning med utgångspunkt från riksdagens ställningstagande. UKÄ har tillsatt en särskild arbetsgrupp för att verkställa utredningen. I gruppen ingår företrädare för UKÄ, Stockholms universitet, LO, SIV och SÖ.

Arbetsgruppen avser att inleda en försöksverksamhet vid Stockholms universitet höstterminen 1975, vilken skulle omfatta tre terminers utbildning för 12—16 finskspråkiga tolkar. Ytterligare en försökskurs avses börja i januari 1976 för tyskspråkiga tolkar. En utvärdering torde kunna

presenteras tidigast under år 1977, varefter regeringen skall ta ställning till frågan om den fortsatta verksamheten.

Viss *tolkutbildning på lägre nivå* förekommer sedan slutet av 1960-talet. För att tillgodose de akuta utbildningsbehoven framför allt hos dem som redan är verksamma som tolkar bland invandrare inledde dåvarande arbetsgruppen för invandrarfrågor inom inrikesdepartementet våren 1968 en försöksverksamhet med korta intensivkurser för tolkar inom olika specialområden. Verksamheten övertogs år 1969 av SIV och den 1 juli 1974 överfördes verksamheten till SÖ. Mot bakgrund av invandrarutredningens förslag om utbildning av kontakttolkar uttalade riksdagen våren 1974 att sådan utbildning bör bedrivas dels i studiecirklar, dels såsom ämneskurser vid folkhögskolor (prop. 1974: 1, bil. 10 s. 432—437, UbU 1974: 20, rskr 1974: 185). SÖ fick den 31 maj 1974 i uppdrag av Kungl. Maj:t att utarbeta en plan för sådan utbildning.

Kurserna i försöksverksamheten med utbildning av kontakttolkar har tidigare i regel omfattat fem men omfattar numera tio dagar. Kurserna har varit inriktade på arbetsmarknads-, bostads-, social-, sjukvårds- och rättstolkning. Varje kurs har avsett endast en språkgrupp och ett ämnesområde (t. ex. sjukvårdstolkning för finska tolkar, rättstolkning för serbokroatiska tolkar etc.). Till deltagarna utdelas intyg över genomgången kurs. Deltagarna i kurserna i rättstolkning har i stället erbjudits möjlighet att genomgå en examination för att få ett bevis på färdighet och kunskaper (se vidare avsnitt 1.7).

Kurserna har anordnats dels som internatkurser vid föreningen Nordens folkhögskola Biskops-Arnö, dels som studiecirklar till vilka deltagarna har rekryterats på orten eller i regionen, i regel i samverkan med invandrarbyråerna. För denna lokala och regionala kursverksamhet har ett sjuttiofem handledare utbildats centralt.

Hittills har sammanlagt ca 1 300 personer gått igenom utbildningen. Antalet sökande har under hela den tid som verksamheten har pågått varit betydligt större än utbildningskapaciteten. Beträffande språk som finska och serbokroatiska har det i regel varit mellan 60 och 120 sökande till varje kurs, medan deltagarantalet av pedagogiska skäl inte har kunnat överskrida 12 personer. Under innevarande budgetår utbildas ca 150 elever på centrala internatkurser och ca 200 elever vid lokala eller regionala kurser.

För en utförlig beskrivning av försöksverksamheten, se avsnitt 5.2 och 5.3 i SOU 1972: 83.

1.7 Nuvarande prövning av tolkar och översättare

Auktorisation av tolkar förekommer inte i Sverige. För att tillgodose näringslivets behov av kvalificerade översättare har däremot vissa handelskammare meddelat auktorisation av translatorer. Stockholms han-

delskammare, som samordnat auktorisationsverksamheten, upphörde dock att auktorisera translatorer år 1971 och endast ett fåtal translatorer har auktoriserats vid övriga handelskammare sedan dess.

Villkoren för auktorisation återfinns i resp. handelskammarens stadga angående auktoriserade translatorer. Stadgorna är i huvudsak likalydande. Inom handelskamrarna fanns en translatorsnämnd med högst sju ledamöter. Beslut om auktorisation grundades på ett utlåtande om den sökandes kompetens, vilket utfärdades av professor i vederbörande språk vid svenskt universitet eller högskola eller av annan person med synnerlig sakkunskap sedan den sökande genomgått ett skriftligt prov. I fall där den sökandes kompetens har kunnat styrkas i annan ordning har inte ett sådant utlåtande krävts.

Prov har anordnats årligen i översättning från svenska till främmande språk och från främmande språk till svenska. De har varit gemensamma för samtliga handelskamrar och har skett samtidigt. Stockholms handelskammare har samordnat verksamheten och anskaffat översättningsuppgifter och bedömare. Provet har bestått av tre översättningsuppgifter. Endast omkring 10—15 procent av dem som anmält sig har årligen kunnat godkännas. Prov i översättning från ett främmande språk till ett annat främmande språk har inte anordnats. Ej heller har förekommit prov i muntlig tolkning.

Den som antagits som auktoriserad translator har till handelskammaren avgett en försäkran varigenom han förbundit sig att i sin verksamhet iaktta vissa etiska regler och tystnadsplikt. Därefter har handelskammaren utfärdat ett certifikat som årligen förnyats. Auktorisation har meddelats för översättning från ett främmande språk till svenska, för översättning från svenska till ett främmande språk eller för båda språkriktningarna. Samma person har kunnat ges auktorisation som translator för flera än ett främmande språk. Handelskammaren har kunnat återkalla auktorisationen.

Antalet auktoriserade translatorer uppgår f. n. till ca 210, av vilka 145 auktoriserats av Stockholms handelskammare. Tyska, engelska, finska, franska, italienska och tyska är de dominerande språken. För t. ex. serbokroatiska finns endast en auktoriserad translator och för grekiska endast två.

För att få en bättre överblick över kompetensen hos de tolkar som önskar få ett bevis på att de kan tolka inför polis och domstol inledde SIV hösten 1970 försök med examination av rättstolkar. Examinationerna har anordnats som fingerade rättegångar.

I examinationen har även ingått ett terminologiförhör, vid vilket examinationen fått översätta 30 eller 60 slumpvis valda termer som ingår i det centrala rättegångsordförrådet. Vidare har i examinationen ingått ett mindre förhör i allmän rättskunskap, t. ex. om påföljdssystemet, rätts- och polisväsendet och rättegångsförfarandet. Den som klarat terminolo-

logi- och realiaförhöret har fortsatt med den fingerade rättegången, som tagit ca en timme. Tolkningssuppgifterna — som utförts i form av konsekutiv tolkning — har bestått av tolkning av åklagarens ansvarsyrkande och sakframställning, av förhör med den tilltalande och/eller av vittnen, av genomgång av personalia, av advokatens eller åklagarens plädering samt av dom. Vissa avsnitt — t. ex. tolkning av personalia och plädering — har ibland skett i form av modifierad simultantolkning.

Bedömningen av tolkens prestationer har gjorts av en grupp som bestått av en jurist, två språkexperter samt en eller två företrädare för SIV. För att få examinationsbevis har fordrats goda kunskaper i svenska och i det andra språket. Tolken skall också behärska de fackuttryck på båda språken som kan förekomma vid tolkning inför polis och domstol. Stor vikt har lagts vid förmågan att uttrycka sig nyanserat. En bedömning har även gjorts av tolkens allmänna kunskaper om rättsväsendet och rättegångsordningen liksom av hans uppträdande i olika tolksituationer. Examinationsbeviset intygar att tolken fyller rimliga krav på språkkunskaper och tolkteknik vid inte alltför komplicerade rättegångar.

Sammanlagt har drygt 900 tolkar prövats i examinationerna. Till den 1 november 1974 hade 102 personer erhållit examinationsbevis. Dessa fördelar sig enligt följande vad gäller språk: finska 41, serbokroatiska 15, engelska 12, tyska 8, franska 5, grekiska 4, arabiska 4, turkiska 3 samt ett antal språk för vilka endast enstaka tolkar erhållit examinationsbevis.

1.8 Nuvarande registrering och förmedling av tolkar och översättare

Förmedling av *översättare* sker f. n. via en rad olika kanaler. De av handelskamrarna auktoriserade translatorerna finns upptagna på förteckningar hos resp. handelskammare. Då auktorisationsverksamheten numera i princip har upphört vid handelskamrarna har förteckningar inte längre utgivits och distribuerats under de senaste åren. Flertalet av de auktoriserade translatorerna är emellertid medlemmar i FAT, som numera har övertagit uppgiften att sprida kännedom om de auktoriserade translatorerna och föra förteckningar över dem. Den av FAT senast utfärdade förteckningen upptar 148 translatorer som sammanlagt översätter till eller från 15 språk.

Översättningsservice ges av språksektionen vid SIV till såväl myndigheter som enskilda. De anställda vid sektionen (åtta översättare) och de i övrigt till sektionen knutna översättarna (drygt 100) utför översättningar till och från mera än 25 språk.

Vidare bedriver Sveriges exportråd en omfattande översättningsservice. Rådet anlitar f. n. mera än 300 översättare och tolkar årligen och kan utföra uppdrag beträffande de flesta förekommande språk. Vidare bör i detta sammanhang nämnas utrikesdepartementets translatorssek-

tion, som i viss utsträckning utför översättningar även åt andra myndigheter. Slutligen kan nämnas att det finns ett antal privata översättningsbyråer i landet.

Förteckningar över personer som är villiga att verka som tolkar har särskilt sedan slutet av 1960-talet upprättats vid ett stort antal myndigheter och andra offentliga organ. Som ett exempel kan nämnas att i Malmöhus län finns 17 tolkregister som omfattar sammanlagt ca 1 000 namn. Ett stort antal finns upptagna i flera register samtidigt. Därtill kommer register som finns upprättade hos invandrarbyråerna i Malmöhus län. Som ytterligare ett exempel kan nämnas den förteckning över tolkar som upprättats av Stockholms tingsrätt. Förteckningen omfattar drygt 200 tolkar som företräder ett trettiotal olika språkområden. Förteckningen ses regelbundet över.

I det femtiotal kommuner där invandrarbyråer finns svarar dessa i stor utsträckning för samordningen av lokal och i viss utsträckning även regional tolkservice. Det övervägande flertalet av invandrarbyråerna har kommunalt huvudmannaskap. Invandrarbyråernas tolkregister omfattar sammanlagt drygt 1 000 tolkar som täcker 15 språk och därutöver ett stort antal tolkar för mera "udda" språk. Vidare svarar även byråernas personal för viss tolkservice.

I en del regioner (bl. a. i A, C, D, M, O och U län samt i Gislaveds, Jönköpings och Örebro kommuner) har överenskommelser träffats mellan primärkommuner, landsting och lokala/regionala statliga myndigheter om samordning av tolkservice och om gemensamt utnyttjande av invandrarbyråernas tjänster. Av lokala/regionala statliga myndigheter omfattas i regel allmänna försäkringskassor, arbetsförmedlingar, lokala skattemyndigheter samt i vissa fall även polismyndigheter av överenskommelserna. Kommunerna kan i regel enligt överenskommelserna tillgodoräkna sig en administrationsavgift från det organ till vilket tolken har förmedlats. För flera invandrarbyråer utgör redan nu förmedling av tolkuppsdrag till landstingskommunala institutioner mer än hälften av förmedlingsverksamheten.

Våren 1974 tillsatte SIV, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet och Riksförbundet för personal vid invandrarbyråer en gemensam arbetsgrupp med uppdrag att undersöka förutsättningarna för en samordning av tolkservice och tolkresurser på lokal och regional nivå. Gruppen presenterade sina överväganden i en rapport av den 25 oktober 1974. I rapporten redovisas bl. a. resultat av enkätundersökningar som gruppen har utfört bland ett stort antal främst statliga myndigheter i Kronobergs och Malmöhus län i syfte att undersöka intresset för en samordning av de statliga och kommunala tolkresurserna. Det helt övervägande antalet statliga myndigheter som tillfrågats var mycket positiva till tanken på en samordning av tolkförmedlingen och förordade ett kommunalt huvudmannaskap för en sådan samordning. I rap-

porten framhåller också arbetsgruppen som sin åsikt att ett kommunalt huvudmannaskap för tolkförmedlingen bör förordas. Beträffande finansieringen av tolkförmedlingen bör avtal träffas mellan resp. kommun och berörda landstingskommunala och statliga myndigheter och institutioner som önskar repliera på den samordnade tolkförmedlingen.

Även invandrarutredningen har förordat en motsvarande lösning av tolkförmedlingsfrågan, såväl i delbetänkandet om tolkservice (SOU 1972: 83) som i sitt huvudbetänkande (SOU 1974: 69). I huvudbetänkandet har utredningen bl. a. föreslagit att ett särskilt statsbidrag skall utgå till kommunerna för informationsverksamhet för invandrare, t. ex. i form av invandrarbyrå. Utredningen (IU) framhåller följande i frågan om tolkförmedling (s. 425—426):

I SOU 1972: 83 om tolkservice föreslog IU bl. a. att en särskild statlig nämnd för auktorisation och examination och examination av tolkar och översättare inrättas. IU anförde dock i betänkandet endast vissa allmänna synpunkter angående frågan om förmedling av tolktjänster genom offentliga organ. IU hänvisade därvid bl. a. till invandrarbyråernas verksamhet med tolkförmedling och till de överenskommelser som har träffats på regional bas mellan statliga, landstingskommunala och kommunala myndigheter om gemensamt utnyttjande av invandrarbyråernas tolkservice och tolkförmedling. IU anförde att det i avvaktan på IU:s kommande ställningstaganden i frågor om ansvarsfördelning mellan centrala, regionala och lokala myndigheter synes mest ändamålsenligt att söka sig fram till lösningar av tolkförmedlingsproblem som är anpassade efter de lokala förutsättningarna och behoven. IU:s förslag beträffande tolkservice har tagits upp i prop. 1974: 1 bil. 13 (InU 1974: 6, rskr 1974: 96).

IU föreslår att — under förutsättning av att ett centralt system för auktorisation av tolkar kommer till stånd — kommunerna och i förekommande fall de kommunala invandrarbyråerna ges ett primärt ansvar för registrering och förmedling av tolkar på lokal och regional nivå. Interkommunal samverkan och samverkan mellan regionala och lokala statliga organ kan visa sig vara lämpligt att åstadkomma genom regionalt anpassade gemensamma lösningar av tolkförmedlingsfrågan. Genom det statsbidragssystem som föreslås nedan skapas möjligheter för berörda statliga organ att verka för enhetlig och rikstäckande tolkförmedlingsverksamhet som kan svara mot olika lokala och regionala behov.

1.9 Vissa framställningar

Sedan riksdagen begärt att Kungl. Maj:t skulle ompröva frågan om auktorisation av tolkar och översättare har Föreningen Auktoriserade translatorer (FAT) i en skrivelse understrukt vikten av att en skillnad görs mellan tolkar och översättare när ett framtida auktorisationssystem byggs upp. FAT betonar vikten av att stora etiska krav ställs på översättare och tolkar och framhåller att en rekommendation bör utfärdas

till myndigheterna att i första hand anlita auktoriserade tolkar och översättare när sådana finns att tillgå.

Vidare har Tolkföreningen i Stockholms län (TSL), som är ansluten till Svenska kommunaltjänstemannaförbundet, i en skrivelse föreslagit att en statlig nämnd inrättas för auktorisation av tolkar och översättare och att en företrädare för tolkarna bör ingå i nämnden. TSL föreslår vidare att endast en nivå för auktorisation av tolkar bör förekomma. För att bli auktoriserad bör enligt TSL krävas språkkunskaper i svenska och det andra språket som "minst motsvarar ordförrådet på svenska hos en person som har genomgått treårigt svenskt gymnasium". Därutöver bör sökandens "personliga lämplighet, färdigheter i tolkningsteknik samt kännedom om tolkningsetik också provas".

TSL föreslår vidare att auktorisationen skall vara giltig i fem år, men nämnden skall kunna återkalla auktorisationen. Beslut om återkallad auktorisation skall kunna överklagas. TSL föreslår även bl. a. att yrkesbeteckningen "auktoriserad tolk" skall skyddas i lag och att tystnadsplikt införs för auktoriserade tolkar.

Under arbetet med denna promemoria har samråd ägt rum med FAT och TSL.

2 Överväganden och förslag

2.1 Frågan om auktorisation

Auktorisationen eller liknande kompetensförklaring förekommer i fråga om yrkesutövare och verksamhet inom en rad områden. Kraven för att få auktorisation varierar från område till område beroende på i vilka avseenden man vill skapa garantier mot missbruk i viss yrkesutövning. I en del fall kan auktorisationen närmast ha innebörden av en yrkeskompetensförklaring, medan den i andra sammanhang kan vara en förutsättning för att få utöva viss näring; i det sistnämnda fallet innebär auktorisationen en näringsrättslig reglering. Statsmakterna har i princip ställt sig negativa till krav på sådan offentlig auktorisation som kan medföra olämpliga konkurrenshämmande verkningar och innebära ingrepp i näringsfriheten. Endast då starka allmänna intressen har talat för att auktorisation bör förekomma inom ett visst område har nya statliga auktorisationsformer införts.

Som exempel på nuvarande statliga auktorisationsformer kan nämnas följande.¹ Med hänsyn främst till säkerhetssynpunkter krävs att bevakningsföretag är auktoriserade av länsstyrelse och att personal hos auktoriserat bevakningsföretag skall vara godkänd vid prövning med avseende på laglydnad, medborgerlig pålitlighet samt lämplighet i övrigt för an-

¹ En redovisning av olika auktorisationsformer finns i rapporten "Om auktorisation", utgiven av konsumentverket (rapport 1974: 1).

ställning i sådant företag. En auktorisationsform som är betingad av säkerhetssynpunkter av ett annat slag är den behörighet att vid elektriska starkströmsanläggningar utföra installationsarbete som meddelas av kommerskollegium. Vidare kan i detta sammanhang nämnas att en statlig utredning — låsutredningen (H 1972: 4) — f. n. utreder bl. a. frågan om låssmeder och andra yrkesutövare på området skall auktoriseras eller underkastas annan prövning.

På ekonomins och handelns områden m. m. kan nämnas auktorisationen av revisorer, för vilken tidigare handelskamrarna svarade, men som sedan den 1 juli 1973 omhänderhas av kommerskollegium. Det finns två kategorier revisorer vars kompetens prövas, nämligen auktoriserade revisorer (dvs. revisorer med högre kvalifikationer) samt godkända revisorer. För såväl auktoriserade som godkända revisorer gäller bl. a. att de skall vara kända för redbarhet och även i övrigt befinnas lämpliga för sitt uppdrag. Enligt kungörelsen (1973: 221) om auktorisation och godkännande av revisorer skall de vidare vara opartiska och ha tystnadsplikt. Beteckningen auktoriserad revisor resp. godkänd revisor är skyddad i lag. Vidare kan nämnas auktorisationen av fastighetsmäklare, vilken meddelas av handelskamrarna, men med stöd av statliga bestämmelser. Handelskamrarna (eller i vissa fall handelskamrarnas nämnd) handhar även auktorisation av t. ex. speditörer, och reklamkonsulenter samt, som framgår av avsnitt 1.7, numera i ytterst begränsad omfattning auktorisation av translatorer.

Inom medicinalväsendets område meddelar socialstyrelsen legitimation för flera personalkategorier som står under dess tillsyn. Sålunda legitimeras läkare, tandläkare, sjuksköterskor, barnmorskor, sjukgymnaster och glasögonoptiker. Legitimationen utgör en myndighetsgaranti för att vederbörande har erhållit en för sitt yrke kvalificerad utbildning och för att han eller hon har att följa bestämmelserna i utfärdad instruktion (reglemente) samt kan bli föremål för disciplinärt förfarande (erinran, varning, deslegitimation) i medicinalväsendets ansvarsnämnd vid fel eller försummelse i yrkesutövning. Beslut om disciplinär bestraffning liksom beslut om bl. a. återkallande av legitimation kan överklagas. Straffbestämmelser finns mot obehörig yrkesutövning.

Slutligen kan som exempel nämnas bestämmelserna för advokater. Regleringen av advokatväsendet återfinns i rättegångsbalken, där de grundläggande bestämmelserna meddelas, och i stadgarna för Sveriges advokatsamfund. Rättegångsbalken stadgar bl. a. att benämningen advokat endast får användas av den som är ledamot av samfundet. Advokaterna utövar själva genom samfundet tillsyn över ledamöterna. Även justitiekanslern kan påkalla åtgärd mot advokat. Utöver krav på utbildning, viss ålder och praktik, föreskriver samfundet som villkor för inträde att vederbörande har gjort sig känd för redbarhet och även i övrigt är lämplig för avdokatverksamhet. Såväl i rättegångsbalken som i

stadgarna uppställs vidare en rad yrkesetiska regler för advokat (tystnadsplikt, opartiskhet etc.).

Som framgår av de översikter som lämnats i avsnitt 1 har önskemål om auktorisation av tolkar och översättare förts fram från flera håll under senare år. De få invändningar som har riktats mot tanken på auktorisation av tolkar och översättare har gått ut på dels att ett intyg om genomgången utbildning kan ge tillräcklig ledning för bedömning av en tolks eller översättares kvalifikationer, dels att auktorisation av tolkar och översättare är tveksam från principiella näringsrättsliga synpunkter.

Beträffande invändningar av det först nämnda slaget kan följande anföras. Utbildningsmöjligheterna för tolkar i Sverige är i dag otillfredsställande. I den försöksverksamhet med utbildning för tolkar som hittills har förekommit har antalet sökande hela tiden varit betydligt större än antalet deltagarplatser. Kurserna har dessutom endast haft till syfte att tillgodose de mest akuta utbildningsbehoven hos nu aktiva tolkar och kurserna omfattar inte mera än två veckors utbildning och introduktion. Den högre tolkutbildning som en arbetsgrupp inom UKÄ f. n. utreder kan tidigast komma igång i avsedd omfattning läsåret 1977/78. Ännu i slutet av 1970-talet kommer troligen endast ett litet antal tolkar att kunna förete bevis om genomgången högre tolkutbildning.

Det är också tveksamt om man inom ramen för utbildningsverksamhet kan tillgodose de starka önskemål om en yrkesetisk prövning av tolkar och översättare, som bl. a. har framkommit i riksdagsdebatten och framförts av invandrarorganisationer och organisationer som företräder tolkarna och översättarna själva. Från utbildningsmyndigheternas sida har man i regel ställt sig avvisande till tanken på att i samband med yrkesutbildning även pröva om eleven kan meddelas behörighet att utöva yrket i fråga.

Beträffande det andra slaget av invändningar bör påpekas att auktorisation av translatorer de facto förekommer i Sverige sedan mera än 40 år tillbaka, även om verksamheten de senaste åren haft en ytterst liten omfattning genom Stockholms handelskammares beslut att upphöra att meddela auktorisation åt translatorer. Vidare bör nämnas att statlig auktorisation redan nu — som framgår av den korta översikt som lämnats ovan — meddelas åt flera yrkesgrupper av delvis samma motiv som dem som har anförts till stöd för förslaget om auktorisation av tolkar och översättare. I flera fall har således auktorisationsförfarande eller behörighetsförklaring tillkommit i syfte att skapa garantier för att den enskilde skall få en fullvärdig hjälp av kompetenta yrkesutövare i situationer där t. ex. hans rättstrygghet eller hälsa står på spel. Auktorisationen har i sådana fall närmast karaktären av en yrkeskompetensförklaring kombinerad med en garanti om att den som auktoriserats har förbundit sig att följa vissa yrkesetiska regler till den enskildes skydd. De näringsrättsliga aspekterna har i sådana fall tillmätts ringa betydelse.

Sammanfattningsvis kan det nu fastställas att starka skäl talar för att ett system för statlig auktorisation av tolkar och översättare införs i Sverige. Genom riksdagens uttalande våren 1974 (InU 1974: 6) har det bekräftats att det är ett väsentligt samhällsintresse att en sådan auktorisationsform inrättas. Utgångspunkten bör härvid vara att ge tolkar och översättare som anlitas av offentliga organ och som står till allmänhetens tjänst en möjlighet att få sin kompetens prövad. Auktorisationen bör således vara frivillig. Den bör syfta till att få fram en kader av kompetenta och pålitliga tolkar och översättare som är villiga att åta sig uppdrag av olika organ i samhället och av enskilda.

Regler för auktorisation av tolkar och översättare och för tillsynen över deras verksamhet bör utfärdas i en särskild förordning. I bilaga 1 återfinns ett utkast till en sådan förordning.

2.2 Godkännande av tolkar

Kunskapskrav m. m.

Som framgår av avsnitt 1.7 har auktorisation av tolkar hittills inte ägt rum i Sverige. En viss erfarenhet om kunskapsnivå och standard i övrigt hos nu aktiva tolkar har dock inhämtats genom den försöksverksamhet med tolkutbildning som beskrivs i avsnitt 1.6 och de examinationer av rättstolkar för vilka redogörs i avsnitt 1.7. Erfarenheterna visar att enbart det förhållandet att den som har erbjudit sina tolktjänster haft ett invandrarpråk som modersmål i regel har varit tillräcklig grund för att få även kvalificerade tolkningsuppdrag. Endast ett mycket litet antal av de ca 5 000 personer som mera regelbundet anlitas som tolkar av myndigheterna eller arbetar som s. k. arbetsplatstolkar har erhållit någon form av tolkutbildning i egentlig mening. Ca 1 300 av de aktiva tolkarna har genomgått kurser inom ramen för försöksverksamheten med tolkutbildning, men dessa kurser har som tidigare påpekats endast omfattat fem eller tio dagar. Mot denna bakgrund har statsmakterna våren 1974 uttalat att ytterligare insatser bör göras på tolkutbildningens område i syfte att höja kunskapsnivån och kompetensen hos nu verksamma tolkar.

Det är givet att kunskapsvillkoren i samband med en auktorisation av tolkar i Sverige måste sättas i viss relation till möjligheterna att via utbildning förvärva den erforderliga kompetensen. Det bör emellertid framhållas att aktiva tolkar i många fall kan vidareutbilda sig genom självstudier, förutsatt att lämpligt studiematerial härför utarbetas. Det bör även påpekas att alla de personer som i dag sysslar med tolknings- och översättningsuppgifter inte kommer att efterfråga auktorisation. Ur samhällets synpunkt föreligger inte heller behov av detta. Det torde vara realistiskt att utgå ifrån att man med ett antal av 1 400—1 600 auktoriserade tolkar får en väl fungerande tolkservice.

Av skäl som berörts tidigare bör kunskapsprövningen i samband med auktorisation av tolkar vara fristående från utbildningen av tolkar. Kunskapskraven bör formuleras på så sätt att garantier kan skapas för en god minimistandard på de auktoriserade tolkarna. En auktoriserad tolk bör således ha elementära kunskaper inom områdena arbetsmarknadstolkning, rättstolkning, socialtolkning och sjukvårdstolkning. Även om auktorisationen är fristående från utbildningen och troligen en betydande del av de som efterfrågar auktorisation kommer att genomgå provning utan att ha genomgått någon särskild utbildning bör en utbildningsväg kunna erbjudas för dem som så önskar. Kraven på språkfärdighet, tolkningsförmåga, fackkunskaper och terminologi samt samhällsorientering och tolkteknik bör därför vara så utformade att de utan svårighet kan uppnås genom kursverksamhet av det slag som f. n. är under utredning inom SÖ, dvs. studier på folkhögskola under ett à två år eller två års studier i studiecirkel. Vad språkbehärskningen beträffar bör färdighetskraven ligga på en nivå som ungefär motsvarar de krav som kan komma att ställas som villkor för tillträde till den tolkutbildning på universitetsnivå som f. n. utreds av en arbetsgrupp inom UKÄ. Den högre tolkutbildningen bör således kunna ge bl. a. auktoriserade tolkar en möjlighet att uppnå ytterligare kvalifikationer och att specialisera sig inom olika områden.

I kunskapsprövningen i samband med auktorisation av tolkar bör ingå tre huvudmoment, nämligen provning av tolkningsförmåga, av fackterminologi och fackkunskaper samt av allmän samhällsorientering, tolkteknik och tolketik. I bilaga 2 återfinns exempel på hur kunskapsproven skulle kunna utformas mera i detalj.¹ Det bör dock ankomma på den nämnd — statens tolk- och translatorsnämnd — som föreslås i avsnitt 2.4 att i samråd med SÖ och UKÄ utforma metoder för kunskapsprövningen.

Den nuvarande examinationen av rättstolkar ligger — vad gäller realiakunskaper och fackterminologi inom rättsområdet — på en något högre nivå än den nu föreslagna kunskapsprövningen i samband med auktorisation. Försöksverksamheten med examination av rättstolkar har gett gott resultat, och från företrädare för rättsväsendet har uttalats starka önskemål om att en särskild provning av rättstolkar bibehålls med hänsyn till rättstrygghetsaspekter. Mot denna bakgrund bör en särskild provning av detta slag och på samma nivå bibehållas även i framtiden. Auktoriserade tolkar bör erbjudas möjlighet att genomgå en särskild provning i rättstolkning som är i paritet med nuvarande examination. En auktoriserad tolk som genomgått provning av detta slag med godkänt resultat bör få detta antecknat i sitt auktorisationsbevis. Det hundratals personer som klarat de hittillsvarande examinationerna torde

¹ Bilagan, som är av teknisk natur, har utelämnats i detta sammanhang men finns tillgänglig hos arbetsmarknadsdepartementet.

utan större svårigheter klara prövningen i samband med den auktorisation av tolkar som föreslås i denna promemoria. Kunskapsprovet bör för deras del inskränkas endast till sådana moment som inte ingår i examinationen av rättstolkar. Det bör ankomma på statens tolk- och translatorsnämnd att utfärda övergångsbestämmelser som närmare anger hur nu examinerade rättstolkar skall kunna erhålla godkännande.

Någon enhetlig yrkesbeteckning för tolkar förekommer inte i Sverige. I allmänhet anges i de tolkförteckningar som har upprättats vilka kurser som vederbörande har genomgått, om han eller hon är examinerad rättstolk etc. Det föreslagna auktorisationsförfarandet bör bl. a. syfta till att ge avnämarna av tolkarnas tjänster en möjlighet att genom en enkel och lättfattlig yrkesbeteckning få klarhet i om tolken är auktoriserad eller inte. Den tolk som har klarat prövningen för auktorisation bör benämnas *godkänd tolk*. Därigenom undviks en ordsammansättning som kan ge anledning till förväxling med yrkesbeteckningen auktoriserad translator. Även nivån på kunskapsprövningen talar för denna skillnad i yrkesbeteckningar för auktoriserade tolkar och översättare. Kunskapskraven för auktoriserade translatorer bör i fråga om t. ex. språkbehärskning, fackterminolgoi och allmänbildning ligga betydligt över kraven för tolkarna (se avsnitt 2,3). Vidare har i övriga nordiska länder beteckningen "auktoriserad" förbehållits endast de tolkar och översättare som klarar en mycket kvalificerad prövning. En parallell till yrkesbeteckningen godkänd tolk finns f. ö. beträffande revisorer, bland vilka en del auktoriseras som godkänd revisor.

I konsekvens med att de auktoriserade tolkarna föreslås få yrkesbeteckningen godkänd tolk bör även auktorisationsförfarandet benämnas *godkännande av tolkar*. Det är givet att en tolk som har färdighet i mera än två språk bör kunna prövas i alla de språk som han eller hon kan tolka till. Godkännande bör därför kunna avse tolkning mellan svenska och ett eller flera främmande språk.

Vidare bör som villkor gälla att tolken är bosatt här i landet. Det är dock rimligt att en godkänd tolk i särskilda fall bör få kunna vara bosatt utomlands under begränsade tidsperioder utan att godkännandet upphävs. I utkastet till förordning i bilaga 1 har därför upptagits en regel med innebörden att statens tolk- och translatorsnämnd får, om särskilda skäl föreligger, meddela tolk tillstånd att med gällande godkännande vara bosatt utomlands under viss tid.

I utkastet till förordning upptas även ett villkor om att den sökande bör vara myndig.

Redbarhet och pålitlighet

Auktorisation eller motsvarande kompetensförklaring innebär i så gott som alla nu förekommande former inte enbart en förklaring att vederbörande uppfyller vissa kvalifikationer i fråga om yrkeskunnighet.

Som villkor för auktorisation gäller i regel även att den sökande skall uppfylla vissa krav på personlig redbarhet och allmän lämplighet i övrigt. Motsvarande bör gälla även i fråga om godkännande av tolkar. Som villkor för att erhålla godkännande bör därför även gälla att den sökande skall vara känd för redbarhet och även i övrigt finnas vara lämplig att vara verksam som tolk. Ett sådant villkor motsvarar vissa bestämmelser som gäller för auktorisation av andra yrkesgrupper. För att kunna göra en bedömning av om tolken uppfyller detta villkor bör statens tolk- och translatorsnämnd, om det behövs, kunna inhämta yttrande eller referenser från statlig eller kommunal myndighet eller från organisation. Av väsentlig betydelse torde härvid kunna vara de erfarenheter som samlats hos invandrarbyråer, tingsrätter, fackliga organisationer och andra organ med ofta förekommande kontakter med tolkar.

I bestämmelserna för godkända tolkar bör även införas vissa bestämmelser om yrkesplikter. En allmän föreskrift bör sålunda stadga att godkänd tolk skall redbart utföra de uppdrag som anförtros honom och i allt iakttaga god tolksed. Vad som ligger i uttrycket god tolksed torde inte behöva förklaras närmare. Bland tolkar har utvecklats en yrkescodex (god tolksed) som innefattar t. ex. krav på tystnadsplikt, på att avböja uppdrag som man inte anser sig vara kompetent att utföra etc.

Vidare bör i bestämmelserna föreskrivas att godkänd tolk noga skall iakttaga enligt lag eller annan författning gällande jävsbestämmelser för tolkar (jfr. bl. a. 5 kap. 6—8 §§ rättegångsbalken ang. anlitande av tolk vid domstol). Om särskild omständighet föreligger som kan rubba förtroendet till tolks opartiskhet eller självständighet vid utförande av uppdrag skall han avböja detta.

Tystnadsplikt

Någon allmän lagstadgad tystnadsplikt för tolk eller översättare finns inte i Sverige. Är tolk eller översättare anställd i offentlig tjänst, vilket endast undantagsvis är fallet, kan — i likhet med vad som gäller för tjänstemän i allmänhet — tystnadsplikt följa av olika specialförfattningar eller av sakens natur. Brott mot tystnadsplikt som begås av en tjänsteman med ämbetsansvar är särskilt straffbelagt i 20 kap. 3 § brottsbalken. Av 20 kap. 12 § följer att kretsen av ansvariga personer även omfattar dem som utan att ha ämbetsansvar är anställda i allmän tjänst eller fullgör lagstadgad tjänsteplikt.¹

Som framgår av avsnitt 1.3 föreslog invandrarutredningen i sitt delbetänkande om tolkservice att en lagstadgad tystnadsplikt skulle införas för tolkar och översättare. I två motioner till 1974 års riksdag (1974: 560 och 573) har hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte

¹ Justitiekanslern har i ett beslut av den 20 november 1974 uttalat att tolk som anlitats av domstol vid rättegång står under ämbetsansvar. JK. framhåller även i detta sammanhang bl. a. att "den uppgift som åvilar av domstol förordnad tolk måste betecknas som synnerligen ansvarsfull."

begära förslag till lagbestämmelser beträffande tystnadsplikt för tolk i enlighet med invandrarutredningens förslag. Justitiekottet har bl. a. anfört följande i sitt betänkande i anledning av motionerna (JuU 1974: 25):

Den som tjänstgör som tolk får ofta insyn i enskild persons privata förhållanden och kännedom om yrkeshemligheter, affärsförhållanden m. m. I många fall torde det vara av stor betydelse för den enskilde, myndigheter eller organisationer att tolken iakttar tystnad beträffande vad han erfart i samband med sitt uppdrag. Med hänsyn härtill framstår det som mindre tillfredsställande att det i allmänhet inte föreligger någon tystnadsplikt för tolk eller översättare, som anlitas av myndighet eller annat offentligt organ. Spörsmålet har, som motionären påpekar, uppmärksammats av invandrarutredningen, som i ett delbetänkande år 1972 framlagt ett förslag till lag om tystnadsplikt för tolk. Enligt förslaget skall lagen gälla tolkar och översättare som anlitas av myndighet eller annat organ, som utövar verksamhet för vars fullgörande stat eller kommun ansvarar. Tystnadsplikten föreslås omfatta vad tolk eller översättare under uppdraget eller anställningen erfart om enskilds personliga förhållanden eller om yrkeshemligheter, affärsförhållanden eller förhållanden av betydelse för landets försvar. Förslaget är f. n. föremål för överväganden inom justitiedepartementet. Enligt vad utskottet inhämtat bereds ärendet i samband med det arbete på en reform av ämbetsansvaret, som f. n. pågår inom departementet på grundval av ämbetsansvarskommittens slutbetänkande. I betänkandet har kommittén bl. a. föreslagit att bestämmelsen i 20 kap. 3 § brottsbalken om brott mot tystnadsplikt skall ersättas av ett nytt straffbud, som utan angivande av personkrets stadgar ansvar för envar — oavsett om han är offentlig funktionär eller ej — som yppar vad han till följd av författning är pliktig hemlighålla. Proposition angående en reform av ämbetsansvaret väntas bli avlämnad våren 1975.

Utskottet delar uppfattningen att det är angeläget att en lagstiftning beträffande tystnadsplikt för tolk och översättare kommer till stånd. Med hänsyn till det lagstiftningsarbete som enligt vad ovan anförts pågår inom Kungl. Maj:ts kansli bör emellertid motionerna inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I ett flertal remissyttranden över invandrarutredningens delbetänkande om tolkservice framhölls att det var otillfredsställande att utredningens förslag om tystnadsplikt endast avsågs gälla tolkar och översättare som anlitas av myndigheter eller annat organ, som utövar verksamhet för vars fullgörande stat eller kommun ansvarar. Tystnadsplikt borde gälla i alla ärenden i vilka tolk eller översättare anlitas, oavsett vem som anlitar tolken.

Mot denna bakgrund föreslås att för godkända tolkar bör gälla en allmän regel om tystnadsplikt m. m., med innebörden att godkänd tolk inte får använda uppgift, som inhämtats i hans tolkutövning till fördel för sig eller till skada eller gagn för annan och inte heller eljest obehörigen

¹ SOU 1972: 1.

yppa vad som sålunda kommit till hans kännedom. En sådan regel om tystnadsplikt kräver enligt den nya regeringsformen lagform och kan inte tas in i den i denna promemoria föreslagna förordningen.

Tillsyn

För tillsynen över godkända tolkars verksamhet bör statens tolk- och translatorsnämnd svara. Flera skäl talar för att nämnden skall kunna pröva giltigheten av godkännandet med jämna mellanrum. En sådan ordning har gällt för auktoriserade translatorer, som årligen har fått sina certifikat förnyade. Giltighetstiden för ett godkännande bör dock kunna sträckas ut till så lång tid som fem år, varefter statens tolk- och translatorsnämnd får pröva om tolken fortfarande uppfyller villkoren för nytt godkännande. Någon ny kunskapsprövning bör dock därvid inte behöva göras annat än då mycket särskilda skäl föreligger.

Om en tolk uppsåtligt gör orätt i sin verksamhet bör nämnden ha möjlighet till disciplinära ingripanden i form av varning, och i mycket allvarliga fall upphävande av godkännandet.

Beslut om t. ex. avslag på ansökan om godkännande eller upphävande av godkännande bör kunna överklagas. I förordningen om godkännande av tolkar och auktoriserade translatorer bör mot denna bakgrund införas en regel om att mot beslut, som statens tolk- och translatorsnämnd i särskilt fall har meddelat enligt förordningens bestämmelser eller med stöd därav utfärdade föreskrifter, kan föras talan hos kammarrätten genom besvär. Talan mot annat beslut av statens tolk- och translatorsnämnd än beslut i särskilt fall bör kunna föras hos regeringen genom besvär.

Skydd av yrkesbeteckning

Invandrarutredningen ansåg inte att yrkesbeteckningen auktoriserad tolk borde åtnjuta särskilt skydd i lag för att hindra missbruk av denna yrkesbenämning. Från företrädare för tolkar som ofta anlitas av myndigheter och även från företrädare för myndigheter har emellertid önskemål förts fram om att ett eventuellt auktorisationsförfarande borde kombineras med ett skydd i lag av den yrkesbeteckning som kan komma att användas för auktoriserade tolkar. Erfarenheter av verksamhet på tolkområdet som ligt rum sedan invandrarutredningen avlämnade sitt delbetänkande synes även tala för att yrkesbeteckningen skyddas. Ett straffrättsligt skydd bör därför införas för yrkesbeteckningen godkänd tolk. Bestämmelsen bör utformas på så sätt att det framgår att den som obehörigen utger sig för att vara godkänd tolk, kan dömas till böter.

2.3 Auktorisation av translatorer

Sedan ett fyrtiotal år har ett auktorisationsförfarande tillämpats i Sverige beträffande översättare av saktexter. Inga mera långtgående önske-

mål om förändringar i handelskamrarnas verksamhet med auktorisation av translatorer har framförts under det senaste årtiondet, varken från översättarna själva eller från avnämarna, annat än just beträffande frågan om huvudmannaskap för verksamheten. De svårigheter av olika slag som finns att bygga upp ett nytt system för auktorisation av tolkar gör sig inte gällande beträffande översättare.

Skäl talar mot denna bakgrund för att den framtida auktorisationen av översättare i allt väsentligt sker enligt samma riktlinjer som gällde tidigare när Stockholms handelskammare hade huvudansvaret för verksamheten. Den föreslagna statens tolk- och translatorsnämnd bör tillgodogöra sig de erfarenheter av auktorisation av translatorer som finns framför allt hos Stockholms handelskammare. Vidare bör yrkesbeteckningen *auktoriserad translator* bibehållas även för de översättare som prövas enligt den nya ordningen.

Bestämmelserna för godkända tolkar och för auktoriserade translatorer bör i möjligaste mån vara lika. På vissa punkter är emellertid en särskild ordning motiverad beträffande translatorerna. Det gäller t. ex. villkoren för att erhålla auktorisation. Kunskapskraven vid handelskamrarnas prövning av translatorer har legat på en mycket hög nivå. Även i fortsättningen bör prövningen vara mycket kvalificerad och avse översättning av texter inom olika ämnesområden (t. ex. en allmän text, en ekonomisk/teknisk text och en juridisk text). Det bör ankomma på statens tolk- och translatorsnämnd att närmare ange kunskapskraven och utforma kunskapsproven.

För att erhålla auktorisation som translator bör den sökande vara bosatt i riket, vara myndig, ha avlagt föreskrivna kunskapsprov samt vara känd för redbarhet och i övrigt finnas vara lämplig att vara verksam som translator. Dessa villkor motsvarar dem som föreslås gälla för godkännande av tolkar. Beträffande translatorerna bör emellertid även krav ställas på väl vitsordad verksamhet som translator under minst fem år. Denna bestämmelse överensstämmer väl med den som gäller för av handelskammare auktoriserade translatorer. Dispens bör dock kunna ges från detta krav om särskilda skäl finns.

I övrigt bör bestämmelserna för godkända tolkar äga motsvarande tillämpning i fråga om auktoriserade translatorer. Det gäller bl. a. stadganden om yrkesplikter, om nämndens tillsyn över verksamheten och om besvärsmöjligheterna.

Auktorisation av translator bör kunna avse översättning från ett eller flera främmande språk till svenska, från svenska till ett eller flera främmande språk eller mellan svenska och ett eller flera främmande språk.

Translator är enligt handelskamrarnas stadgar skyldig att mot fastställd ersättning verkställa och bestyrka översättningar från eller till det eller de språk för vilka han har auktoriserats. Därjämte är translator skyldig att tjänstgöra som tolk vid domstolar inom handelskammarens

distrikt. Denna bestämmelse har emellertid inte alltid kunnat följas eftersom någon prövning av translatorns förmåga inte har ägt rum.

Från företrädare för auktoriserade translatorer har framförts önskemål om att skyldigheten att vid behov biträda domstolar med tolkning bör upphävas. Det är givet att någon sådan skyldighet inte kan gälla så länge någon prövning av translatorns förmåga att tolka inte har ägt rum. Däremot bör i bestämmelserna för auktoriserade translatorer finnas en föreskrift om att de är behöriga att bestyrka riktigheten av översättningar från eller till det eller de språk för vilka de har auktoriserats. Ett motiv för detta är bl. a. att det i ett flertal av Sverige ratificerade internationella konventioner finns föreskrifter om att översättningar skall godtas endast om de är bestyrkta av "edsvurna översättare".

Eftersom den föreslagna auktorisationen av translatorer förutsätts ske enligt i stort sett samma riktlinjer som de som gällt för handelskamrarnas verksamhet bör i en övergångsbestämmelse föreskrivas att translator som är auktoriserad av handelskammare skall anses som auktoriserad enligt den nya förordningen. Auktorisation av handelskammare bör därvid gälla i högst sju år räknat från dagen för auktorisationen. Det bör ankomma på statens tolk- och translatorsnämnd att utfärda övriga övergångsbestämmelser.

2.4 Statens tolk- och translatorsnämnd

Uppgiften att godkänna tolkar och auktorisera översättare blir en helt ny artskild verksamhet inom det statliga området. Viss erfarenhet av verksamhet av motsvarande slag finns att hämta från försöksverksamheten med examination av rättstolkar. Den föreslagna ordningen för godkännande av tolkar och auktorisation av översättare förutsätter emellertid administrativa och ekonomiska insatser av ett betydligt större omfång än vad som har gällt i försöksverksamheten med examination av rättstolkar.

Verksamheten med prövning av tolkars och översättares kompetens kan inte på ett naturligt sätt hänföras till någon befintlig myndighets kompetensområde. Tolkar och översättare anlitas av en rad olika såväl allmänna som enskilda organ i samhället. En del av tolk- och översättarverksamheten avser att underlätta invandrars kontakter med myndigheter, på arbetsplatsen och med den övriga omgivningen. En annan del av verksamheten syftar till att underlätta näringslivets internationella kontakter eller kontakter mellan myndigheter på det internationella planet. Dessa omständigheter talar för att ett särskilt statligt organ inrättas för ändamålet. Även invandrarutredningen förordade i sitt delbetänkande om tolkservice att denna uppgift bör ankomma på en särskild myndighet. Invandrarutredningen föreslog att myndigheten borde organiseras i form av en statlig nämnd. Remissinstanserna anslöt sig till utredningens förslag.

Mot denna bakgrund föreslås att en statlig nämnd — statens tolk- och translatornämnd — inrättas med uppgift att godkänna tolkar och auktorisera översättare i Sverige samt att svara för tillsyn över deras verksamhet. Nämnden bör även föra register över godkända tolkar och auktoriserade translatorer. Med hänsyn till att nämndens verksamhet inte låter sig hänföras till någon redan befintlig myndighets verksamhetsområde bör nämnden sortera direkt under något av statsdepartementen. Såväl sakskalet som praktiska skäl talar för att nämnden bör sortera under arbetsmarknadsdepartementet, som f. n. handlägger vissa frågor om samhällets tolk- och översättarservice.

Nämnden bör ha sju ledamöter. De bör företräda rättsväsendet, universitets- och högskoleväsendet, kommunerna, SIV, utrikesintressen samt godkända tolkar och auktoriserade översättare.

En betydande uppgift för nämnden blir prövningsverksamheten. Prövningen av tolkar bör för att kunna omfatta så många tolkar som möjligt kunna äga rum länsvis. Prövning av översättare bör kunna anordnas minst en gång per år i Stockholm, Göteborg, Malmö och i mån av behov även på andra orter.

Proven i samband med *godkännande av tolkar*, som kan beräknas ta ca tre timmar i anspråk för den person som provas, bör bl. a. omfatta kunskaps- och färdighetsprov i konkreta tolksituationer, ett muntligt terminologiprov, ett prov i samhällsorientering samt ett prov i tolkningsteknik och tolketik. Proven i konkreta tolkningssituationer bör som tidigare framhållits omfatta arbetsmarknadstolkning, rättstolkning, socialtolkning och sjukvårdstolkning. Proven bör bedömas av en grupp på minst tre examinatore, varav två bör vara experter i det aktuella språket. I första hand bör provas tolkar i de språk som talas av stora invandrargrupper i Sverige, men vid varje provtillfälle bör även en prövning ske av tolkar inom något mindre språkområde. Stor hänsyn bör därvid tas till olika regionala behov. Mellan 200 och 250 tolkar beräknas kunna bli prövade årligen. Proven beräknas kräva 75 arbetsdagar. Kostnaderna för verksamheten kan med ledning av erfarenheter från examinationerna av rättstolkar beräknas uppgå till 150 000 kr årligen inklusive lokalkostnader, kostnader för testmaterial och kostnader för anlitande av språkexperter. Den särskilda prövning i rättstolkning som godkända tolkar föreslås kunna genomgå beräknas kosta 75 000 kr årligen.

Proven i samband med *auktorisering av translatorer* bör i princip motsvara de prov som tidigare anordnats av Stockholms handelskammare. Proven bör granskas av tre varandra oberoende experter. Mellan 50 och 100 översättare beräknas kunna bli prövade årligen. Kostnaderna för dessa translatorsprov kan beräknas till sammanlagt 75 000 kr per år (inkl. lokalkostnad, kostnader för framställning av provmaterial samt anlitande av språkexperter för granskningar av prov).

Nämndens kansli bör vidare ha till uppgift att föra *register över godkända tolkar och auktoriserade translatorer*. Förteckningar över godkända tolkar och auktoriserade translatorer bör regelbundet distribueras till berörda myndigheter, institutioner och organisationer. Av väsentlig betydelse i detta sammanhang är bl. a. polisdistrikten, domstolarna, vissa centrala ämbetsverk, länsstyrelserna, invandrarbyråer samt vissa kommunala och landstingskommunala myndigheter och institutioner. Nämnden bör även ha till uppgift att skaffa sig en överblick över tillgången också på andra kunniga tolkar och översättare i landet, särskilt vad gäller mindre förekommande språk. En väsentlig del av nämndens arbetsuppgifter kommer sålunda att utgöras av rådgivningsverksamhet i tolk- och översättningsfrågor i förhållande till en rad organ i samhället och till allmänheten. Ett intimt samarbete bör därvid komma till stånd med invandrarbyråerna. En väsentlig del av rådgivningsverksamheten kan förutsättas bli sådan verksamhet som har till syfte att samordna och förbättra invandrarbyråernas verksamhet med att upprätta register över tolkar och översättare.

I och med att den tolkskola som invandrarutredningen föreslog i sitt delbetänkande om tolkservice inte kommer att förverkligas måste nämnden själv framställa allt erforderligt provmaterial, vilket förutsätter en något större personalorganisation vid nämnden än vad invandrarutredningen beräknade för den nämnd som den föreslog. Vidare måste nämnden kunna förfoga över viss teknisk utrustning.

Till sitt förfogande bör nämnden ha ett kansli bestående av en kanslichef samt två handläggare, vilka skall ha att svara för provverksamheten. Kanslichefen skall svara för administrativa och juridiska frågor. Därutöver krävs två biträden och en vaktmästare. Kanslichefen och övriga handläggare bör utöver ingående kunskaper i tolk- och översättarfrågor och allmänna språkfrågor även i viss utsträckning vara förtrogna med tolk- och översättarsituationen i Sverige och i övriga nordiska länder, med vilka fortlöpande kontakter kommer att krävas i provverksamheten. Nära kontakter förutsätts även äga rum med Svenska språknämnden, vilken har stora erfarenheter på språkvårdsområdet som bör komma statens tolk- och translatorsnämnd till del.

Sammanställning av årlig kostnad för nämndens verksamhet:

Lönekostnader m. m.	415 000
Lokalkostnader	30 000
Expenser	30 000
Kostnad för provverksamheten	300 000
	775 000
Engångsbelopp för viss teknisk utrustning	20 000
	795 000

Nämnden bör inrättas under budgetåret 1975/76.

2.5 Frågan om tolkförmedling

I samband med att riksdagen våren 1974 prövade tolkfrågorna anförde inrikesutskottet. (InU 1974: 6) att hela frågan om registrering och förmedling av tolkar borde övervägas i samband med att auktorisationsfrågan utreds på nytt. Mot denna bakgrund lämnas i detta avsnitt vissa synpunkter på hur förmedlingen av tolkar bör ske i framtiden.

Som framgår av avsnitt 1.8 har en rad offentliga organ på olika nivåer i samhället upprättat förteckningar över tolkar och översättare som är villiga att åta sig uppdrag. Det förefaller emellertid som om myndigheter och andra organ har mindre svårigheter att få tag i lämpliga översättare än tolkar, vilket bl. a. framkom i invandrarutredningens kartläggning av nuvarande tolk- och översättarservice (SOU 1972: 83 kap. 4). En praxis när det gäller anskaffande av översättare har utvecklats hos myndigheter och samhällsorgan sedan lång tid.

Frågan om förmedling av tolktjänster erbjöd däremot vissa problem när den stora invandringen började i mitten av 1960-talet. Myndigheterna, och då särskilt de kommunala organen, hade dålig tolkberedskap. Behov av tolkar på språk som myndigheterna tidigare knappast alls hade kommit i kontakt med gjorde sig plötsligt gällande. I detta läge tog fackliga organisationer, studieförbund och i ökad utsträckning även primärkommunerna initiativ till inrättande av invandrarbyråer, vilka skulle ha som en av sina främsta uppgifter att erbjuda tolkservice och förmedla tolkar. Från statligt håll och från Svenska kommunalförbundets sida förordades ett kommunalt huvudmannaskap för byråerna och vissa initiativ togs även för att reglera invandrarbyråernas tolkservice så att den regelmässigt skulle kunna svara för förmedling av tolktjänster till såväl landstingskommunala och statliga organ. Numera har det övervägande antalet av det femtiotal byråer som finns kommunalt huvudmannaskap.

Från olika håll har under senare år en rad uttalanden gjorts med innebörden att de kommunala invandrarbyråerna bör ha att svara för samordningen av den lokala och regionala tolkförmedlingen (jfr. avsnitt 1.8). Invandrarutredningen uttalade sig i denna riktning i sitt delbetänkande om tolkservice. Bl. a. SIV och Svenska kommunförbundet anslöt sig till denna åsikt i sina remissyttranden över delbetänkandet. Hösten 1974 lade en arbetsgrupp tillsatt av SIV, kommunförbundet, landstingsförbundet och Riksförbundet för personal vid invandrarbyråer fram en rapport i vilken föreslås att primärkommunerna bör svara för samordningen av lokal och regional tolkförmedling. I sitt huvudbetänkande har invandrarutredningen föreslagit en motsvarande lösning, under förutsättning att en central auktorisation av tolkar kommer till stånd. De remissinstanser som har uttalat sig i frågan (bl. a. kommunförbundet) ansluter sig till detta förslag.

Tanken att länsstyrelserna skulle kunna få i uppdrag att registrera och förmedla tolkar uppkom i samband med diskussionen om ingåendet av en eventuell nordisk språkkonvention av det slag som innefattas i en rekommendation från Nordiska rådet från år 1966. En sådan konvention skulle innebära att medborgare i ett nordiskt land vid hänvändelse till myndighet i annat nordiskt land utan kostnad fick använda sitt eget språk. För att en sådan konventions syfte skulle kunna uppfyllas måste garantier skapas för att tolkar är tillgängliga i alla delar av landet och ett system inrättas för registrering av tolkar och översättare genom det allmännas försorg. Det vore även önskvärt att ett sådant registrerings-system gavs en likartad utformning i alla de nordiska länderna. Mot denna bakgrund ansåg invandrarutredningen i sitt delbetänkande om tolkutbildning att länsstyrelserna — under förutsättning att en språkkonvention införs — skulle kunna få i uppdrag att föra register över tolkar och översättare som svarade mot konventionens krav. Samtidigt anförde emellertid utredningen att det var för tidigt att mera bestämt uttala sig om hur registreringen och förmedlingen av tolkar bör ske på sikt. Utredningen betonade att förslaget om länsvisa register i anslutning till en eventuell språkkonvention inte var avsett att föregripa utredningens kommande överväganden i frågor om registrering och förmedling av tolkar och om ansvarsfördelningen på lokal och regional nivå beträffande åtgärder för invandrare. Utredningen anförde således bl. a. att lämpligheten av en länsvis registrering av tolkar och översättare är beroende av om utvecklingen under de närmaste åren bekräftar riktigheten av en sådan lösning av tolkförmedlingsfrågan. Mot denna bakgrund avhöll sig också remissinstanserna från att uttala sig mera bestämt i frågan om hur tolkförmedlingen bör ske på sikt.

Riksdagens uttalande i frågan om länsstyrelserna skall ha att föra tolk- och översättarregister eller inte synes närmast ha den innebörden att en sådan länsvis registrering är en temporär lösning som kan godtas i avvaktan på en mera övergripande prövning av frågan om registrering och förmedling av tolkar och översättare och av auktorisationsfrågan.

I denna promemoria läggs förslag om auktorisation och registrering av tolkar via en särskild statlig nämnd. Nämnden skall bl. a. ha till uppgift att föra register över godkända tolkar och auktoriserade översättare. En viktig uppgift för nämnden bör vidare vara att skapa sig en överblick över tillgången också på andra kunniga tolkar och översättare i hela landet och att ge råd i fråga om tolk- och översättarregister. Denna reform bör i kombination med ett successivt ökat primärkommunalt ansvar för tolkförmedling och tolkservice enligt olika lokala och regionala behov utgöra en tillfredsställande lösning av frågan om förmedling och registrering av tolkar. Det förutsätts därvid att kommunerna, i likhet med vad som redan nu gäller på många håll, begär ersättning för de förmedlingstjänster som de utför åt andra organ.

En ordning som innebär att även länsstyrelserna i framtiden skulle ha att svara för registrering och förmedling av tolkar och översättare skulle innebära ett onödigt merarbete och skapa oklarhet beträffande ansvarsfördelningen för tolkservice på lokal och regional nivå. Genom ett sådant samarbete mellan den föreslagna nämnden och statliga och kommunala organ på olika nivåer som skisseras i avsnitt 2.4 torde tillräcklig garanti skapas för en tillfredsställande lösning av frågan om registrering och förmedling av tolkar och översättare.

*Bilaga 1***Utkast till förordning om godkännande av tolkar och auktorisation av translatorer***Inledande bestämmelse*

1 § Tolk kan godkännas och translator kan auktoriseras enligt bestämmelserna i denna förordning.

Godkännande av tolk eller auktorisation av translator kan avse två eller flera språk.

Fråga om godkännande av tolk eller auktorisation av translator prövas av statens tolk- och translatorsnämnd.

Godkännande av tolk

2 § För att erhålla godkännande skall tolk

1. vara bosatt här i riket,
2. vara myndig,
3. ha avlagt av statens tolk- och translatorsnämnd föreskrivna kunskapsprov,
4. vara känd för redbarhet och även i övrigt finnas lämplig att vara verksam som tolk.

3 § Över ansökan om godkännande får statens tolk- och translatorsnämnd, om det erfordras, inhämta yttrande från myndighet eller organisation.

4 § Godkännande gäller för en tid av fem år.

5 § Godkänd tolk skall redbart och nitiskt utföra de uppdrag som anförtros honom och i allt iakttaga god tolksed.

6 § Godkänd tolk skall noga iakttaga enligt lag eller annan författning gällande jävsbestämmelser för tolkar. Föreligger eljest särskild omständighet, som kan rubba förtroendet till tolks opartiskhet eller självständighet vid utförande av uppdrag, skall han avböja detta.

7 § Statens tolk- och translatorsnämnd får, om särskilda skäl föreligger, meddela tolk tillstånd att med gällande godkännande vara bosatt utomlands under viss tid.

Auktorisation av translator

8 § För att erhålla auktorisation skall translator

1. vara bosatt i riket,
2. vara myndig,
3. ha avlagt av statens tolk- och translatorsnämnd föreskrivna kunskapsprov,
4. ha utövat väl vitsordad verksamhet som translator under minst fem år,
5. vara känd för redbarhet och även i övrigt finnas lämplig att vara verksam som translator.

Om särskilda skäl föreligger, kan statens tolk- och translatorsnämnd medge undantag från fordringarna i första stycket 4.

9 § Bestämmelserna i 3—7 §1 äger motsvarande tillämpning i fråga om auktoriserad translator.

10 § Auktoriserad translator är behörig att bestyrka riktigheten av översättningar från eller till det eller de språk, för vilka han har auktoriserats.

Gemensamma bestämmelser

11 § Tillsyn över godkända tolkars och auktoriserade translatorers verksamhet utövas av statens tolk- och translatorsnämnd.

12 § Gör godkänd tolk eller auktoriserad translator uppsåtligen orätt i sin verksamhet eller förlur han eljest oredligt, skall godkännandet eller auktorisationen upphävas. Är omständigheterna mildrande, får i stället varning meddelas honom.

Asidesätter godkänd tolk eller auktoriserad translator eljest de plikter, som åvilar honom i hans verksamhet, får varning meddelas honom. Är omständigheterna synnerligen försvårande, får godkännandet eller auktorisationen upphävas.

Fråga om upphävande eller varning prövas av statens tolk- och translatorsnämnd.

13 § Inträder beträffande godkänd tolk eller auktoriserad translator sådant förhållande att han enligt bestämmelserna i denna förordning ej kan godkännas eller auktoriseras, skall godkännandet eller auktorisationen upphävas. Tolk eller translator är skyldig att genast anmäla förhållandet till statens tolk- och translatorsnämnd.

14 § I lärande enligt denna förordning skall avgifter erläggas

1. då ansökan om godkännande eller auktorisation första gången göres med kronor,
2. då ansökan om godkännande eller auktorisation eljest göres med kronor.

15 § Hos statens tolk- och translatorsnämnd föres förteckning över samtliga godkända tolkar och auktoriserade translatorer.

16 § Ytterligare föreskrifter och anvisningar för tillämpningen av denna förordning meddelas av statens tolk- och translatorsnämnd.

17 § Mot beslut, som statens tolk- och translatorsnämnd i särskilt fall meddelat enligt denna förordning eller med stöd därav utfärdade föreskrifter, föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Talan mot annat beslut av statens tolk- och translatorsnämnd enligt denna förordning föres hos regeringen genom besvär.

18 § Den som obehörigen utger sig för att vara godkänd tolk eller auktoriserad translator, dömes till böter.

Denna förordning träder i kraft den .

Translator, som vid ikraftträdandet är auktoriserad av handelskammare, skall anses som auktoriserad enligt denna förordning. Auktorisation av handelskammare skall gälla i högst sju år räknat från dagen för auktorisationen.

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde 1975-02-27	4
1. Inledning	4
2. Allmän bakgrund	7
3. Invandrarutredningen	13
4. Statens invandrarverks och stiftelsen Invandratidningens anslags- framställningar för budgetåret 1975/76 m.m.	32
5. Remissyttrandena	39
6. Föredraganden	57
6.1 Inledning	57
6.2 Målen	60
6.3 Arbetsmarknadsfrågor	61
6.4 Bostadsfrågor	63
6.5 Sociala frågor	65
6.6 Kulturfrågor	68
6.7 Utbildningsfrågor	69
6.8 Föreningar och trossamfund m.m.	73
6.9 Medinflytandefrågor	78
6.10 Informationsfrågor	79
6.11 Ansvarsfördelningen mellan myndigheterna	81
6.12 Statens invandrarverk m.m.	83
6.13 Forskningsfrågor	94
7. Auktorisation av tolkar och översättare m.m.	96
8. Remissyttrandena	97
9. Föredraganden	101
10. Upprättade lagförslag	105
11. Hemställan	106
Regeringens beslut	106
Bilaga 1 Promemorian (Ds A 1974: 9) Auktorisation av tolkar och översättare	107